

A. PERGAMENT
A. STAVTSEVA

Nõukogude seadus- andlus naiste õigustest

A
25907

A. PERGAMENT, A. STAVTSEVA

NÕUKOGUDE
SEADUSANDLUS
NAISTE ÕIGUSTEST

Tartu Riiklik Kirjastus
60700

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1964

Originaali tiitel:

Всесоюзный Институт Юридических
Наук
А. И. Пергамент, А. И. Ставцева
Советское законодательство о правах женщин
Государственное Издательство Юридической Литературы
Москва — 1962

Tõlkinud *A. Lukas*

Kaane kujundanud *E. Tali*

2

SISSEJUHATUSEKS

Meie maal on rajatud maailmas esimene sotsialistlik riik ja edukalt ehitatakse üles kommunismi.

Eraomanduse ja sellel rajaneva inimese ekspluateerimise inimese poolt hävitamine ning sotsialistliku baasi ülesehitamine andis esmakordselt inimkonna ajaloos võimaluse lahendada naisküsimus, mis ekspluataatorlikus ühiskonnas on lahendamatu.

Kasutades materiaalseid, õiguslikke ja ideoloogilisi abinõusid, kõrvaldasid Nõukogude riik ja Kommunistlik Partei kõik takistused, mis ei võimaldanud naisel saada mehega tõeliselt võrdõiguslikuks kodanikuks ja kardinaalselt muutsid tema seisundi ühiskonnas. NSV Liidus mitte ainult ei kehtestatud seadused, mis kuulutavad meeste ja naiste tõelise vabaduse ning võrdõiguslikkuse, vaid tehakse kõik vajalik nende seaduste elluviimiseks, naise ning ema töö- ja olustikutingimuste parandamiseks, nõukogude naiste heaolu ja kultuuritaseme pidevaks tõstmiseks, nende võimete ning annete täielikuks õitsenguks.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongressi poolt vastuvõetud programmis on kavandatud rida abinõusid naise ebavõrdse seisundi riismete täielikuks likvideerimiseks elukondlikel aladel. Programmis ettenähtud abinõud naistöötajate töö- ja olustikutingimuste edasise parandamise ja laste kasvatusasutuste arendamise alal ning täiendavate soodustuste kehtestamine emadele viib naise ühiskondliku seisundi täielikule võrdsustamisele, loob kõik sotsiaal-olustikulised tingimused selleks, et naine saaks olla õnnelik ema ja üha loovamalt ning aktiivsemalt võtta osa ühiskondlikust tööst ning tegevusest, tegelemisest teaduse ja kunstiga.

Tänu partei ja valitsuse pidevale hoolitsusele ema ja lapse eest, naiste töötingimuste kergendamise eest tõuseb aasta-aastalt nõukogude naiste osatähtsus rahvamajan-

duses. Töölise ja teenistujate üldarvust tööstuses moodustavad naised 44 protsenti. Tööealiste kolhoosiliikmete hulgas on naised 57 protsenti. Veelgi suurem on naiste osatähtsus haridusorganites (70 protsenti) ja tervishoiuorganites (85 protsenti). Teaduslike ja uurimisasutuste juhtijate ning spetsialistide hulgas on 52 protsenti naised. NSV Liidu Teaduste Akadeemias ja liiduvabariikide teaduste akadeemias on 15 500 naisteadlast, 24 naisakadeemikut ja akadeemia korrespondeerivat liiget ning 4900 teaduste doktorit ja kandidaati.

Naiste tootmisalase ja poliitilise aktiivsuse kasvule kaasaegselt parima ettevalmistusega naiste ulatuslik edutamine juhtivale partei-, nõukogude, majandusalasele ja kultuuritööle.

Nõukogude naised on ennastalgava tööga ära teeninud austuse ja lugupidamise. Võšni Volotšoki kuduja Valentina Gaganova, Tambovi oblasti Kominterni-nimelise kolhoosi esimees Jevgenia Andrejeva, usbeki kolhoosimehhanisaator Tursuna Ahunova ja paljud teised meie maa võrratud töötajad on tootmiseesrindlased, kes on suurendanud oma kodumaa kuulsust suurepärase töövõitlusega ja on piiritult ustavad kommunismi ideedele ning on võitnud üldrahvaliku tunnustuse.

Kommunistlik Partei ja Nõukogude valitsus hindavad kõrgelt nõukogude naiste silmapaistvaid saavutusi. 76 naisele on antud Nõukogude Liidu kangelase aunimetus, 2874 naisele — töökangelase aunimetus, neist 24 naist on teistkordselt autasustatud medaliga «Sirp ja Vasar». Nõukogude naistele on antud 1 143 898 ordenit ja medalit.

Meie maal loodud tingimused naiste vaimseks arenguks soodustavad nende tegelemist kunstiga ja võimaldavad ka sellel alal asuda meestega võrdsele positsioonile.

Silmapaistva töö eest teaduse, kirjanduse, kunsti ja tehnika valdkonnas, tootmistöö töömeetodite täiustamise ja leiutiste eest on paljud nõukogude naised saanud Lenini preemia.

Mehega tegeliku võrdsuse võisid naised saavutada ainult tänu Nõukogude valitsusele ja Kommunistlikule Parteile. Partei ja valitsuse poolt naisküsümise lahendamiseks kasutuselevõetud rohkete abinõude hulgas omasid ja omavad ka edaspidi erilist tähtsust õigusnormid. Nõukogude õigus deklareerib naise täieliku võrdõiguslikkuse, annab talle mehega võrdsed õigused ja paneb talle ka

võrdsed kohustused. Peale selle kehtestab nõukogude õigus rida juriidilisi tagatise, mis garanteerivad naisele võimuse tegelikult asuda mehega võrdsele positsioonile, ühendada emakohustuste täitmine osavõtuga riigi ühiskondlik-poliitilisest elust ja tootmistööga.

Käesolevas brošüüris käsitletakse nõukogude õiguse kehtivaid norme, mis määravad naiste õigused ja seisundi NSV Liidus, ja viimastega lahutamatult seotud õigusnorme, mis tagavad tähendatud õiguste realiseerimise.

Koodeksite, seaduste, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi ja liiduvabariikide seadluste tekstid on kommenteeritud ja lahti mõtestatud. Kommentaarides kasutatakse ulatuslikult kohtupraktikat.

I peatükk

NAISTE JA MEESTE VÖRDÕIGUSLIKKUSE KONSTITUTSIOONILINE PRINTSIIP

Naisele antakse NSV Liidus mehega võrdsed õigused kõigil majandusliku, riikliku, kultuurilise ja ühiskondlik-poliitilise elu aladel.

Nende õiguste teostamise võimaluse kindlustavad naistele meestega võrdse õiguse andmine tööle, töötasule, puhkusele, sotsiaalkindlustusele ja haridusele, ema ja lapse huvide riiklik kaitse, riiklik abi lasterikastele ja vallasemadele, raseduse puhul naisele puhkuse andmine palga edasimaksimisega, laialdane sünnitusmajade, lastesõimede ja lasteaedade võrk (NSV Liidu Konstitutsiooni § 122) ¹.

Naiste poliitiliste ja kodanikuõiguste võrdsus oli tagatud juba esimese Nõukogude Konstitutsiooniga — VNFSV Konstitutsiooniga, mille võttis vastu viies Ülevenemaaline Nõukogude Kongress 10. juulil 1918. a.

Nõukogude seadusandlus tegi igaveseks ja täielikult lõpu naise ebavõrdsusele seaduse järgi. Iseloomustades nõukogude võimu dekreete selles osas, kirjutas V. I. Lenin: «Nõukogude võim esimesena ja ainukesena maailmas hävitas täielikult kõik vanad, kodanlikud nurjatud seadused, mis naise asetavad mehega võrreldes ebavõrdsesse olukorda...»².

Seejuures rõhutas Lenin korduvalt, et võrdõiguslikkus seaduse järgi ei tähenda veel tegelikku võrdõiguslikkust elus.

Seejärest nõukogude õigus, kuulutades välja naiste võrdõiguslikkuse, kinnitas ka tagatised selle tegelikuks elluviimiseks.

¹ Eesti NSV Konstitutsiooni § 93. (Tõlk.)

² Lenin, Teosed, 30. kd., lk. 343.

Lenin seostas naiste võrdõiguslikkuse naiste endi huvidega, kuid pidas seda ka proletariaadi täieliku vabaduse saavutamise ja sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise vajalikuks tingimuseks. Artiklis «Proletariaadi ülesanded meie revolutsioonis» kirjutas Lenin: «Ilma naiste kaasatõmbamiseta iseseisvale osavõtule mitte ainult poliitilisest elust üldse, vaid ka alalisest, üldisest ühiskondlikust teenistusest, ei saa juttugi olla mitte ainult sotsialismist, vaid ka täielikust ja kindlast demokraatiast. Aga selliseid «politsei» funktsioone, nagu hoolitsemine haigete eest, kodutute laste, tervisliku toitlustamise eest jne. ei saa üldse rahuldavalt teostada, kui naistel puudub üheõiguslus, mis on olemas tegelikult, mitte aga ainult paberil»¹.

Seepärast oli antud küsimuses Nõukogude riigi esimeheks ülesandeks naiste kaasatõmbamine «ühiskondlikusse teenistusse», s. t. naiste kaasatõmbamine tööle kõigil tootmise, majandusliku ja kultuurilise elu aladel meie maal ja seejuures neile meestöötajatega võrdse olukorra tagamine.

Võttes arvesse naiste organismi iseärasusi, samuti ka emakohustuste täitmist naiste poolt, kehtestab nõukogude seadusandlus naistöötajatele sellised töötingimused, mis võimaldavad naistel töötada võrdselt meestega. Seepärast kehtestati eri normid naiste ja eriti rasedate naiste ning last rinnaga toitvate emade töö reguleerimiseks ja kaitseks.

Peale selle oli vaja tõsta naiste kultuuritaset, anda neile võimalus omandada haridus ja kvalifikatsioon, ilma milleta nende tööjõudu oleks saanud kasutada ainult sellistel töödel, mis ei nõua tööliselt mingeid teadmisi. Käesoleval ajal moodustavad naised kõrgema ja keskharidusega isikute hulgas meestega võrreldes enamuse.

NSV Liidus on naistel meestega võrdne õigus töötada kõigil riiklikel ja ühiskondlikel ametikohtadel ning nad kasutavad seda õigust ulatuslikult.

Käesoleval ajal on pooled rahvamajanduse juhtivatest töötajatest ja spetsialistidest naised. Viimase kahekümne aasta jooksul on nende arv kasvanud rohkem kui kolmekordseks.

Üheaegne osavõtt ühiskondlikust tööst ja emakohustuste täitmine oleks võimatu ilma emade- ja lastekaitse alaste

¹ V. I. Lenin, Teosed, 24. kd., lk. 51.

abinõude laiahaardelise arendamiseta, ilma riikliku abita laste kasvatamisel.

Need abinõud olid hädavajalikud mitte ainult siis, kui lahendati naiste vabastamise küsimust. Nad on samal määral vajalikud ka nüüd, kuna nendeta osutuks naine jällegi kodukolde külge seotuks.

Nõukogude Konstitutsiooni § 122 mitte ainult ei deklareeri erinevast soost isikute üheõiguslikkuse. Vahetult Konstitutsioonis eneses on kehtestatud rida tagatisi, millega on garanteeritud nõukogude naisele faktiline võimalus kasutada võrdselt meestega kõiki Nõukogude kodaniku õigusi (neid tagatisi käsitletakse täpsemalt käesoleva brošüüri teistes peatükkides).

Naise takistamise eest osa võtta riiklikust, ühiskondlikust või kultuurialasest tegevusest, millega oluliselt rikutakse naise võrdõiguslikkust, kui sellega kaasneb vägivald või ähvardus kasutada vägivalda, — karistatakse vabadusekaotusega kuni kahe aastani või parandusliku tööga kuni ühe aastani (VNFSV KrK § 134) ¹.

Kaitstes naise võrdõiguslikkust, tunnistab kriminaalseadus kuriteoks vägivallateod tema suhtes (löömine, pekmine, liikumisvabaduse võtmine jne.), samuti ka ähvarduse kasutada vägivalda (ähvardamine tapmisega, peksemisega jne.), mis on toime pandud eesmärgil takistada naisisikut töötamast värbamise korras riiklikes või ühiskondlikes asutustes või ettevõtetes, administratiivsetel või valitavatel ametikohtadel, osa võtmast mitmesuguste vabatahtlike ühiskondlike organisatsioonide — ametiühingute, spordi- ja kultuurhariduslike ühingute vms. tegevusest, samuti ka ükskõik millisest muust riiklikust, ühiskondlikust või kultuurialasest tegevusest.

Kriminaalvastutust kannavad sellise tegevuse eest kõik isikud, sõltumata sugulus- või muudest sidemetest kannatanud naisisikuga, nende hulgas ka tema vanemad, abikaasa jt.

¹ ENSV-s kohaldatakse sellisel juhul ühiskondliku mõjutamise vahendeid. (Tõlk.)

Õigus valida ja olla valitav

Naistel on meestega võrdne õigus valida ja olla valitav (NSV Liidu Konstitutsioon § 137)¹.

Kõigis seadusandlikes aktides, mis määravad kindlaks NSV Liidu Ülemnõukogu, liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide ülemnõukogude ning kohalike nõukogude valimiste korra, väljendub meeste ja naiste valimisõiguste täieliku võrdsuse printsiip. Iga kaheksateistkümneaastaseks saanud naiselik, samuti kui ka mees, sõltumata rassilisest ja rahvuslikust kuuluvusest, usutunnistusest, hariduslikust tsensusest, paiksusest, sotsiaalsest päritolust ja varanduslikust seisundist, omab ühe hääle ja võtab osa võimuorganite valimistest.

NSV Liidu naised võtavad aktiivselt osa valimiskampaaniate läbiviimisest, kandidaatide ülesseadmisest ja läbiarutamisest, hääletamise protseduuri ja valijate õiguste selgitamisest.

Naiste aktiivne osavõtt riigi valitsemisest on suurepäraseks tõendiks naiste suure osatähtsuse tunnustamise kohta kommunistlikust ülesehitustööst osavõtul ja lugupidamise kohta nende poliitilistest õigustest. NSV Liidu Ülemnõukogu koosseis on 336 naist ehk 27 protsenti kõigist saadikuist. Liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide saadikuteks on valitud üle 2530, kohalikesse nõukogudesse — 741 276 naissaadiku.

NSV Liidu Ülemnõukogu ja liiduvabariikide ning autonoomsete vabariikide ülemnõukogude naissaadikud ei ole mitte lihtsalt saadikud, vaid etendavad võrdselt meestega juhtivat osa meie maa kõrgemates esindusorganites. NSV Liidu Ülemnõukogu viienda koosseisu Presiidiumi liikmete hulgas olid G. V. Burkatskaja (kolhoosi esimees) ja V. J. Fjodorova (Moskva tekstiilikombinaadi töölise).

Ülemnõukogu viienda koosseisu mõlema palati — Rahvuste Nõukogu ja Liidunõukogu esimeeste asetäitjad on naised. Liidunõukogu esimehe asetäitjateks on Kasahhi NSV esindaja N. U. Bazanova ja Aserbaidžaaani NSV esindaja M. M. Gasanova; Rahvuste Nõukogu esimehe asetäitjaks valiti Kirgiisi NSV esindaja K. Kondutšalova.

NSV Liidu Ülemnõukogu, liiduvabariikide ja autonoomsete vabariikide ülemnõukogude naissaadikud kasutavad

¹ Eesti NSV Konstitutsiooni § 108. (Tõlk.)

võrdselt kõigi saadikutega seadusandliku initsiatiivi õigust ning võtavad osa seaduste läbiarutamisest ja vastuvõtmisest.

Naiste aktiivset osavõttu meie maa poliitilisest elust tõendab ka see fakt, et NLKP XXII kongressi delegaatideks oli 1073 naist, mis moodustab 22,3 protsenti delegaatide üldarvust¹.

Kodaniku valimisõiguse vaba teostamise takistamise eest vägivalda, ähvarduse, pettuse või äraostmise abil karistatakse vabadusekaotusega kuni kahe aastani või parandusliku tööga kuni ühe aastani (VNFSV K r K § 132)².

Kriminaalseadus tunnistab kuriteoks igasuguse tegevuse, mis on suunatud NSV Liidu kodaniku takistamisele tema valimisõiguste teostamisel, s. o. osavõtt valimistest kohalikesse ja kesk-võimuorganitesse või olla valitud nendes organitesse. Selline tegevus võib avalduda vägivaldas (löömine, peksmine, kehavigastuste tekitamine vms.) või vägivallaga ähvardamises (ähvardamine tapmisega, kehavigastuse tekitamisega, vara hävitamisega vms.), pettuses (näiteks valeandmete teatamine valimiste aja ja koha kohta või valeandmete teatamine isiku kohta, mistõttu ta kaotas õiguse valida või olla valitav), valijate või isikute, kellest sõltub valimistest osavõtu võimaldamine, äraostmises vms. Selle kuriteo subjektiks võib olla iga isik, sõltumata tema suhete iseloomust kannatanuga (vanemad, abikaasa jne.).

Õigus haridusele

**NSV Liidu kodanikel on õigus haridusele.*

Seda õigust kindlustavad üldine kohustuslik kaheksaklassiline haridus, üldharidusliku polütehnilise keskhariduse, kutsehariduse ning kesk-erihariduse ja kõrgema hariduse laialdane arendamine õppetöö ning elu ja tootmise seostamise alusel, õhtuse ja mittestatsionaarse hariduse igakülgne arendamine, iga liiki hariduse tasuta and-

¹ Vt. Доклад тов. В. Н. Титова на XXII съезде партии, «XXII съезд Коммунистической партии Советского Союза. Стенографический отчет», т. I, Госполитиздат, 1962, стр. 429.

² ENSV K r K § 131 näeb ette samasuguse kuriteo eest vabadusekaotuse kuni ühe aastani või parandusliku töö samaks tähtajaks. (Tõlk.)

mine. riiklike stipendiumide süsteem, emakeelne õpetus koolides, töörahvale tehastes, sovhoosides ning kolhoosides tasuta tootmisalase, tehnilise ja agronoomilise õpetuse organiseerimine (NSV Liidu Konstitutsiooni § 121) ¹.

NSV Liidus on naistel meestega võrdne õigus haridusele ja nad reaalselt kasutavad seda õigust. Kirjaoskajate naiste protsent NSV Liidus on 97,8. Enne revolutsiooni kirjaoskajad naised moodustasid kõigest 17,7 protsenti kogu elanikkonnast, kusjuures 88 protsenti Venemaa naistest olid kirjaoskamatud.

NSV Liidus on läbi viidud mõlemast soost laste kohustuslik õpetamine keskkoolides. Poisid ja tütarlapsed õpivad koos ühtsete riiklike programmide alusel. Keskkoolides lapsed ühendavad õppimise tootmistööga.

Seaduses «Kooli ja elu sidemete tugevdamisest ning haridussüsteemi edasiarendamisest NSV Liidus» ² on juhitud tähelepanu sellele, et tütarlaste — kaheksaklassilise kooli õpilaste — tööalasel ettevalmistamisel oleks võetud arvesse naiste töö iseärasused.

Võrdsed tingimused tütarlastele ja noormeestele keskhariduse omandamisel on eelduseks, et naistele luuakse võimalus edasiõppimiseks kesk- ja kõrgemates õppeasutustes ning eriala ja kvalifikatsiooni omandamiseks meestega võrdsetel alustel.

NSV Liidus on naistel õigus astuda ükskõik millisesse kesk-eri- või kõrgemasse õppeasutusse.

NSV Liidu kõrgema ja kesk-eriharidusega linna- ja maaelanikkonnast moodustavad naised 54 protsenti ³, täieliku keskkooli lõpetanute seas — 56 protsenti. Kõrgema haridusega naiste arv oli 1959. aastal võrreldes 1939. aastaga suurenenud 378 tuhandelt 1 miljoni 845 tuhandeni ehk peaaegu viiekordseks, aga kesk- ja algharidusega — 6 miljonilt 636 tuhandelt 29 miljoni 218 tuhandeni ehk 4,4 korda.

Naiste õigus haridusele, mis on juriidilise kinnituse leidnud NSV Liidu Konstitutsioonis ja liiduvabariikide konstitutsioonides, võimaldab naistel valida sellise elukutse või eriala, mida nad soovivad.

¹ Eesti NSV Konstitutsiooni § 92. (Tõlk.)

² Eesti NSV Ülemnõukogu 24. aprilli 1959. a. seadus «Kooli ja elu sidemete tugevdamisest ning haridussüsteemi edasiarendamisest Eesti NSV-s» on avaldatud ENSV T 1959, nr. 31, art. 164. (Tõlk.)

³ Eesti NSV-s vastavalt 57 protsenti. (Tõlk.)

Naiste poolt neile antud õiguse haridusele kasutamine on toonud kaasa vaimse töö alal töötajate hulgas naiste osatähtsuse tunduva tõusu. Kui isikute hulgas, kes tegelevad eelkõige füüsilise tööga, naiste arv ajavahemikul 1939. aastast 1959. aastani on kasvanud kõigest 1 protsendi võrra (45 protsendilt 46 protsendini), siis vaimse töö alal töötajate hulgas see arv on kasvanud 33 protsendilt 54 protsendini, s. o. 21 protsendi võrra.

NSV Liidus loodud õhtune ja kaugõppe teel hariduse omandamise süsteem võimaldab naistel täiendada oma teadmisi üldharidusliku ja tootmistehnilise taseme tõstmiseks tootmistööd katkestamata ja üheaegselt emakohustuste täitmisega.

Naistöötajate õiguse haridusele reaalne elluviimine on tagatud mitte ainult tasuta õhtu- ja kaugõppekoolide võrgu igakülgse arendamisega, vaid ka ettevõtetes ning asutustes loodud töötingimustega. NSV Liidus kehtestatud lühim tööpäev maailmas ja töö tulemustest materiaalse huvitatuse printsiibi järjekindel elluviimine soodustab parimal viisil töötajate üldhariduslike, erialaste ja tehniliste teadmiste taseme tõusu. Peale selle võimaldatakse töötajatele, kes edukalt ühendavad tootmistöö õppimisega, rida tööalaseid soodustusi, mis on täiendavaks tagatiseks õiguse haridusele realiseerimisel¹.

Töölisele ja teenistujatele, kes õpivad tootmistööd katkestamata, võimaldatakse töökohal iga-aastast tasuta puhkust:

- a) lõpueksamite sooritamiseks;
- b) eksamite ja arvestuste sooritamiseks;

¹ Soodustused tööliste ja teenistujatele, kes edukalt õpivad tootmistööd katkestamata töölis- ja maanoorte õhtustes (vahetustega töötavates, hooajalistes) ja mittestatsionaarsetes üldhariduslikes koolides. on kindlaks määratud NSV Liidu Ministrite Nõukogu 5. novembri 1959. a. määrusega (NSVL MK 1959, nr. 19, art. 157); soodustused õhtuste ja mittestatsionaarsete kõrgemate õppeasutuste üliõpilastele — NSV Liidu Ministrite Nõukogu 2. juuli 1959. a. määrusega (NSVL MK 1959, nr. 14, art. 90); soodustused õhtuste (vahetustega) kutsekoolide õpilastele — NSV Liidu Ministrite Nõukogu 13. oktoobri 1960. a. määrusega (NSVL MK 1960, nr. 17, art. 152).

Vt. ka ENSV MKK 1962, nr. 40, art. 146 ja ENSV T 1959, nr. 40, art. 207. (Tõlk.)

Vt. selle kohta täpsemalt А. И. Щербанова, Трудовые льготы для совмещающих работу с обучением. Госюриздат, Москва. 1960; Н. Siigur, Soodustusi õppiiaile, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn, 1963. (Tõlk.)

c) diplomiprojektide koostamiseks ja kaitsmiseks ning riigieksamite sooritamiseks;

d) tootmispraktika sooritamiseks;

e) aspirantuuri sisseastumiseksamite ja kandidaadimüüni eksamite sooritamiseks, eksperimentaalsete tööde teostamiseks ja kandidaadi väitekirja kaitsmiseks.

Nii näiteks võimaldatakse töölistele ja teenistujatele kes tootmistööd katkestamata õpivad töölisnoorte koolides, XI klassis lõpueksamite sooritamiseks täiendavalt puhkust 20 päeva ulatuses põhitöökohalt tariifse või ametikohajärgse töötasu säilitamisega.

Mittestatsionaarsete kõrgemate või kesk-eriõppeasutuste 1. ja 2. kursusel edukalt õppivatele töölistele ja teenistujatele antakse igal õppeaastal täiendavat puhkust 30 kalendripäeva ulatuses laboratoorsete tööde, arvestuste ja kursuseksamite sooritamise ajal, 3. ja järgnevatel kursustel aga — 40 kalendripäeva.

Need täiendavad puhkused antakse peale puhkamiseks ettenähtud korraliste ning lisapuhkuste ja sõltumata tööliste ning teenistuja tööstaažist ettevõttes või asutuses.

Õppeasutustesse astuvatele töölistele ja teenistujatele antakse sisseastumiseksamite sooritamise ajaks tasuta puhkust, arvesse võttes vajalikku aega sõiduks õppeasutuse asukohta ja tagasi.

Tootmistööd katkestamata õppivad töölisel ja teenistujad kasutavad soodustusi, mis näevad ette tööpäeva või töönädala lühendamise. Seejuures kulutused, mis on seotud tootmistööd katkestamata õppijate tööaja lühendamisega paneb riik tootmise arvele.

Eesmärgil töölisi ja teenistujaid laiemalt kaasa võtmata töölisnoorte koolidesse, õhtustesse ja mittestatsionaarsetesse kõrgematesse ja kesk-eriõppeasutustesse, on mitmesuguste normatiivsete aktidega ettevõtete ja asutuste administratsioone kohustatud looma tingimused, mis võimaldaksid ühendada töötamist õppimisega.

1960/61. õppeaasta alguseks oli kõrgemates õppeasutustes 1 042 000 naisüliõpilast võrreldes 1959/60. õppeaastal 1 019 000 õppijaga; kesk-eriõppeasutustes õppis 965 000 naist võrreldes 881.000 õppijaga 1959/60. õppeaastal.

Naiste vabastamine Idas

Naiste faktilise vabastamise takistamise eest (alaealise naisisiku sundimine abielluma, kalõm, naiste õppetööle, põllumajanduslikule või tööstuslikule tootmisele, riigivalitsemisele või ühiskondlik-poliitilisele tegevusele kaasatõmbamise takistamine) — karistatakse seaduse järgi (Usbeki NSV Konstitutsiooni § 121 lg. 3) ¹.

Enne revolutsiooni oli eriti raske naiste olukord Kesk-Aasias, kus majandusliku ja kultuurilise mahajäämuse, religioosete igandite ja kohalike tavade tõttu naised olid ilma jäetud kõikidest õigustest. Need vabariigid olid kuni nõukogude võimu kehtestamiseni tegelikult tsaristliku Venemaa koloonia olukorras. Tsaarivalitsuse poliitika tulemusel pidurdati kunstlikult nende majanduslikku ja kultuurilist arengut. Revolutsioonieelses Turkestanis kehtis feodaalkord. Valitsev islami usk, mis väljendas ekspluataatorite (baide) huvisid, ja iganenud kohalikud tavad (adaadid) surusid naise orja seisundisse. Ida naiste vabastamine ja nende muutmine sotsialistliku ühiskonna võrdõiguslikeks liikmeteks oli raske ülesanne, kuid nõukogude võim lahendas seile edukalt.

Naiste õigused võrdsustati meeste omadega viivitamatult pärast nõukogude võimu kehtestamist. «Lähtudes sellest, et ühiskond ei saa lugeda end vabastatuks seni, kuni naine jääb orjusesse, tuleb kirgiisi naist, kes senini oli ori nii ühiskonnas kui ka perekonnas ja samal ajal kuulekas töötaja koduses majapidamises, siitpeale lugeda ühiskonna võrdõiguslikuks liikmeks, kellele laienevad eranditult kõik poliitilised ja kodanikuõigused, mis on kogu töörahva võiduks ja aardeks», kirjutati näiteks Kirgiisi (Kasahhi) ANSV Nõukogude Asutava Kongressi otsuses ².

Kesk-Aasia vabariikide arengu ajaloolised tingimused ja sajanditega juurdunud suhtumine naisesse kui mehega võrreldes lõpmatult madalamasse olendisse on põhjuseks, mis raskendab naiste suhtes iganenud vaadete täielikku väljajuurimist. Mõnikord esineb isegi kaasajal naise ja

¹ Analoogilised sätted on ka teiste Kesk-Aasia liiduvabariikide konstitutsioonides (Kirgiisi NSV Konstitutsiooni § 93, Tadžiki NSV Konstitutsiooni § 109, Turkmeeni NSV Konstitutsiooni § 99, Kasahhi NSV Konstitutsiooni § 99).

² Vt. «Учредительный съезд Советов Киргизской (Казахской) АССР», Киргизия, Алма-Ата, 1936, стр. 86.

mehe täieliku võrdõiguslikkuse elluviimisele vastutöötamise üksikuid fakte. Seepärast ongi Kesk-Aasia vabariikides selliste tegude karistatavus ette nähtud mitte ainult kriminaalkoodeksites, vaid vahetult konstitutsioonides.

Kesk-Aasia vabariikide kriminaalkoodeksid näevad ette avaramad vastutuse piirid naiste faktilise vabastamise takistamise eest kui teiste liiduvabariikide kriminaalkoodeksid. Näiteks võrreldes «VNFSV kriminaalkoodeksi» §-ga 134 «Kasahhi NSV kriminaalkoodeksi» § 120 näeb ette karistuse igasuguse tegevuse eest, millega rikutakse naise võrdõiguslikkust, seejuures mitte ainult neil juhtudel, kui selline tegevus on toime pandud vägivalda või vägivallaga ähvardamise teel, vaid ka siis, kui see on toime pandud materiaalse või muu sõltuvuse ärakasutamisega¹.

NLKP Keskkomitee 9. jaanuari 1960. a. otsuses «Parteilise propaganda ülesannetest kaasaegsetes tingimustes» rõhutatakse uuesti vajadust pidada halastamatut võitlust feodaalse bailiku suhtumise vastu naisesse². Selles otsuses räägitakse eriti sellest, et idarajoonide naised peavad tegelikkuses kasutama oma õigust haridusele võrdselt meestega.

NSV Liidu seaduse «Kooli ja elu sidemete tugevdamisest ning haridussüsteemi edasiarendamisest NSV Liidus» §-s 7 on juhitud tähelepanu vajadusele edaspidi suurendada põhirahvusest tütarlaste kontingenti idapiirkondade liidu- ja autonoomsete vabariikide koolide vanemates klassides.

Kirgiisi NSV-s 1959. aastal vastuvõetud seadusega «Kooli ja elu sidemete tugevdamisest ning haridussüsteemi edasiarendamisest» on näiteks kehtestatud, et isikud, kes takistavad üldise kaheksa-aastase koolikohustuse elluviimist, võetakse kriminaalvastutusele.

Kirgiisi ja muudest kohalikest rahvustest tütarlastele on kehtestatud vastuvõtmine internaatkoolidesse ja vabariigi keskkoolide juures asuvasse internaatidesse eelistatud korras.

Seadus tunnistab vajalikuks rohkem kirgiisi ja muudest kohalikest rahvustest tütarlapsi vastu võtta kutsekoolidesse tööstusliku ja põllumajandusliku tootmise erialadele,

¹ Ida naiste vabastamise kohta vt. täpsemalt В. Л. Билшай, Решение женского вопроса в СССР, Госполитиздат, 1959.

² Vt. «Коммунист» 1960 г., № 1, стр. 18.

samuti ka kaubanduse ja elukondliku teenindamise erialale. Vabariigi kõrgematesse õppeasutustesse vastuvõtmisel on kohalikest rahvustest tütarlastele kehtestatud erilised soodustused.

Analoogilised sätted on ka teiste idapiirkondade vabariikide seadusandluses (näiteks Tadžiki ANSV-s).

Arvesse võttes Kesk-Aasia vabariikide koolide vanemates klassides kohalikest rahvustest tütarlaste õpetamise erilist tähtsust, laiendatakse internaatide võrku keskkoolide juures, mõnedel juhtudel aga luuakse tütarlaste internaatkoole.

Nõukogude võim lõi kõik võimalused endise tsaristliku Venemaa rahvuslike ääremaade naiste aktiivsele tootvale tööle kaasatõmbamiseks. Kesk-Aasia rajoonides ja Kasahstanis suurenes naistöötajate arv 1960. aastaks 1933. aastaga võrreldes 1,8 miljoni inimese võrra ehk 7,2 korda, Taga-Kaukaasias 624 tuhande inimese võrra ehk 4,3 korda.

Partei pöörab suurt tähelepanu selles küsimuses feodaalsete ja sugukondlike igandite likvideerimisele ja reageerib teravalt igale naisesse ebavõrdse suhtumise faktile. A. F. Gorkin teatas revisjonikomisjoni aruandes NLKP XXII kongressile, et Tšetšeeni-Inguši ANSV mägielanike naiste kirja põhjal, milles teatati naiste võrdõiguslikkuse rikkumise faktidest, saadeti vabariiki Keskkomitee töötajad. Küsimus ebarahuldavast olukorrast töös naistega selles vabariigis oli arutusel Keskkomitees. Juhti tähelepanu selliste faktidega leppimise lubamatusele ja vajadusele tõhustada poliitilist kasvatustööd naiste hulgas ja nende kaasatõmbamist ühiskondlikusse tegevusse.

II peatükk

EMADE JA LASTE RIIKLIK KAITSE

Nõukogude riik asus oma eksisteerimise esimestest päevadest alates läbi töötama ja ellu viima arvukaid abinõusid emade- ja lastekaitse alal. Neid abinõusid rakendati vaatamata riigis valitsevale raskele olukorrale, teravale võitlusele nõukogude võimu säilitamise eest, kodusõjale, laosele ja näljale.

31. detsembril 1917. a. määras Riikliku Hoolekande Rahvakomissar spetsiaalse kolleegiumi, kelle ülesandeks oli «edasilükkamatute abinõude väljatöötamine ja elluviimine emade- — kuivõrd emaksolemine on naiste sotsiaalse funktsiooni täitmine — ja lastekaitse ja hooldamise alal, mis on riigi otsene kohustus». Kolleegiumile tehti ettepanek viivitamata organiseerida emade- ja lastekaitse osakond¹.

Selle määruse kehtestamine oli esimeseks sammuks emade- ja lastekaitse alal. Käesoleval ajal on olemas organisatsioonide ja asutuste laialdane süsteem, kes abistavad emasid sõna otseses mõttes raseduse esimestest päevadest kuni laste täisikka jõudmiseni.

Nõukogude Liidus on tagatud iga lapse kasvatamine. Esinedes Novosibirski linna töötajate miitingul 10. oktoobril 1959. a. ütles sm. N. S. Hruštšov, et meil ei saa olla hoolduseta orbusid, kuna iga sündinud inimene ei kuulu mitte ainult emale ja isale, vaid ka ühiskonnale ja kogu nõukogude ühiskond peab hoolitsema tema kasvatuse eest. Sellistest inimestest kasvavad tugevad, julged ja väsimatud uue, kommunistliku maailma ehitajad².

Vanematel on õigus oma lapsi ise kasvatada. Kuid laste

¹ СУ РСФСР 1917 г., № 13, ст. 193.

² «Правда» 14 октября 1959 г.

kasvatamist vaadeldakse ühtlasi kui vanemate kohustust riigi ees. Selle kohustuse täitmisel riik abistab igati vanemaid. Kui lapsel ei ole vanemaid või vanemad mingisugustel põhjustel ei saa tagada lapsele vajalikku kasvatust, hoolitseb lapse eest riik.

1. NAISTE JA LASTE TERVISE KAITSE

Naiste ja laste tervise kaitsele pööratakse suurt tähelepanu. Alates raseduse esimestest kuudest jälgivad arstid süstemaatiliselt naiste tervislikku seisundit. Laps on arstliku järelevalve all sündimise päevast alates. Selleks on organiseeritud naiste ja laste nõuandlate erakordselt laiaulatuslik võrk. 1960. aastal oli Nõukogude Liidus 16 300 nõuandlat, kuna seevastu 1913. aastal oli tsaristliku Venemaa kogu tohutul territooriumil ainult 9 selletaolist meditsiinasutust. Meditsiiniline sünnitusabi on tasuta, samuti kui ravigi. Riigi eelarvelised kulutused rasedus- ja sünnitustoetusteks olid 1960. aastal 509 miljardit rubla.

Partei XXII kongressi poolt vastuvõetud Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmis on märgitud, et nii linnas kui ka maal tuleb erilist tähelepanu pöörata emade ja laste tervise kaitse alaste asutuste võrgu arendamisele (sünnitusmajad, nõuandlad, lastes anatoomiumid ja -haiglaid, metsakoolid jms.).

Partei peab üheks tähtsamaks ülesandeks kõige varasemast lapseeas alates füüsiliselt ja vaimselt harmooniliselt arenenud noore tugeva põlvkonna kasvatamist.

Laste ja naiste nõuandlate töö

Nõuandlate arstid ja õed ei osuta emadele ja lastele meditsiinilist abi mitte ainult nõuandlates. Väljakutse korral nad tulevad abi osutamiseks koju.

Peale selle organiseeritakse rasedate naiste ja laste tervise üle süstemaatilise järelevalve teostamiseks nn. patronaaž. Patronaažiõed külastavad süstemaatiliselt naisi ja lapsi kodudes; tänu sellele selgitatakse välja meditsiinilise abi osutamise vajadus ka neil juhtudel, kui naine ise millegipärast nõuandla poole ei pöördunud. Sünnitusmaja teatab õigeaegselt ema elukoha järgsele laste nõu-

andlale päeva, millal ema koos lapsega pöördub tagasi koju. Kas samal või hiljemalt järgmisel päeval tulevad ema juurde lastearst ja patronaaziõde. Patronaaziõed külastavad noori emasid iga päev: õpetavad neid lapse eest õigesti hoolitsema, abistavad vannitamisel jne.

Laste ja naiste nõuandlad osutavad iga liiki meditsiinilist abi tasuta.

Laste ja naiste nõuandlad ei piirdu meditsiinilise abi osutamisega emadele ja lastele. Nende ülesandeks on ka elanikkonna, eeskätt aga emade hulgas profülaktilise ja laialdase sanitaarharidusliku töö läbiviimine. Nad hoolitsevad, et naised omandaksid vajalikud sanitaar-hügieenilised harjumused, võtavad tarvitusele abinõud gүнekoloogiliste haiguste vältimiseks ja rasedate naiste tervise kaitseks. Selleks tutvuvad nõuandlate arstid naistöötajate töötingimustega ja nende töökaitsega nõuandla tegevuspiirkonna ettevõtetes.

Sotsiaalõiguslikud kabinetid

Laste ja naiste nõuandlate ülesandeks on ka naistele ja lastele sotsiaalõigusliku abi organiseerimine. Selleks moodustatakse nõuandlates ja sünnitusmajade juures sotsiaalõiguslikud kabinetid, millede ülesandeks on kehtiva seadusandluse alusel kaitsta rasedate naiste, emade ja laste õigusi ning huve. Sotsiaalõigusliku kabineti poole võib pöörduda iga naine. Kui arstid või õed haigeid külastades avastavad, et naine vajab abi (näiteks ei saa last paigutada sõime, vajab paremaid elutingimusi vms.), teatavad nad sellest sotsiaalõigusliku kabineti töötajatele. Sotsiaalõiguslik kabinet ka ise kas patronaaziõdede kaudu või ühiskondliku aktiivi kaasatõmbamise teel selgitab välja juhtumid, kus vajatakse abi.

Sotsiaalõigusliku kabineti kaasabil nõutakse sisse alimendid nendelt vanematelt, kes hoiduvad kõrvale oma laste ülalpidamisest, saadakse toetusi, pensione jne. Sotsiaalõiguslikud kabinetid võtavad osa abinõude kasutuselevõtmisest lapsealiste järelevalvetuse likvideerimiseks, võitlevad laste kasvatamise alal vanemlike kohustuste mittetäitmise vastu, algatades vajalikel juhtudel asja vanemlike õiguste äravõtmiseks.

Sotsiaalõiguslikud kabinetid kaitsevad naiste töölaseid õigusi, jälgivad rasedate naiste ja rinnalapsi omavate emade töölevõtmise seaduslikkust, rinnalaste toitmiseks ettenähtud vaheaegade ja puhkuste õigeaegset võimaldamist jms., võtavad osa abinõude läbiviimisest ema ja lapse elukondlike tingimuste tervislikumaks muutmiseks ja parandamiseks (korteriolude parandamine, laste õigeaegne paigutamine lasteasutustesse jne.). Sotsiaalõiguslike kabinetide esindajad esinevad kohtutes naiste ja laste huvide kaitseks, ajavad asju administratiivorganites jne. Suurt tööd teevad nad emade- ja lastekaitse alase nõukogude seadusandluse populariseerimisel, korraldavad loenguid, viivad läbi vestlusi nii nõuandlates ja sünnitusmajades kui ka ettevõtetes, majavalitsustes, klubides ning mujal.

Toad rinnalaste toitmiseks ja hügieenitoad

Ettevõtetes ja asutustes, kus massiliselt kasutatakse naiste tööjõudu, tuleb kohustuslikult eraldada toad rinnalaste toitmiseks ja naiste isikliku hügieeni toad (vt. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadlus) ¹.

Neid tubasid teenindab kesk-meditiiniline personal (ämmaemandad, õed). Neis viiakse läbi sanitaar-haridustööd, naisi õpetatakse täitma sanitaar-hügieenilisi nõudeid, millega välditakse naistehaigusi ².

Piimaköögid

Rinnalaste õigeks toitmiseks organiseeritakse piimaköögid, kus emad saavad arsti retsepti alusel laste jaoks kvaliteetset toitu (piim, piimasegud, pudrud, kissellid, kohu-

¹ NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadlus «Riikliku abi suurendamisest rasedatele naistele, lasterikastele ja valasemadele, emade- ja lastekaitse tugevdamisest, aunimetuste «Emakangelane» sisseseadmisest ja ordeni «Ema au» ning medali «Ema-medal» asutamisest» § 10 p. «с» (ENSV T 1945, nr. 4, art. 45).

² Vt. Инструкция Наркомздрава от 4 декабря 1942 г. «Об организации в работе комнат личной гигиены женщин на предприятиях» (Охрана здоровья и права женщин в СССР. Сборник законодательных и ведомственных актов, Москва 1947, стр. 204—205).

piim jms.). Toitu valmistatakse arsti järelevalvel¹. Lasterikastele ja puudustkannatavatele perekondadele võimaldatakse piimasegusid tasuta.

Sanatooriumid ja spetsiaalsed puhkekodud

Raseda naise ja tema tulevase lapse tervise kaitseks tuleb organiseerida rasedatele naistele spetsiaalsed puhkekodud, kus nad võivad veeta oma sünnituseelse puhkuse.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu 13. oktoobri 1956. a. määrusega² tehti ettepanek NSV Liidu Tervishoiu Ministriumile koos liiduvabariikide ministrite nõukogudega 1956.—57. aastal organiseerida 18 sanatooriumi ja puhkekodu rasedatele naistele ja lastega naistele voodite üldarvuga kuni 2000. Ettevõtete direktoritele soovitati materiaalselt puudust kannatavatele rasedatele naistele anda tasuta tuusikud sanatooriumidesse ja puhkekodusse ettevõtte töötajate kultuur-elukondlike tingimuste parandamise ja tootmise täiustamise fondi arvel. Tasuta ja soodustatud hinnaga tuusikuid antakse ka ametiühingute vahendite arvel.

Haigete laste jaoks organiseeritakse sanatooriumid. 1960. aastal oli NSV Liidus lastesanatooriumides 120 tuhat voodikohta. Lastesanatooriumides, kus lapsed haiguse tõttu peavad viibima pikemat aega (sanatooriumid luutuberkuloosihaigetele), luuakse alg-, kaheksa-aastased ja keskkoolid.

Laste suvepuhkus

Riik pöörab suurt tähelepanu laste suvepuhkuse organiseerimisele. Väikelapsed veedavad suve väljaspool linna lastesõimedes või -aedades. Koolilapsed veedavad suurema osa suvepuhkusest pioneerilaagrites, turismimatka-del jms. 1960. a. puhkas NSV Liidus väljaspool linna asu-vates pioneerilaagrites 3 571 000 last. 1960. a. suveperioodil veetis suvepuhkuse pioneerilaagrites, lastesanatooriumides, ekskursiooni- ja turismibaasides, lasteaedade ja -sõimede suvilates ning lastekodudes üle 8 miljoni lapse.

¹ Положение молочной кухни, утвержденное Наркомздравом СССР 12 декабря 1914 г.

² NSVL MK 1957, nr. 1, art. 7.

Abiraha lasterikastele emadele

Kehtestada, et riiklikku abiraha antakse lasterikastele emadele (abielus olevatele ja leskedele), kellel on kaks last, kolmanda ja iga järgmise lapse sünni korral (vt. ENSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadluse § 1) ¹.

Esmakordselt kehtestati riikliku abiraha maksmine lasterikastele emadele NSV Liidu KTK ja RKN-i 27. juuni 1936. a. määrusega ².

Selle määruse kohaselt maksti riiklikku abiraha ainult nendele emadele, kellel oli kuus last, seitsmenda ja iga järgmise lapse sünni korral. Eesmärgil suurendada materiaalselt abi rasedatele naistele, lasterikastele ja vallasemadele, ergutada lasterikkust ja tugevdada emade- ja lastekaitset, andis NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium 8. juulil 1944. a. seadluse «Riikliku abi suurendamisest rasedatele naistele, lasterikastele ja vallasemadele, emade- ja lastekaitse tugevdamisest, aunimetuse «Ema-kangelane» sisseseadmisest ja ordeni «Ema au» ja medali «Ema-medal» asutamisest ³. Tähtendatud seadluse sissejuhatavas osas on lühidalt ära toodud selle kehtestamise motiivid: «Hoolitsus laste ja emade eest ning perekonna tugevdamine on alati olnud Nõukogude riigi üheks tähtsaimaks ülesandeks. Kaitstes emade ja laste huve annab riik suurt materiaalselt abi rasedatele naistele ja emadele laste ülalpidamiseks ja kasvatamiseks. Sõja ajal ja pärast sõda, kui paljudel perekondadel on tavaliselt suuremaid materiaalseid raskusi, on vajalik riikliku abi osutamise edasine laiendamine.»

8. juuli 1944. a. seadlus kui üleliiduline seadusandlik akt reguleerib kogu NSV Liidu territooriumil tähtsamaid emade- ja lastekaitse alaseid ning perekondlikke suhteid puudutavaid küsimusi.

Tunduvalt laienes lasterikaste emade ring, kellel on õigus saada riiklikku abiraha. On küllaldane, kui

¹ ENSV T 1945, nr. 4, art. 45.

² СЗ СССР 1936 г., № 34, ст. 309.

³ ENSV T 1945, nr. 4, art. 45.

märgime, et 1960. a. said abiraha 4 179 000 lasterikast ema¹.

Abiraha saavad kõik lasterikkad emad, sealhulgas ka naised, kes ei ole abielus (vallasemad). Viimasel juhul makstakse abiraha lasterikkuse eest peale vallasemadele määratud riikliku toetuse.

Abiraha väljamaksmise tähtajad ja kord

Riikliku abiraha lasterikastele emadele maksta järgmises korras ja suuruses (vt. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 25. novembri 1947. a. seadlus)²:

	Ühekordselt	Igakuuliselt
Emadele, kel on kaks last, kolmanda lapse sündimisel	20 rbl.	—
Emadele, kel on kolm last, neljanda lapse sündimisel	65 rbl.	4 rbl.
Emadele, kel on neli last, viienda lapse sündimisel	85 rbl.	6 rbl.
Emadele, kel on viis last, kuuenda lapse sündimisel	100 rbl.	7 rbl.
Emadele, kel on kuus last, seitsmenda lapse sündimisel	125 rbl.	10 rbl.
Emadele, kel on seitse last, kaheksanda lapse sündimisel	125 rbl.	10 rbl.
Emadele, kel on kaheksa last, üheksanda lapse sündimisel	175 rbl.	12 rbl. 50 kop.
Emadele, kel on üheksa last, kümnennda lapse sündimisel	175 rbl.	12 rbl. 50 kop.
Emadele, kel on kümme last, iga järgneva lapse sündimisel	250 rbl.	15 rbl.

Igakuulist abiraha makstakse lasterikastele emadele lapse üheaastaseks saamisest kuni viieaastaseks saamiseni³.

¹ Tähenatud arvust said 724 000 ema ühekordset toetust, 3 455 000 said korduvat toetust enne 1960. aastat sündinud laste eest.

² NSVL ÜT 1947, nr. 41.

³ Vt. NSV Liidu Ülemnõukogu presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadluse § 2 (arvesse on võetud NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 25. novembri 1947. a. seadlusega tehtud muudatused).

Abiraha määramisel emale võetakse arvesse need lapsed, kes on elus ema poolt abiraha taotlemise ajal. Ema poolt lapsendatud lapsed võetakse arvesse võrdselt lihaste lastega, kui nad olid lapsendatud enne selle lapse sündi, kellele ema taotleb riiklikku abiraha. Võetakse arvesse samuti ema abikaasa lapsed (kasupojad ja -tütred), sealhulgas ka mehe poolt lapsendatud lapsed. Mehe lapsed (lihased ja lapsendatud) võetakse arvesse sel juhul, kui ema, kes taotleb toetuse määramist, võttis endale nende kasvatamise kohustuse enne, kui lapsed said 12-aastaseks¹.

Lapsed, kes ema nõusolekul on lapsendatud teiste isikute poolt või kelle suhtes emalt on ära võetud vanemlikud õigused, samuti lapsed, kes on välisriigi kodakondsuses, ei tule toetuse määramise ja selle suuruse arvutamise juures arvesse.

Nagu näeme seaduse tekstist, makstakse riiklikku abiraha lasterikkuse korral kuni lapse viieaastaseks saamiseni. Kui selle aja jooksul emal sünnib veel üks laps, siis saab ema üheaegselt toetust mõlemale lapsele, kummalegi eraldi².

Abiraha määramise ja väljamaksmise kord

*Lasterikastele ja vallasemadele abirahade määramiseks moodustatakse rajoonide ja linnade Tööraha Saadikute Nõukogude täitevkomiteede juurde komisjonid (samas koosseisus kui pensionide määramise komisjonid)*³.

¹ Üldisest reeglist, mille kohaselt võetakse arvesse ainult toetuse taotlemise ajal elus olevad lapsed, on kehtestatud erand, mis omas olulist tähtsust esimestel aastatel pärast 8. juuli 1944. a. seadluse kehtestamist. Nimelt selle seadluse § 2 näeb ette, et kui keegi ema (või tema mehe) lastest langes või jäi teadmata kadunuks Suure Isamaasõja rinnetel, siis need lapsed võetakse arvesse lapserikkale emale abiraha määramisel. Suure Isamaasõja rinnetel hukkunutega võrdsustati lapsed, kes hukkusid partisanisalkades, samuti ka surid Suures Isamaasõjas rindel või partisanisalkades saadud haavade tagajärjel.

Käesoleval ajal, kuivõrd sõja lõpust on möödunud palju aastaid, ei oma see säte enam praktilist tähtsust.

² «Toetuste määramise korra põhimäärus», punktid 1—6.

³ Pensionide määramise komisjon moodustatakse koosseisus: rajooni (linna) sotsiaalkindlustuse osakonna juhataja (esimees), rajooni (linna) rahandusosakonna juhataja ja ametiühinguorganisatsiooni esindaja. Komisjoni otsuse peale võib edasi kaevata rajooni (linna) Tööraha Saadikute Nõukogu täitevkomiteele.

Toetuste määramise ja väljamaksmise kord on kehtestatud «Rasedatele naistele, lasterikastele ja vallasemadele riiklike abirahade määramise ja väljamaksmise ning soodustuste andmise korra määrustikuga»¹.

Selle määrustiku eeskirjade eesmärgiks on kergendada emale abiraha saamist ja tagada tema avalduse kiire läbi vaatamine. Ema annab avalduse oma elukohajärgsele rajooni (linna) sotsiaalkindlustuse osakonnale. Avaldusele lisatakse ainult selle lapse sünnitunnistus, kellele taotleatakse abiraha, ja õiend, mis tõendab, kui palju on emal lapsi.

Avaldus peab olema läbi vaadatud 10 päeva jooksul. Komisjoni otsusest tuleb emale teatada kolmepäevase tähtaja vältel.

Keeldumisele abiraha määramisest (või abiraha määramisele väiksemas suuruses) võib edasi kaevata rajooni (linna) Tööraha Saadikute Nõukogu täitevkomiteele, kes peab kaebuse läbi vaatama hiljemalt kahe nädala jooksul.

Emale abiraha kättesaamise soodustamiseks makstakse seda elukohale lähimas hoiukassas, maakohtades aga külanõukogus.

Ema surma korral makstakse temale määratud abiraha kas laste isale või hooldajale.

Toetust lasterikastele emadele makstakse sõltumata sellest, kas lapsed saavad pensioni või alimente.

Abirahad vallasemadele

Kehtestada riiklik abiraha vallasemadele (kes ei ole abielus) laste ülalpidamiseks ja kasvatamiseks, kes on sündinud pärast käesoleva seadluse kehtestamist, järgmistes suurustes: ühele lapsele 5 rbl., kahele lapsele 7 rbl. 50 kop., kolmele ja rohkem lapsele 10 rbl. kuus.

Vallasemadele makstakse riiklikku abiraha kuni laste 12-aastaseks saamiseni.

Vallasemadele, kellel on kolm või enam last, makstakse käesolevas paragrahvis ettenähtud abiraha täiendavalt toetusele lasterohkuse eest, mis on ette nähtud käesoleva seadluse §-s 2.

Vallasema säilitab abiellumise korral õiguse käesolevas

¹ ENSV T 1945, nr. 4, art. 49.

paragrahvis ettenähtud abirahale (vt. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadluse § 3).

Seaduse selles paragrahvis ettenähtud vallasemade riiklik toetus asendab neile selle materiaalse abi, mida abielus ema saab lapse isalt.

Käesoleval ajal on vallasemadele toetuste määramine ja väljamaksmise kord reguleeritud vastava põhimäärusega, mis on kinnitatud NSV Liidu Ministrite Nõukogu 29. juuni 1956. a. määrusega.

Põhimääruse eeskirjade kohaselt saavad vallasemadele ettenähtud abiraha ka need naised, kes on olnud abielus, kui laps sündis pärast tema mehe surma ja ta ei saa lapsele riiklikku pensioni. Peale selle määratakse abiraha ka naistele, kes on olnud abielus, kui laps sündis pärast abielu lahutamist ja emal ei ole õigust saada lapse ülalpidamiseks alimente endiselt mehelt. Riiklikku abiraha võidakse määrata ka naisele, kes lapse sünni momendil on abielus, kui tuvastatakse, et tema abikaasa ei ole lapse isa, mistõttu emal ei ole õigust saada alimente ega pensioni. Sellisel juhul aga abiraha ei määrata mitte lapse sünni momendist, vaid abielu lõppemisest kas lahutuse või mehe surma läbi¹.

Naisel säilib õigus abirahale ka pärast teistkordset abiellumist.

Toetust ei maksta, kui isik, kes abiellub vallasemaga, tunnistab lapse enda omaks, samuti ka juhul, kui ema abikaasa või mõni teine isik lapse lapsendab. Sellisel juhul lapse ülalpidamise kohustus pannakse tema isale või lapsendajale.

Abiraha ei maksta ka neil juhtudel, kui ema lapse faktilise isaga ei abiellu, kuid elab temaga koos, omab temaga ühise majapidamise ja kasvatab koos temaga last².

NSV Liidus elavad vallasemad, kes ei olnud Nõukogude kodanikud lapse sünni momendil, kuid hiljem võeti Nõukogude kodakondsusesse, omandavad õiguse toetuse saamisele alates sellest kuust, kui ema võeti vastu NSV Liidu kodakondsusesse³.

¹ «Põhimääruse» p. 10.

² «Põhimääruse» punktid 12 ja 13. Juhul kui isa, kes koos emaga kasvatas last, alusetult keeldub edaspidi täitmast endale vabatahtlikult võetud lapse ülalpidamise kohustust, võidakse temalt kohtukorras sisse nõuda alimentid APEK-i § 42³ alusel.

³ «Põhimääruse» p. 34.

Vallasemadele toetuste määramine ja väljamaksmine toimub samas korras kui lasterikastele emadele¹.

Toetuse maksmine emale lõpetatakse, kui ta ise ei kasvata oma last.

Juhtudel, kui lapse kasvatamine tehakse ülesandeks hooldajale, makstakse ka toetust vastavalt viimasele. Kui seejuures laps anti üle hooldajale ema surma tõttu, siis makstakse toetust ema surma korral määratud pensioni saamisest sõltumata (NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 19. mai 1949. a. seadlus)².

Muud soodustused vallasemadele

Vallasemade soovi korral paigutatakse nende lapsed lastesõimesse ja -aedadesse esimeses järjekorras. Nendes asutustes on laste ülalpidamise eest tasumisel kehtestatud vallasemadele soodustused.

Vallasema õigus anda laps riigi kasvatada

Kui vallasema soovib oma sünnitatud lapse anda kasvatada lasteasutusesse, siis lasteasutus on kohustatud lapse vastu võtma ülalpidamiseks ja kasvatamiseks täielikult riigi arvel.

Emal on õigus võtta laps lasteasutusest tagasi oma kasvatada.

Lapse lasteasutuses viibimise aja eest riiklikku toetust ei maksta (NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadluse § 4).

Niisiis võtab riik ema soovil enda kanda kõik materiaalsed kohustused lapse kasvatamisel. Emal ei katke side lasteasutusesse paigutatud lapsega. Laps võetakse ema elukohajärgsesse lasteasutusesse. Emale tagatakse rinnalapse toitmise võimalus. Talle võimaldatakse last küllastada, käia temaga jalutamas jne. Lasteasutuste administratsioon soodustab kõigiti ema ja lapse vahelise side säilimist.

Laps võidakse anda lapsendamiseks teise perekonda ainult ema nõusolekul.

¹ Vt. lk. 26.

² NSVL ÜT 1949, Nr. 26.

Lapse paigutamine riiklikku lasteasutusesse ei piira ema vanemlike õigusi.

Nõukogude kohus kaitseb alati ema huvisid, kui keegi püüab tema õigusi ebaseaduslikult rikkuda.

Nii näiteks paigutas vallasema S. oma lapse Uržumi väikelastekodusse. Kui laps sai 3-aastaseks, tegi väikelastekodu emale ettepaneku võtta poeg enda juurde, kuid ema keeldus, arvates, et tal ei ole lapse kasvatamiseks vajalikke tingimusi. Siis pöördus Uržumi Tervishoiuosakond kohtusse hagiga Š-lt vanemlike õiguste äravõtmiseks ja poisi üleandmiseks eelkooliealiste lastekodusse. Esiolgselt hagi rahuldati, kuid NSV Liidu Ülemkohtu esimehe protesti alusel kohtuotsus tühistati. Tühistades selle ebaõige kohtuotsuse, selgitas NSV Liidu Ülemkohtu tsiviilasjade kohtukolleegium: «Vastavalt NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadluse §-le 4 võib vallasema omal soovil paigutada tema poolt sünnitatud lapse lasteasutusesse kasvatamiseks, lasteasutus on kohustatud lapse vastu võtma ülalpidamiseks ja kasvatamiseks täielikult riigi kulul. Seadusega ei ole kehtestatud mingisuguseid tähtaegu, millal ema peab lapse lasteasutusest ära võtma. Uržumi Tervishoiuosakonna nõudmine kostjalt vanemlike õiguste äravõtmise kohta oma poja lasteasutusest äravõtmisest keeldumise eest on ebaseaduslik, samavõrra kui on ebaseaduslik kohtuotsus, millega see nõudmine rahuldati»¹.

Naisele võimaluse andmine ise otsustada emakssaamise küsimus

Nõukogude seadusandlus annab naisele võimaluse ise otsustada emakssaamise küsimus. Abortide lubatavuse motiivid on selgelt ära toodud NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 23. novembri 1955. a. seadluses².

«Nõukogude riigi poolt läbiviidud abinõud emade- ja lastekaitse alal ning naiste teadlikkuse ja kultuuritaseme pidev kasv, kes aktiivselt võtavad osa rahvamajanduse kõigi alade elust meie maal, võimaldab käesoleval ajal loobuda seadusandlikus korras abortide keelustamisest.

¹ Vt. «Судебная практика Верховного Суда СССР» 1951 г., № 8, стр. 28.

² NSVL ÜT 1955, Nr. 22.

Abortide arvu vähenemine võib tulevikus olla tagatud riiklike abinõudega, millega soodustatakse emade olukorda, samuti ka kasvatuslike vahenditega ja veenmisega.

Abortide keelu tühistamine võimaldab välistada seda kahju, mida tekitatakse naiste tervisele abortidega, mida tehakse väljaspool raviasutusi ja sageli ebakompetentsete isikute poolt.

Seadluse eesmärgiks oli võimaldada naisel ise otsustada emakssaamise küsimus, samuti ka ära hoida tervise kahjustamine väljaspool haiglat toimepandud abortidega».

Seadlus tühistas abortide keelu, kuid naise tervise kaitse eesmärgil kehtestas, et raseduse tehniliku katkestamise operatsiooni võib sooritada ainult raviasutustes kooskõlas NSV Liidu Tervishoiuministeeriumi instruksiooniga.

1960. a. vastuvõetud «VNFSV kriminaalkodeks» säilitas arstide kriminaalvastutuse kohaldamise ebaseadusliku aborti tegemise eest (aborti tegemine väljaspool haiglat või NSV Liidu Tervishoiuministeeriumi instruksiooni rikkumisega, näiteks aborti tegemine raseduse viimastel kuudel, kui sellega ohustatakse ema elu jms.). Sellise tegevuse eest on ette nähtud vabadusekaotus kuni ühe aastani või paranduslik töö samaks tähtjaks või arstipraktikaga tegutsemise õiguse äravõtmine.

Isikutel, kellel ei ole kõrgemat meditsiinilist haridust, ei ole õigust teha raseduse katkestamise operatsiooni. Aborti tegemise eest karistatakse selliseid isikuid vabadusekaotusega kuni kahe aastani või parandusliku tööga kuni ühe aastani.

Abortide tegemise eest korduvalt või operatsiooniga naisele raske tagajärje põhjustamise eest võib süüdlasi karistada vabadusekaotusega kuni 8 aastani («VNFSV kriminaalkodeksi» § 116)¹.

Lasterikaste emade autasustamine

Asutada medal I ja II järgu «Emamedal» emade autasustamiseks, kes on sünnitanud ja kasvatanud: viis last — II järgu medaliga;

¹ Eesti NSV territooriumil on kriminaalvastutus ebaseadusliku aborti tegemise eest ette nähtud ENSV KrK §-s 120 ja on mõnevõrra erinev «VNFSV kriminaalkodeksis» ettenähtust. (Tõlk.)

kuus last — I järgu medaliga.

Asutada orden I, II ja III järgu «Ema au» emade autasustamiseks, kes on sünnitanud ja kasvatanud:

seitse last — III järgu ordeniga;

kaheksa last — II järgu ordeniga;

üheksa last — I järgu ordeniga.

Kehtestada, et emadele, kes on sünnitanud ja kasvatanud kümme last, omistatakse «Ema-kangelase» aunimetus koos ordeni «Ema-kangelane» ja NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi aukirja üleandmisega (NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadluse §-d 12, 13 ja 14).

NSV Liidus on emad ümbritsetud erilise austusega. Emade õilis töö laste kasvatamisel on aluseks autasustamisel ordenite ja medalitega. Nimetuse «Ema-kangelane» on pälvinud 65 tuhat naist, ordeniga «Ema au» ja medaliga «Emamedal» on autasustatud umbes 7 miljonit naist.

Ema autasustatakse laste sünnitamise ja kasvatamise eest, seepärast autasustatakse teda viimase lapse üheaastaseks saamisel ja tingimusel, et selle ema teised lapsed on elus¹.

3. RIIGI ABI JA OSAVÖTT LASTE KASVATAMISEST

Eelkooliasutused

8. juuli 1944. a. seadlus nägi ette laiaulatuslikud abi nõud emade- ja lastekaitse asutuste võrgu laiendamiseks. Sellel eesmärgil muuhulgas kohustati NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu (käesoleval ajal Ministrite Nõukogu):

kinnitada lasteasutuste laiendamise plaan rahvakomissariaatide ja ametkondade kaupa, haarates seejuures kõiki lapsi, kes vajavad teenindamist...;

ettevõtetes ja asutustes, kus massiliselt kasutatakse naiste tööjõudu, näha ette lastesõimede ja -aedade kohustuslik organiseerimine...;

kohustada rahvakomissariaatide tööstusliku ehituse projektides näha ette lasteasutuste ehitamine (sõimed, laste-

¹ Ema autasustamisel võetakse arvesse Suure Isamaasõja rinnetel langenud või teadmata kadunuks jäänud lapsed (vt. viide 1 lk. 25).

aiad, emade- ja lastetoad jne.), milles võetakse arvesse kõik antud ettevõtte naistööliste ja -teenistujate teenindamist vajavad lapsed (vt. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadluse § 11 punktid «b», «v» ja «g»).

Nõukogude valitsus pöörab suurt tähelepanu lasteasutuste võrgu laiendamisele, et iga ema saaks soovi korra paigutada oma lapse sõime või lasteaeda. Uute tööstus ettevõtete ehitamine on lubatud ainult sel tingimusel, kui ettevõtte ehitamisega üheaegselt ehitatakse lasteasutusi sellisel arvul, mis rahuldaks antud ettevõtte kõikide naistöötajate vajadused.

Seaduses need sätted leidsid edasiarendamist terves reas määrustes.

«Tagada igale lapsele õnnelik lapsepõlv,» öeldakse NLKP programmis, «see on üks kommunistliku ühiskonna ehitamise tähtsaid ja õilsaid ülesandeid. Lasteasutuste võrgu edasine laiendamine loob tingimused selleks, et ikka rohkem perekondi ja teisel aastakümnel iga perekond omaks võimalust lapsi ja alaealisi soovi korral tasuta lasteasutustesse panna»¹.

NLKP XXII kongressi otsuses, mis võeti vastu NLKP Keskkomitee aruande põhjal, rõhutatakse, et kongress peab vajalikuks kiirendada elukondlike asutuste, lastesõime ja -aedade ehitamist.

Suurt tähelepanu pööratakse mitte üksnes eelkooliasutuste küllaldase hulga organiseerimisele, vaid eriti laste teenindamistingimuste parandamisele ja nii lasteasutustes kui ka perekonnas õige kasvatustöö korraldamisele.

Käesoleval ajal toimub, kohalikke tingimusi arvestades, lastesõime ja -aedade ühendamine ühtseteks eelkooli asutusteks. Ühendatud lasteasutustes saab rakendada eelkooliealiste laste kasvatamisel ühtset kasvatussüsteemi, mis vastaks järgnevale laste koolikasvatuse ülesannetele. Selline ühendamine on mugav ka vanematele — laps saab viibida ühes asutuses varasest lapseest kuni kooli astumiseni.

Eespool märgitud NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu 21. mai 1959. a. määrusega kohusta-

¹ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm (vastu võetud NLKP XXII kongressi poolt), Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn, 1961, lk. 90.

sid NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu kasvatustöö parandamise eesmärgil ÜAÜKN-i ja ÜLKNÜ Keskkomiteed, Üleliidulist Poliitiliste ja Teadusalaste Teadmiste Levitamise Ühingut¹, haridus- ja tervishoiuorganeid tõhustama lastevanemate hulgas tehtavat propagandatööd eelkooliealiste laste kasvatamise ja tervishoiu küsimustes.

Silmapaistev nõukogude pedagoog A. S. Makarenko juhtis korduvalt tähelepanu sellele, et kasvatada last õigesti ja normaalselt on palju kergem, kui teda ümberkasvatada. «Õige kasvatus kõige varasemast lapseast peale — see ei ole hoopiski nii raske ülesanne, kui paljudele näib. Oma raskuselt on see ülesanne jõukohane igale inimesele, igale isale ja igale emale. Kasvatada oma last hästi võib iga inimene, kui ta ainult tõepoolest tahab, pealegi on see ülesanne meeldiv, rõõmustav, õnnelik»².

Nõukogudemaal on õnn ise oma last kasvatada igale kättesaadav, kusjuures Nõukogude riik hoolitseb selle «rõõmustava ja õnneliku» ülesande täitmise eest vanemate poolt selliselt, et lastest kasvaksid suurepärased kodanikud.

Ettekandes NLKP XXII kongressile «Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmist» rõhutas N. S. Hruštšov, kui suure tähtsusega ülesandeks partei tunnistab ühiskondliku kasvatusasutuste — internaatkoolide, pikendatud päevaga koolide, samuti ka eelkooliasutuste arendamise. N. S. Hruštšov märkis seejuures, et «Ühiskondlik ja perekondlik kasvatus ei ole omavahel vastuolus, perekonna kasvatuslik mõju lastele peab harmoneerima laste ühiskondliku kasvatamisega»³.

Erilist tähelepanu osutatakse nõrkadele lastele (enneaegselt sündinud, rasket haigust põdenud jne.). Selliste laste jaoks rajatakse sanatoorsed sõimed. Tuberkuloosihaigete laste jaoks luuakse spetsiaalsed sanatoorsed sõimed.

Et ära hoida tervele laste tuberkuloosi nakatumise võimalust, võetakse väljaspool järjekorda sõime lapsed nendest perekondadest, kus on tuberkuloosihaigeid.

¹ Käesoleval ajal «Üleliiduline ühing TEADUS». (Tõlk.)

² А. Макаренко, Сочинения, т. 4, стр. 342.

³ N. S. Hruštšov, Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmist. Ettekanne Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongressile, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1961, lk. 73.

Lasteasutusi organiseeritakse mitte ainult linnades ja töölisasulates, vaid ka maakohtades. NSV Liidu Ministrite Nõukogu kohustas kohalike nõukogude organeid organiseerima külades lasteasutusi. Kolhoosides soovitatakse pingeliste põllutööde ajaks organiseerida nende laste jaoks, kelle emad tegelevad põllutöödega, lastesõimed ja -aiad ning laste mänguväljakud. Igati toetatakse kolhooside initsiatiivi organiseerida laste teenindamist alaliste ja hooajaliste eelkooliasutuste ehitamise teel kolhooside arvel.

1960. aastal oli NSV Liidus lastesõimedes 1 260 200 kohta; peale selle viibis 3 miljonit last hooajalistes lastesõimedes ja laste mänguväljakutel. Lasteaedades ja -sõimedes kasvatati 3 115 100 last.

1961. aastal eraldati riigieelarvest lasteaedade ja -sõimede ülalpidamiseks üle 1 miljardi 200 miljoni rubla, s. o. 16,4 protsenti rohkem kui 1960. aastal; laste arv lasteaedades ja -sõimedes suurenes rohkem kui 580 tuhande võrra.

1965. aastaks suureneb kohtade arv eelkooliasutustes kolmekordseks.

Lapse lasteasutuses ülalpidamise tasu

Vanematelt võetakse laste ülalpidamise eest lasteasutustes väikest tasu. Põhilise osa nendest kuludest võtab riik enda kanda. Kolhoosides tasutakse põhiosa kuludest kolhoosi fondide arvelt.

Tasu lapse ülalpidamise eest lasteaias on vanemate töötasu suurusest sõltuvalt linnas 4 kuni 10 rubla kuus ja maakohtades 3 kuni 9 rubla kuus. Tasu lapse ülalpidamise eest sõimes on vastavalt linnas 3 kuni 8 rubla ja maakohtades 1 rbl. 50 kop. kuni 6 rbl. 50 kop. Kui asutus töötab pikendatud tööpäevaga, on tasu vastavalt 25 protsendi võrra suurem, ööpäevase töö korral — 50 protsenti suurem.

Lasterikaste ja vallasemade suhtes kehtib hinnaalandus 25 kuni 50 protsendi ulatuses.

Kui vanemate töötasu on kuus näiteks 60 rbl., siis on tasu lapse ülalpidamise eest pikendatud päevaga sõimes, kus laps on täielikul toitlustamisel, 5 rbl. kuus, vallasema ja lasterohke ema, kellel on rohkem kui neli last, tasub ainult 2 rbl. 50 kop.

Mõnedel juhtudel riik vabastab vanemad laste ülalpidamiskulude tasumisest täielikult. Selline võimalus on näiteks ette nähtud NSV Liidu põhjarajoonides kohalikest rahvustest laste vastuvõtmisel lasteasutustesse.

NLKP programm näeb ette eeloleva kahe aastakümne lõpuks võimaluse tagada kõigi laste tasuta ülalpidamise lasteasutustes ja internaatkoolides.

Kinnised riiklikud kasvatusasutused

Vanemateta ja vanematega sideme kaotanud laste jaoks organiseeritakse kinnised asutused — väikelastekodud alla kolme aasta vanuste ja lastekodud üle kolme aasta vanuste laste jaoks. Peale vaeslaste võetakse nendesse lastekodudesse vastu vallasemade lapsi (kui ema ise soovib paigutada last lastekodusse kasvatamiseks riigi arvel), samuti ka lapsi perekondadest, kus puuduvad vajalikud kasvatustingimused (vanemate haigus, vanematelt vanemlike õiguste äravõtmine¹ või muud põhjused). Lastekodud võtavad lapse täielikult enda kasvatada.

Kooliealised lastekodude kasvandikud käivad koolis ja omandavad keskhariduse. Pärast keskkooli lõpetamist nad võivad astuda kesk-eri- või kõrgemasse õppeasutusse. Kui neid kõrgemasse (või kesk-eri-) õppeasutusse vastu ei võetud vastuvõtu tingimuste tõttu või nad avaldasid soovi töötada, suunatakse nad tööle².

Kesk-eriõppeasutustesse astunud alaealised, kui õppeasutus asub lastekoduga samas linnas, jäävad kuni õppeasutuse lõpetamiseni elama lastekodusse riiklikule ülalpidamisele. Kui õppeasutus asub teises linnas, elavad kasvandikud selle ühiselamus ja saavad täieliku ülalpidamise (toit, riided jne.) nii nagu lastekodus viibivad lapsed.

Käesoleval ajal koolid-lastekodud järk-järgult reorganiseeritakse internaatkoolideks.

¹ Kui laps paigutatakse lasteasutusse seetõttu, et tema vanemad ei taga temale vajalikku kasvatust, nõutakse vanematelt sisse lapse ülalpidamise kulud vastavalt ÜK(b)P Keskkomitee ja NSV Liidu RKN-i 31. mai 1935. a. määruse «Laste kodutuse ja järelevalvetuse likvideerimisest» p. 22 eeskirjadele (NSVL MK 1935, nr. 32, art. 252).

² Vt. näiteks Устав детского дома Министерства просвещения РСФСР, утвержденный постановлением Совета Министров РСФСР от 17 февраля 1954 г., и Положение о доме ребенка, утвержденное Министерством здравоохранения СССР 28 апреля 1948 г. («Справочник по вопросам охраны детства», Учпедгиз, 1956, стр. 52 и 56).

Pikapäevakoolid ja -rühmad

Eesmärgil parandada ettevõtetes ja asutustes töötavate naiste töö- ja elutingimusi, NSV Liidu Ministrite Nõukogu nägi ette linnas asuvates koolides luua 1.—4. klassi õpilaste erirühmad, milles lapsed viibivad üle tavalise koolitööks ettenähtud aja. Sellistesse rühmadesse võetakse lapsed, kelle vanemad tööülesannete täitmisega seoses ei oma võimalust tagada lastele pärast koolitöö lõppu vajalikku järelevalvet. Pikapäevaryhmades valmistavad lapsed ette koduseid õppeülesandeid pedagoogide järelevalvel, käivad jalutamas ja saavad kaks korda päevas süüa¹.

Internaatkoolid²

NLKP XIX kongress, lähtudes ülesandest kardinaalselt parandada tööd sirguva põlvkonna kasvatamise ja õpetamise alal, tunnistas otstarbekohaseks organiseerida uut tüüpi õppe-kasvatusasutused — internaatkoolid, mis peavad kõrgemal tasemel lahendama igakülgset arenenud ja haritud kommunismiehitajate ettevalmistamise ülesande.

Internaatkoolides viiakse järjekindlalt ellu õpilaste õppe- ja tootmistöö ühendamise, kooli ja elu sidemete tugevdamise leninlikku põhimõtet.

Internaatkooli võetakse lapsi vastu vanemate või neid asendavate isikute avalduse alusel.

Esmajärjekorras võetakse internaatkoolidesse vallasemade, sõja- ja tööinvaliidide lapsi ja vaeslapsi, samuti ka lapsi, kelle kasvatamiseks perekonnas puuduvad vastavad tingimused. 1961. a. lõpul õppis internaatkoolides umbes 1 miljon last, s. o. 67 protsendi võrra rohkem kui

¹ Vt. NSV Liidu Ministrite Nõukogu 13. oktoobri 1956. a. määrus «Abinõudest ettevõtetes ja asutustes töötavate naiste-emade edasiseks abistamiseks» (NSVL MK 1957, nr. 1, art. 7).

Vt. ka «Pikapäevakooli ja -rühma ajutine põhimäärus», kinnitatud Eesti NSV haridusministri 31. juuli 1961. a. käskkirjaga nr. 153 (Ala- ja ealaste ühiskondlik kasvatustöö. Kogumik normaaliivseid materjale, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn, 1962, lk. 122—128). (Tõlk.)

² Vt. «Eesti NSV Haridusministeeriumi internaatkooli ajutine põhimäärus», kinnitatud Eesti NSV haridusministri 25. juuli 1961. a. käskkirjaga nr. 150 (Ala- ja ealaste ühiskondlik kasvatustöö. Kogumik normaaliivseid materjale, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1962, lk. 105—121). (Tõlk.)

1960. aastal. Seitsmeaastaku lõpuks (1965. a.) nähakse ette tõsta internaatkoolide õpilaste arvu 2,5 miljoni lapseni.

Lapsed elavad internaatkoolides alaliselt ja külastavad oma perekondi ainult pühapäeviti ja riiklikel pühadel. Internaatkoolides võivad aga koos kasvandikega õppida ka perekondades elavad lapsed.

Lapse internaatkoolis ülalpidamise tasu

Lapse ülalpidamise eest internaatkoolis tasuvad vanemad sõltuvalt nende töötasu kogusuurusest 6 kuni 56 rbl. kuus. Lasterikastele emadele tehakse hinnaalandust 10 kuni 50 protsenti nende töötasu suurusest ja laste arvust sõltuvalt.

Orvud võetakse internaatkoolis täielikule riiklikule ülalpidamisele. Kohalike Tööraha Saadikute Nõukogude täitevkomiteede otsusega võidakse lasterohkeid ja puudustkannatavaid perekondi vabastada lapse ülalpidamiskulude tasumisest.

Eespool juba märkisime, et eelseisva kahe aastakümne lõpuks laste ülalpidamine internaatkoolides saab olema tasuta.

4. NAISTE ABISTAMINE ELUKONDLIKES KÜSIMUSTES

Ühiskondlikud sööklad, pesumajad ja muud elukondliku teenindamise ettevõtted

V. I. Lenin märkis, et «Naine jääb ikkagi koduorjaks, hoolimata kõigist vabastavatest seadustest, sest teda rõhub, lämmatab, nüristab, alandab kodune väikemajapidamine, mis aheldab ta köögi ja lastetoa külge, raiskab tema tööjõudu metsikult ebaproduktiivse, tühise, närvesööva, nüristava ja kurnava tööga. Tõeline naise vabastamine, tõeline kommunism algab alles seal ja siis, kus ja millal algab massiline võitlus (mida juhib riigivõimu valdav proletariaat) selle koduse väikemajapidamise vastu või õigemini — selle massiline ümberkujundamine sotsialistlikuks suurmajapidamiseks»¹.

¹ V. I. Lenin, Teosed, 29. kd., lk. 396.

V. I. Lenin pidas ühiskondlikke sööklaid, söimi ja laste-
aedu nendeks lihtsateks, igapäevasteks abinõudeks, mis
võivad naise tegelikult vabastada, vähendada ja hävitada
tema ebavõrdse seisundi mehega võrreldes tema osas
ühiskondlikus tootmises ja ühiskondlikus elus.

Seepärast partei ja valitsus pööravad suurt tähelepanu
elukondlike küsimuste organiseerimisele, püüdes saavuta-
tada naiste täielikku vabastamist mittetootlikust tööst
koduses majapidamises, luua neile võimalus täielikult
välja arendada kõik oma võimed ja anded tootmistöös,
riiivalitsemises, kultuuri ning kunsti alal jne.

Nõukogude ja parteiorganite tähelepanu pööratakse
vajadusele organiseerida ühiskondlikku toitlustamist sel
viisil, et iga perekond võiks loobuda kodusest toiduvalmis-
tamisest, ilma liigselt aega ja vahendeid kulutamata.
NlKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu
1. märtsi 1956. a. määruses märgitakse, et ühiskondliku
toitlustamise arendamine ja parandamine omavad suurt
tähtsust rahva elatustaseme tõusule. Partei ja nõukogude
organitele tehti ettepanek teha lõpp ühiskondliku toitlusta-
mise tähtsuse alahindamisele, pöörata sellele pidevat
tähelepanu ja saavutada elanikkonna teenindamise kardi-
naalne parandamine.

NSV Liidu Ministrite Nõukogu 13. oktoobri 1956. a.
määrusega «Ettevõtetes ja asutustes töötavate naiste-
emade edasise abistamise abinõudest» tehakse ettepanek
korraldada koolides lastele sooja toidu andmine, kusjuu-
res nähakse ette laiad võimalused toidu eest makstavast
tasust vabastamiseks.

Sama määrusega tehti liiduvabariikide ministrite nõu-
kogudele, ministriumidele ja ametkondadele ettepanek
elanikkonna teenindamiseks tunduvalt laiendada pesu-
majade võrku, sealhulgas mehhaniseeritud pesumajade
näol. Uute elamurajoonide projekteerimisel soovitati ette
näha pesumajade ehitamine. Kõik olemasolevad pesumajad
tuleb viia sellisesse korda, et neid oleks võimalik eksplua-
teerida.

Suurt abi selles küsimuses peavad osutama elukondliku
teenindamise kombinatsioonid, mis tegelevad põrandate pöö-
nimisega, ruumide koristamisega, riiete parandusega jne.

Käesoleval ajal veel kõik perekonnad ei kasuta ühis-
kondliku toitlustamise ettevõtete, pesumajade ja elukond-

liku teenindamise kombinaatide teeneid. Kuid ka koduses majapidamises on töö muutunud tunduvalt kergemaks ja vähem aeganõudvaks, tänu kodudes mitmesuguste elukondlike masinate — külmutuskappide, pesumasinate, tolmuimejate, põrandapoonimise masinate jne. juurdumisele.

NLKP Keskkomitee ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu võttis 13. oktoobril 1959. a. vastu spetsiaalse määruse «Abinõudest kultuur-elukondliku otstarbega ja koduse majapidamise kaupade tootmise parandamiseks ja sortimendi laiendamiseks»¹. Selle määrusega nähakse ette selliste kaupade kvaliteedi parandamine ja tootmise tunduvas suurendamine.

NLKP XXII kongress pööras samuti tähelepanu nõukogude inimeste elu-olu korraldamise küsimustele. Aruandes NLKP XXII kongressile ütles N. S. Hruštšov: «Elukondliku teenindamise küsimused ei ole piasjad ega teisejärgulised küsimused. Sellest, kuidas on korraldatud inimese elu-olu, milline on teenindamiskultuur, sõltub suurel määral ka inimeste meeolu ja nende tööviljakus. Elu-olu parandamise ülesande lahendamise teeks on luua suure tootlikkusega, moodsa tehnikaga varustatud kauplusi, sööklaid, elukondliku teenindamise kombineate, vabrikkooke»².

Sellega seoses öeldakse NLKP programmis: «On tarvis luua tingimused naise koduse majapidamistöö vähendamiseks ja kergendamiseks ning seejärel võimalused selle töö asendamiseks perekonna ainelis-elukondlike vajaduste rahuldamisega ühiskondlike vormide kaudu. Selleks hakatakse koduses majapidamises laialdasemalt kasutama täiuslikumaid ja odavaid majapidamismasinaid, seadeldisi, elektririistu; täielikult rahuldatakse lähematel aastatel elanikkonna vajadused elukondliku teenindamise ettevõtete osas.

Erilist tähelepanu on tarvis pöörata sellele, et laiendada elanikkonna vajaduste täieliku rahuldamiseni ühiskondliku toitlustamise võrku...»³.

¹ NSVL MK 1959, nr. 18, art. 147:

² N. S. Hruštšov, Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee aruanne partei XXII kongressile, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1961, lk. 75.

³ Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1961, lk. 90.

Tuleb ühtlasi märkida, et Nõukogude Liidus, kus naine on õigusega asunud mehega võrdsele kohale, on muutunud ka vaated kodusele tööle kui naiste paratamatule osale. Mees ja naine, kes võrdselt töötavad tootmises, tavaliselt jagavad omavahel ka töö koduses majapidamises. See töö on lakanud olemast naiste «privileeg».

III peatükk

NAISTE TÖÖALASTE ÕIGUSTE KAITSE

1. NAISTE TÖÖKAITSE NSV LIIDUS

Õigus tööle

NSV Liidu kodanikel on õigus tööle, s. o. õigus olla kindlustatud tööga, kusjuures nende töö eest tasutakse vastavalt töö hulgale ja kvaliteedile.

Õigus tööle kindlustatakse rahvamajanduse sotsialistliku organisatsiooniga, nõukogude ühiskonna tootlike jõudude järjekindla kasvuga, majanduskriiside võimaluse kõrvaldamisega ja tööpuuduse likvideerimisega (NSV Liidu Konstitutsiooni § 118) ¹.

Vastavalt NSV Liidu Konstitutsiooni § 122 eeskirjadele kindlustatakse naistele meestega võrdne õigus tööle, sõltumata naise rahvusest, rassist, usutunnistusest ja perekonnaseisust.

Meie maal on ammu likvideeritud tööpuudus ja see hirmus õnnetus ei ähvarda meid ka tulevikus.

Ainult tööinimene mõistab, missugune tragöödia on töötaolek ja milline suur hüve — olla kindlustatud tööga. See hüve on meie maal täiendatud sellise tähtsa saavutusega, nagu tööpäeva lühendamine. 1960. a. mindi lõplikult üle 7- ja 6-tunnisele tööpäevale. Käesoleval ajal on NSV Liidu tööliste ja teenistujate töönädala keskmine pikkus 39,4 tundi. Lähemal aastail on planeeritud tööpäeva edasine lühendamine kuni 5—6 tunnini, töönädala — kuni 30—35 tunnini üheaegselt töötasu tõstmisega.

NLKP programmis on tähendatud, et esimesel aastakümnel kehtestatakse 6-tunnine tööpäev ehk 35-tunnine

¹ Eesti NSV Konstitutsiooni § 89. (Tõlk.)

töönadal töötajate põhimassile ja veelgi lühem tööaeg (30 tundi nädalas) teistele töötajatele. Kõrvuti tööpäeva lühenemisega pikenevad töötajate iga-aastased palgalised puhkused kuni kolme nädalani ja edaspidi kuu ajani.

Igale naisele tagatud töö ja lühike tööpäev on sotsialismi suuremaid saavutusi.

Juriidilisteks tagatisteks õiguse tööle kindlustamisel on: ebaseadusliku tööle võtmisest keeldumise karistatus; noorte plaanipärane töölesuunamine; noortele tööliste ja noortele spetsialistidele, kes on lõpetanud õppeasutuse, töö tagamine nende erialal; töötajatele õiguse andmine ükskõik mis ajal üle minna teisele tööle; administratsioonil omal initsiatiivil ilma ametiühingu kohaliku komitee nõusolekuta ja seaduslike alusteta töötajate vallandamise keelustamine; kriminaalvastutuse kehtestamine ametiisikutele töölise või teenistuja töölt vallandamise eest isiklikel ajenditel.

NSV Liidu naise tööle võtmisel mingil moel ei diskrimineerita. Nõukogude seadusandlus ei luba keelduda naist tööle võtmast raseduse või rinnalapse toitmise motiivil (selle kohta vt. täpsemalt lk. 51).

Prokuratuuriorganid on kohustatud esitama protesti kõrgemalseisvale instantsile alusetult tööle võtmisest keeldumise korral; selliste tingimuste loomise eest, mis takistavad tööleasumist, võetakse süüdlased vastutusele (NSV Liidu Prokuröri 28. mai 1938. a. käskkirja p. 4) ¹.

Õiguse tööle kaitsmise üheks reaalseks abinõuks on administratsiooni initsiatiivil ja ametiühingu komitee nõusolekul vallandatud töötaja õigus pöörduda vahetult kohtusse hagiga endisele tööle või ametikohale ennistamiseks (NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 27. jaanuari 1959. a. määrus) ².

Rahvakohus, kes vaatas läbi ebaseadusliku töölt vallandamise asja, on kohustatud oma otsusega ennistama ebaõigelt vallandatud isiku endisele tööle või ametikohale ja sisse nõudma tema kasuks kompensatsiooni sunnitud tööluusi eest ³.

Eespool käsitletud NSV Liidus kehtiv tööle võtmise, töölt vallandamise ja teisele tööle üleviimise kord, nais-

¹ «Сборник приказов Прокуратуры СССР», 1939, стр. 120.

² NSVL UT 1959, nr. 5, art. 53.

³ Vt. selle kohta täpsemalt: Разрешение трудовых споров (комментарий), Госюриздат, 1960.

töötajale õiguse andmine lahkuda ettevõttest või asutusest ükskõik mis põhjusel ja samal ajal nende põhjuste loetelu kehtestamine VNFSV TööK § 47 eeskirjadega, mille alusel töötajat võib vallandada (näiteks asutuse või ettevõtte likvideerimise või koosseisude koondamise, töötaja tööle kõlbmatuse või põhjuseta tööluusi korral jne.) administratsiooni initsiatiivil töötaja enda nõusolekuta, kusjuures vallandamiseks on nõutav ametiühingu kohaliku komitee eelnev nõusolek, on NSV Liidus naiste õiguse tööle oluline juriidiline garantii.

NSV Liidus, kus tööpuudus on likvideeritud täielikult ja lõplikult ning sotsialistlikud ettevõtted, laiendades pidevalt tootmise mahtu, vajavad üha uut kaadrit, on töötaja vallandamine ettevõtte või asutuse initsiatiivil võimalik ainult üksikutel juhtudel ja sisuliselt kujutab see endast töötaja üleminekut tööle teise asutusse või ettevõttesse.

Õigus töötasule vastavalt tehtud töö hulgale ja kvaliteedile

NSV Liidu kodanikel on õigus tööle, s. o. õigus olla kindlustatud tööga, kusjuures nende töö eest tasutakse vastavalt töö hulgale ja kvaliteedile (NSV Liidu Konstitutsiooni § 118) ¹.

NSV Liidus on naisel mehega võrdne õigus töötasule vastavalt tehtud töö hulgale ja kvaliteedile.

NSV Liidus, kus viiakse ellu sotsialismi põhimõtet «igaühelt tema võimete kohaselt, igaühele tema töö järgi» (NSV Liidu Konstitutsiooni § 12) ², kodanike töö tasustamine, sõltumata nende soost, rassist ja rahvusest, toimub vastavuses tehtud töö hulgale ja kvaliteedile. Seepärast NSV Liit, astudes Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni liikmeks, ratifitseeris 1956. aastal selle organisatsiooni konventsiooni nr. 100 (1951. a.) meestele ja naistele võrdse töö eest võrdse tasu maksmise kohta.

Nõukogude riigis viiakse järjekindlalt ellu võrdse töö eest võrdse tasu maksmise printsiipi, kusjuures võrdse töö all mõeldakse ühesuguse kestuse, intensiivsuse ja kvalitee-

¹ Eesti NSV Konstitutsiooni § 89. (Tõlk.)

² Sealsamas, § 12. (Tõlk.)

diga tööd. Võrdse töö eest võrdse tasu maksmise printsiipi ja sugulise tunnuse järgi ükskõik mis vormis diskrimineerimise lubamatust rõhutati juba Nõukogude valitsuse esimestes dekreetides ja kõrvalekaldumatult leiab see järgimist meestele ja naistele ühesuguste ametipalkade, tariifimäärade ja tükitööhinnete kehtestamise teel. Nõukogude tööõiguse normide abil Nõukogude riik kehtestab ühelt poolt kohustusliku töö määra (s. o. tööpäeva teatava kestuse või teatava töömahu, mis tuleb täita ühe või teise ajavahemiku vältel) ja teiselt poolt sellele töö määrale vastava hüvituse (töötasu) tehtud töö eest, sõltumata sellest, kas selle töö tegi mees või naine.

Tööseadusandluse eeskirjadega töötasu osas kehtestatud tagatiste järgimisel ettevõtte või asutuse administratsiooni poolt omab suurt tähtsust ametiühingute aktiivne osavõtt kõigi nende küsimuste lahendamisest, mis on seotud töö tasustamise organiseerimise ja reguleerimisega.

«Ametiühingute käitis- ja kohaliku komitee õiguste põhimäärus» näeb ette administratsiooni kohustuse kooskõlastada kohaliku komiteega küsimused, mis on seoses töötasu normide kehtestamise, muutmise ja kohaldamisega («Põhimäärus» § 6) ¹.

Seadusandlus naiste töökaitsest (Üldiseloostus)

Võrdsed õigused ja võimalused hariduse ja eriala omandamiseks, üld- ja eriettevalmistuseks on viinud selleni, et naiste töö kvaliteet on muutunud võrdseks meeste omaga. Siiski tingivad naise organismi iseärasused, et naiste tegeliku võrdsuse huvides meestega ka sellel alal oleks kehtestatud mõningad eritagatised, naiste töö spetsiaalne kaitse. Seetõttu peale üldise töökaitsealase seadusandluse, mis hõlmab kõiki töölisi ja teenistujaid, näeb nõukogude tööseadusandlus ette naiste töökaitse alal rida erieeskirju, mis lähtuvad naise organismi füsioloogilistest iseärasustest, emadekaitsest (näiteks keeld kasutada naiste tööjõudu mõnedel eriti rasketel ja tervist kahjustavatel töödel, raskuste piiramine, mida naised töö käigus tohivad

¹ Vt. Ametiühingutöötaja käsiraamat, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1963, lk. 102.

kanda jne.). Peale üldiste tööalaste soodustuste on kõigile naistele kehtestatud veel erilised soodustused raseduse ja rinnalapse toitmise ajaks.

Eriti rasketel ja tervisele kahjulikel töödel naistööjõu kasutamise keeld

Naiste töölerakendamine eriti raskeis ja tervisele kahjulikes tootmistes ja maa-alustel töödel on keelatud (vt. TööK § 129) ¹.

Töökaitse huvides ei ole NSV Liidus lubatud kasutada naisi eriti rasketel ja tervisele kahjulikel töödel. Selliste tööde loetelu on kehtestatud NSV Liidu Töö RK 10. aprilli 1932. a. määrusega ² ja on hilisemate aktidega muudetud ³. Käesoleval ajal võidakse seda loetelu muuta ja täiendada üksikute liiduvabariikide ministrite nõukogude poolt kooskõlastatult NSV Liidu Ministrite Nõukogu Töö- ja Palgakomiteega ja ÜAÜKN-iga (NSV Liidu Ministrite Nõukogu 29. augusti 1957. a. määruse p. 20) ⁴.

Nii näiteks on keelatud kasutada naiste tööjõudu: sulametalli valtsimisel; mittemehhaniseeritud klaasipuhumisel, tuukritena, vagunihaakijatena ja juhtidena veoautodel tonnaaziga üle 2,5 tonni.

Kui mingi töö või elukutse on tähendatud teatava rahvamajandusharu eriti raskete ja kahjulike tööde loetelus, kus on keelatud naiste tööjõu kasutamine, siis ka teistes rahvamajanduse harudes naisi ei lubata töötada sellel tööalal või elukutsel (NSV Liidu Töö RK 17. mai 1930. a. määruse p. 2) ⁵.

Kui üksikul juhul naine töötab alal, mis vastavalt tööseadusandlusele on keelatud, siis administratsioon on kohustatud võimaldama sellele naistöötajale teise tema kvalifikatsioonile ja töötasule vastava töö või välja õpetama talle uue elukutse, mis garanteeriks talle vastava töötasu.

¹ Vt. ka Ametiühingutöötaja käsiraamat, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1963, lk. 381.

² «Известия НКТ СССР» 1932 г., № 22—23.

³ Vt. NSVL RKN-i 1. novembri 1938. a. määrus (NSVL MK 1938, nr. 50, art. 282).

⁴ NSVL MK 1957, nr. 10, art. 105.

⁵ «Известия НКТ СССР» 1930 г., № 16.

Ametiühingute kohalikud komiteed peavad koos administratsiooniga võtma tarvitusele kõik abinõud selleks, et ettevõtetes ja asutustes kasutataks naiste tööjõudu kvalifitseeritud töödel, mis ei ole seotud suure füüsilise jõu rakendamisega.

Jõelaevanduse majanduse süsteemis ei ole lubatud naistööjõu kasutamine järgmistel töödel:

- 1) kõvaküttel töötavate laevade katlakütjad;
- 2) kauba- ja reisilaevade madrused;
- 3) käsirooliga laevade tüürimehed (ÜAÜKN-i sekretariaadi 13. juuni 1940. a. määrus) ¹.

On keelatud võtta naisi tööle kalatööstuse laevastiku kalastus-, uurimis- ja vastuvõtutransportlaevadele, välja arvatud ujuvad krabi- või kalakonservitehased, kala- või vaalatöötlemise baasid, suured kalakülmutamise traalerid ja mere-refrižeraatorilaevad (NSV Liidu Ministrite Nõukogu 29. juuni 1960. a. määrus) ².

Turbatööstuses on keelatud naistööjõu kasutamine eriti rasketel töödel.

Laevaehituse ja -remondi ettevõtetes on keelatud naiste rakendamine maalritöödel tsisternides, kiilruumis, kuuma-des kastides ja laeva muudes raskesti ligipääsetavates osades, samuti ka töödel vana värvi puhastamisel tähendatud laevaosades (VNFSV Ministrite Nõukogu 17. mai 1960. a. määrus) ³.

Mehhaniseerimise ja automatiseerimise juurutamine tootmisse muudab palju varem raskeid töid sellisteks, mis on täiesti naistele jõukohased. Vastavalt sellele võib ettenähtud korras teha muudatusi nende tööde loetelus, kus naisi ei lubata töötada.

Allmaatöödel naistööjõu kasutamise keeld

Naistöötajate töö- ja tervise kaitse edasise parandamise eesmärgil on keelatud naiste tööjõu kasutamine allmaatöödel mäetööstuses ja maa-alustel ehitustel, välja arvatud naised:

- 1) kes on juhtival tööil ja ei tee füüsilist tööd;

¹ «Бюллетень ВЦСПС» 1940 г., № 6.

² NSVL MK 1960, nr. 12, art. 93.

³ ЦП РСФСР 1960 г. № 20, ст. 88.

2) kes tegelevad sanitaarse või elukondliku teenindamisega;

3) kes on õppekursustel ja kellel on lubatud stažeerimine ettevõtte maa-alustes osades;

4) kes peavad aeg-ajalt laskuma ettevõtte maa-alustesse osadesse mittefüüsiliste tööde teostamiseks¹.

Raskuste kandmise ja teisaldamise piirnormid naistele

Naistele on kehtestatud piirnormid raskuste kandmiseks ja teisaldamiseks (vt. TööK § 129).

Raskuste kandmine ja teisaldamise piirnorm üle 18 aasta vanuste naiste jaoks on kehtestatud NSV Liidu Töö RK 14. augusti 1932. a. määrusega². Loomulikult omavad raskuste kandmise ja teisaldamise piirnormid naistele käesoleval ajal suhteliselt piiratud tähtsust rahvamajanduse kõikides harudes tööde kõrge mehhaniseerimise tõttu. Raskuste teisaldamiseks mehaaniliste vahendite (tõstekraanad, plokid jne.) laialdane juurutamine vähendab tunduvalt vajadust raskusi kanda käsitsi, käruga, käsivankriga jne.

Vastavalt tähendatud normidele on raskuse suurim kaal käsitsi kandmisel tasasel pinnal 20 kg. Kõikidel töodel, kus naised peavad käsitsi kandma raskusi, tuleb kasutada jalgadega varustatud kanderaame, kui kandami iseloom seda võimaldab. Kandami raskus koos kanderaamiga ei tohi ületada 50 kg kahe inimese kohta. Raskuste teisaldamise korral üherattalisel kärul (mille kasutamine on lubatud ainult kärutuslaudadel, kusjuures suurim tõus, s. o. tõusu maksimaalse kõrguse suhe tee pikkusega ei tohi ületada 0,02) maksimaalne kaal võib olla 50 kg inimese kohta. Raskuste teisaldamise korral käsivankritega

¹ Naistele, keda vabastati allmaatöödest, säilitatakse:

1) katkestamatu tööstaaž uuele tööle asumisel, kui vaheaeg töös ei ületa kuus kuud (ümberõppimise aeg välja arvatud);

2) keskmine töötasu endise töökoha järgi õppimise või uue kvalifikatsiooni omandamise ajaks, kuid mitte rohkem kui kolmeks kuuks;

3) õigus kasutada elamispiinda, samuti lasteaeda ja -sõime endise töökoha järgi (NSV Liidu MN 13. juuli 1957. a. määrus, NSVL MK 1957, nr. 8, art. 81);

Vt. ka ENSV MN 13. septembri 1957. a. määrus nr. 312 (ENSV T 1957, nr. 15, art. 148). (Tõlk.)

² «Известия НКТ СССР» 1932 г. № 25; vt. ka Ametiühingutöötaja käsiraamat, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1963, lk. 382—383.

(kahe-, kolme- või neljarattalised) koorma maksimaalne kaal võib sõltuvalt vankri iseloomust ja muudest tingimustest olla 60 kuni 115 kg inimese kohta.

Raskuste edasitoimetamise korral rööbastel liikuvates vagonettides võib koorma maksimaalne kaal olla inimese kohta 600 kg.

Peale- ja mahalaadimistöödele lubatakse naisi ainult järgmistel juhtudel: lahtise laadungi (liiv, savi, teravili, juurvili jne.), kergekaalulise laadungi (laastukaup, tühi taara, väiketaaras puuvili jne.) ja tükilaadungi (tellised, asfalt, õlikoogid jne.) peale- ja mahalaadimisel; tööd teravilja ja juurvilja tareerimisel; teravilja elevaatorite ja ümberlaadijate tõstekoppadele, torudele ja transportöör-lintidele etteandmisel (NSV Liidu Töö RK 20. septembri 1931. a. määrus) ¹. On keelatud kasutada naiste tööjõudu jõelaevastiku süsteemis peale- ja mahalaadimistöödel, mis on seotud raskuste käsitsi tõstmise ja teisaldamisega ².

Tööseadusandlusega on kehtestatud tütarlastele raskuste kandmiseks ja teisaldamiseks madalamad normid kui noorukitele. Näiteks on 16 kuni 18 aasta vanustele noorukitele kehtestatud piirmäär raskuste kandmisel käsitsi 16,4 kg, tütarlastele aga — 10,25 kg. Raskuste teisaldamine kärudes ei ole alla 18 aasta vanustel naisisikutel lubatud.

Raskuste teisaldamisel käsivankritega (kahe-, kolme- või neljarattalised) laadungi kaal 16—18 aasta vanustel alaealistel on sõltuvalt töötaja soost, vankri tüübist ja muudest tingimustest 57,4 kuni 114,8 kg.

Raskuste teisaldamise korral vagonettides rööbastel laadungi maksimaalne kaal 16—18 aasta vanustele alaealistele on — meesisikutel 492 kg, naisisikutel 328 kg. Alaealiste suhtes kehtestatud eespool käsitletud kaalunormid hõlmavad nii laadungi kui ka selle kandmise või teisaldamise abinõu kaalu ³.

Kuni 18 aasta vanustel alaealistel ei ole lubatud teha peale- ja mahalaadimistöid (NSV Liidu Töö RK 13. oktoobri 1932. a. määrus) ⁴.

¹ Ametiühingutöötaja käsiraamat, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1963, lk. 382—383.

² «Справочник профсоюзного работника, 1960, стр. 299.

³ Постановление НКТ СССР и ВСНХ СССР от 14 ноября 1923 г. («Известия НКТ СССР» 1923 г. № 11/35).

⁴ «Известия НКТ СССР» 1932 г. № 28—29.

Naiste öötöödel kasutamise piiramine

Naiste öötöö on keelatud (vt. TööK § 130).

Tähendatud paragrahvi märkuses on öeldud, et Töö Rahvakomissariaadil on õigus kokkuleppel CAÜKN-iga lubatud täisealiste naiste öötööd neis tootmisharudes, kus see osutub eriti vajalikuks.

Üldiste töötingimuste kõrvalekaldumatu tervendamine nõukogude ettevõtetes on tunduvalt vähendanud öötöö spetsiifilist kahjulikkust ja teinud selle olulisel määral kergemaks. Teiselt poolt laste teenindamiseks, kelle emad töötavad öises vahetuses, on loodud ööpäevased sõimed, üksikutes lasteaedades aga spetsiaalsed ööpäevased lasterühmad.

Töö Rahvakomissariaat, kellel vastavalt TööK eeskirjadele on õigus teatavatel tingimustel lubada naiste kasutamist öötöödel, tegi ettepaneku tööorganitele lubada kasutada naisi öötöödel, välja arvatud nendes eriti kahjulikes tootmisharudes, kus naistöajõu kasutamine on üldse keelatud (NSV Liidu Töö RK 13. aprilli 1925. a. ja VNFSV Töö RK 23. veebruari 1927. a. ringkirjalised kirjad) ¹.

Hilisema seadusandlusega ja muude normatiivsete aktidega ei kehtestatud naiste öötöödel kasutamise üldist piiramist, vaid keelati või piirati ainult rasedate naiste ja last rinnaga toitvate emade kasutamist öötöödel ².

NSV Liidu Ülemnõukogu poolt vastuvõetud seadus, millega kõikidele töölistele ja teenistujatele kehtestati seitsme- või kuuetunniline tööpäev, omab eriti suurt tähtsust nendel aladel, kus töötavad naised. Tööpäeva kestuse lühendamise loob tingimused selleks, et võimaluse korral kehtestada sellised graafikud, mis vähendavad öötööd.

Tekstiilitööstuses töötavate naiste töö- ja elutingimuste parandamise eesmärgil soovitas NSV Liidu Ministrite Nõukogu liiduvabariikide ministrite nõukogudele ja rahvamajanduse nõukogudele kooskõlastatult vastavate ametiühinguorganitega kolmes vahetuses töötavates tekstiilitööstuse ettevõtetes viiepäevane töönädal kahe puhke-

¹ «Известия НКТ СССР» 1925 г. № 20; 1924 г. № 9.

² Vt. näiteks Ametiühingutöötaja käsiraamat, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1963, lk. 382.

päevaga õhtustes ja öistes vahetustes töötajatele (NSV Liidu Ministrite Nõukogu 31. augusti 1960. a. määrus)¹.

Tekstiilitööstuse ettevõtetes töö korraldamine kolmebrigaadilise graafiku alusel tõi kaasa öiste vahetuste järsu vähenemise ja puhkepäevade arvu samaaegse suurenemise.

Näiteks Ivanovo Rahvamajanduse Nõukogu poolt Gorko-Pavlovo kudumisvabriku jaoks koostatud graafik näeb ette kolme nädala vältel ettevõttes katkestamatu töö kahes 8-tunnilises vahetuses ja iga nelja päeva järel ööl vastu viiendat — 7-tunnilise töö öise vahetusega. Öövahetuste üidarv ettevõttes vähenes niisiis 4—4,5 korda ja toimuvad nüüd 6 korda kuus — 2 korda igas kolmes brigaadis Tavalise töörežiimi korral oli 25—26 öövahetust. Iga nais-töötaja töötab kuu jooksul öises vahetuses ainult kaks korda, üks kord 14 päeva kohta. Töötamine öises vahetuses on sel juhul ette nähtud pärast töötamist hommikus vahetuses, kusjuures vaheaeg vahetuste vahel on 32,5 tundi, ja pärast töötamist öises vahetuses võimaldatakse nais-töötajale kaks puhkepäeva.

NLKP XXII kongress juhtis tähelepanu sellele, et laste parema kasvatamise ja naiste ühiskondlikust elust aktiivsema osavõtu üheks tingimuseks on öiste vahetuste likvideerimine. N. S. Hruštšov ütles lõppsõnas, et Keskkomitee ja valitsus võtavad selle küsimuse arutusele ja teevad kõik võimaliku mainitud probleemi lahendamiseks².

Puuvilla, trikootaži ja tubaka tootmise ettevõtetes ning muudes kergetööstuse ettevõtetes, kalatööstuse võrgukudumise vabrikutes on seoses rasedate ja rinnalapsi toitvate naiste öötöödel kasutamise keelustamisega (vt. selle kohta lk. 53) nende asendajate suhtes kehtestatud kord, mis näeb ette nende korrapärase vahetumise öötöödel. Naistöötajatele, kes töötavad sellises vahetuse korras, on ette nähtud kompensatsioonina täiendav puhkus, arvestades üks puhkuse päev iga töötatud kuu eest. Peale selle tagatakse kohustuslikult nende lastele koht lastesõimes või -aias (vt. ÜAÜKN-i 19. jaanuari 1938. a. määruse p. 1—2³; NSV Liidu Kergetööstuse RK 17. märtsi 1940. a. käskkirja p. 18; ÜAÜKN-i 25. märtsi 1941. a. määrus)⁴.

¹ NSVL MK 1960, nr. 15, art. 129.

² N. S. Hruštšov, Lõppsõna Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongressil Eesriikiiklik Kirjastus, Tallinn 1961, lk. 5.

³ «Бюллетень ВЦПС» 1938 г. № 1.

⁴ «Справочник профсоюзного работника», 1919, стр. 284.

Emasid, kellel on kuni 12 aasta vanused lapsed, väljaspool tööaega valvesse ei rakendata¹.

Naistraktoristide ja veoautodel töötavate naisautojuhtide töökaitse

Tööstuses, põllumajanduses ja rahvamajanduse muudes harudes autode ja traktorite ulatuslik kasutamine tingis, et naised omandasid traktoristi ja autojuhi elukutse. Naistraktoristide ja veoautodel töötavate naisautojuhtide töökaitse on reguleeritud NSV Liidu Töö RK 3. mai 1931. a. määrusega².

Traktoristide või autojuhtide kursustele astuvatele naistele korraldatakse meditsiiniline läbivaatus. Peale kohustusliku meditsiinilise läbivaatuse kursustele astumisel on kehtestatud naistraktoristidele, kes töötavad ratastraktoritel, ja naisautojuhtidele, kes töötavad veoautodel, igakuuline meditsiiniline läbivaatus.

Sõltuvalt meditsiinilise läbivaatuse tulemustest võidakse naistöötaja vastavalt tööseadusandlusele üle viia teisele tööle.

Kui majandites on mitmesugust süsteemi traktorid, tuleb naistöötajatele eeliskorras võimaldada töötamine lülilikuga traktoritel, sealhulgas traktoritel, mis on varustatud starteriga ja muude traktori käivitamist kergendavate seadeldistega.

2. RASEDATE NAISTE TÖÖKAITSE

Tagatised tööle võtmisel ja töölt vallandamisel

Soodsate tingimuste loomiseks, mis võimaldaksid rasedal naisel töötamise, on nõukogude seadusandlusega kehtestatud rida soodustusi, mis on suunatud nii raseda naise enese kui ka tema tulevase lapse tervise kaitseks.

Naisisiku töölevõtmisest keeldumise või töölt vallandamise eest tema raseduse motiivil — karistatakse paran-

¹ «Бюллетень ВЦСПС» 1954 г. № 8.

² «Известия НКТ СССР» 1931 г. № 14–15.

dusliku tööga kuni ühe aastani või töölt vallandamisega (vt. VNFSV KrK § 139) ¹.

Nõukogude seadusandlus ei luba keelduda naisisiku tölevõtmisest või vähendada tema töötasu raseduse motiivil. Noortele spetsialistidele — naistele võimaldatakse raseduse korral töökoht nende perekonna (mehe, vanemate) alalises elukohas ². Noortele spetsialistidele — abieluparile — võimaldatakse töökohad ühes kohas (linnas, rajoonis, külas).

Rasedaid naisi võib töölt vallandada ainult erandjuhtudel (näiteks ettevõtte likvideerimise, koosseisude koondamise või üle ühe kuu kestva tööseisaku korral) tööinspektori loal (vt. VNFSV Töö RK 8. augusti 1922. a. määrus ja teiste liiduvabariikide töö rahvakomissariaatide analoogilised määrused) ³.

Kuivõrd tööinspeksioonid likvideeriti ja nende funktsioonid läksid üle ametiühingutele, siis selliseid lubadusi rasedate naisisikute vallandamiseks andsid vastava ametiühingu oblasti või keskkomiteed.

VNFSV Töö RK 8. augusti 1922. a. määrust ei tühistatud ka pärast «Ametiühingu käitis- ja kohaliku komitee õiguste põhimääruse» kinnitamist 15. juulil 1958. a., mille kohaselt töötaja igasugune vallandamine administratsiooni algatusel on lubatud ainult käitis- või kohaliku komitee nõusolekul ⁴.

VNFSV Töö RK 8. augusti 1922. a. määrus ei ole vastuolus uue «Ametiühingu käitis- ja kohaliku komitee õiguste põhimäärusega», vaid, vastupidi, on kooskõlas uue seadusandlusega, mis on suunatud kodanike tööalaste õiguste kaitse tugevdamisele.

Seepärast raseda naisisiku vallandamiseks administratsiooni algatusel peale käitis- või kohaliku komitee nõusoleku peab olema ka teine sanktsioon kõrgemalseisvalt

¹ Eesti NSV-s kohaldatakse sellistel juhtudel ühiskondliku mõjutamise vahendeid. (Tõlk.)

² Положение, утвержденное приказом Министра высшего и среднего специального образования СССР от 1 июня 1960 г., п. 14 («Бюллетень Министерства высшего и специального среднего образования СССР» 1960 г. № 8, стр. 3).

³ «Известия НКТ» 1922 г. № 5/14; vt. ka Ametiühingutöötaja käsiraamat, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1963, lk. 295.

⁴ Ametiühingutöötaja käsiraamat, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1963, lk. 103.

ametiühinguorganilt¹. Sealjuures võetakse tarvitusele abinõud tema viivitamatuks töölerakendamiseks.

VNFSV Ülemkohtu tsiviilasjade kohtukolleegium märkis oma määruses 4. septembril 1959. a. Popova hagi kohta, et küla tarbijasühistu juhatus otsus Popova töölt vallandamise kohta on tehtud tööseadusandluse eeskirju rikkudes. Popova oli vallandamise momendil rase ja küla tarbijasühistu juhatus oli sellest teadlik. Vaatamata sellele ei kooskõlastatud Popova vallandamist ametiühinguorganiga ning see leidis faktiliselt aset siis, kui ta oli juba rasedus- ja sünnituspuhkusel.

Moskva Linnakohtu tsiviilasjade kohtukolleegium 8. augusti 1959. a. määrusega jättis jõusse rahvakohtu otsuse Šarovarova tööle ennistamise kohta, kes oli vallandatud VNFSV Töö RK 8. augusti 1922. a. määruse rikkmisega, see tähendab ilma ametiühingu oblastikomitee sanktsioonita.

Naistöötajaid, kes on rasedus- ja sünnituspuhkusel, ei saa vallandada.

Lubamatu on ka naistöötaja üleviimine teisele tööle tema viibimise ajal rasedus- ja sünnituspuhkusel.

Töötingimuste kergendamine

Rasedate ja imetavate emade öötöö on keelatud (vt. Töök § 131)².

Rasedaid naisi ei lubata töötada öisel ajal vastavate tervishoiuorganite poolt raseduse kindlakstegemise päevast alates (s. o. kogu raseduse vältel). Öiseks ajaks loetakse aeg kella 10 õhtul kuni kella 6 hommikul (Töök § 96).

Alates raseduse neljandast kuust naisi ei kasutata ületunnitöödel ettevõtetes ja asutustes (vt. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadluse p. 7)³.

Üldreeglina on nõukogude seadusandlusega ületunnitööd keelatud. Neid lubatakse ainult seadusega ettenähtud erandjuhtudel käitis- või kohaliku komitee loal.

¹ NSV Liidu Ülemkohtu pleenum juhtis tähelepanu vajadusele rasedate naisikute töölt vallandamisel sellisest korrast kinni pidada («Социалистическая законность» 1961 г. № 10. стр. 47).

² Ametiühingutöötaja käsiraamat, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1963, lk. 381.

³ Sealsamas, lk. 382.

Rasedate naiste töö erilise kaitse eesmärgil ei lubata neid rakendada ületunnitöödel alates raseduse neljandast kuust, kuna sellel perioodil ületunnitööd võivad eriti kahjustada raseda naise organismi.

Alates viiendast raseduskuust ei või naised ilma nende nõusolekuta komandeerida väljapoole alalist töökohta (TööK § 133) ¹.

Võttes arvesse, et komanderingute iseloom, kestus ja tingimused võivad olla mitmesugused ja tekitada rasedale naisisikule teatavaid raskusi, on komanderingusse sõitmise küsimuse otsustamine alates raseduse viiendast kuust antud naisisiku enda otsustada.

Metsatööstuses ja -majanduses on lubatud rakendada rasedaid naisisikuid ainult kergele tööle (NSV Liidu KTK ja RKN-i 7. märtsi 1933. a. määruse § 8) ².

Tagatised kergemale tööle üleviimise kohta

Rasedad, kes enne raseduspuhkusele minekut vajavad üleviimist kergemale tööle, viiakse sellisele tööle üle, säilitades neile senise töötasu, arvestades seda viimase kuue kuu kuutöötasu alusel (vt. TööK § 132 10. mai 1937. a. redaktsioonis).

Lapse õige arengu kindlustamise eesmärgil võetakse raseda naisisiku üleviimisel kergemale tööle arvesse tema elukutse ja tervislik seisund. Seepärast on selline üleviimine võimalik ükskõik mitmendal raseduskuul arsti otsuse alusel.

Arsti otsus ei oma tähtsust mitte ainult kergemale tööle üleviimise vajaduse kinnitamiseks, vaid ka töö kindlaksmääramisel, millisele võib raseda naise üle viia.

Mõnikord leiab arst võimaliku olevat jätta naisisik endisele tööle, kuid seejuures peab vajalikuks kergendada töötingimusi või piirata tööpäeva tihedust. Nii võib arst anda rasedale naisele, kes töötab tehases treialina, õiendi vajaduse kohta vähendada tema poolt töödeldatavate detailide kaalu näiteks kuni 4 kg.

¹ Vt. Ametiühingutöötaja käsiraamat, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1963, lk. 381.

² C3 CCCP 1933 r. № 18, cr. 100.

Praktikas tuleb ette, et ei mõisteta õigesti, milliseks tähtjaks tuleb naisisik üle viia kergemale tööle. Mõned administratsiooni esindajad arvavad, et naisisikul on õigus tähendatud soodustusele alles pärast neljandat raseduskuud. See ei ole õige. Küsimus kergemale tööle üleviimisest lahendatakse raseda naisisiku tervislikust seisundist lähtudes raseduse kestust arvestamata.

Kui ettevõtte või asutuse administratsioon keeldub naisele kergemat tööd võimaldamast, võib ta selle kohta esitada kaebuse töötulide lahendamise komisjonile.

Ametiühingu käitis- ja kohalikud komiteed peavad ettevõtte juhtkonnalt nõudma AKK ettekirjutuste täitmist rasedate naisisikute kergemale tööle üleviimise kohta, osutama sellistele naisisikutele õigeaegset abi uue elukutse omandamisel. Koostöös ametiühingutega osutavad sellist abi rasedatele naiste nõuandlad ja sotsiaalõiguslikud kabinetid.

Kergemale tööle üleviidud rasedate naistöötajate töötasustamise kord on ette nähtud TööK §-s 132 ja NSV Liidu KTK ja RKN-i 27. juuni 1936. aasta määruse¹ §-s 9, kus on öeldud, et rasedale naistöötajale säilitatakse kergemale tööle üleviimise korral endine töötasu viimase kuue kuu töötasust lähtudes.

Kergemale tööle üleviidud rasedatele naisisikutele, kes töötavad puuvilla- või trikootažitööstuses ja tubakavabrikutes, säilitatakse nende keskmine töötasu viimase kuue kuu kuutöötasust lähtudes, vastavalt uuel tööl töönormide täitmise protsendile. Kui naistöötaja töötasu uuel tööl on kõrgem kui talle garanteeritud töötasu, siis talle tasutakse faktilise töö tasu (ÜAÜKN-i 19. jaanuari 1938. a. määruse § 5)².

Hiljem laiendati selline tasustamise kord kõigile kergetööstuse ettevõtetele (NSV Liidu Kergetööstuse RK 17. märtsi 1940. a. käskkirja p. 18) ja NSV Liidu Kalatööstuse Ministeeriumi võrgukudumise vabrikutele (ÜAÜKN-i 25. märtsi 1941. a. määrus)³.

Rasedatele naisisikutele, kes tervisliku seisundi tõttu ei saa töötada kuni rasedus- ja sünnituspuhkuse alguseni, võimaldatakse korraline puhkus ajutise töövõimetuse tõttu.

¹ СЗ СССР 1936, № 34, арт. 309.

² «Бюллетень ВЦСПС» 1938 г., № 1.

³ Справочник профсоюзного работника, 1949, стр. 284.

Rasedus- ja sünnituspuhkus

Naistöolistele ja -teenistujatele kehtestada rasedus- ja sünnituspuhkus 56 päeva enne ja 56 päeva pärast sünnitust. Ebanormaalse sünnituse või kahe ning enama lapse sündimise juhtudel antakse puhkust kestusega 70 kalendripäeva (vt. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 26. märtsi 1956. a. seadlus) ¹.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmis on öeldud, et raseduspuhkuste kestust pikendatakse.

Rasedus- ja sünnituspuhkust antakse ravi-profülaktilise asutuse poolt (naiste nõuandla, naiste ja laste nõuandla, sünnitusmaja, haigla sünnitusosakond, polikliinik, ambulatoorium) väljaantud haiguslehe alusel ².

Rasedus- või sünnituspuhkusel oleku aeg arvatakse tööstaaži hulka, mis on naistöötajale vajalik korralise ja lisapuhkuse saamiseks.

Sünnitusjärgne puhkus ei ole mõeldud mitte ainult lapse eest hoolitsemiseks, vaid ka ema jõu ja tervise taastamiseks. Seepärast antakse sünnitusjärgset puhkust ka juhul, kui laps sündis surnult.

Rasedus- ja sünnituspuhkuse aja eest makstakse nais-sikule toetust riikliku sotsiaalkindlustuse summade arvel ³.

Õiguse rasedus- ja sünnituspuhkusele omavad kõik naistöölised ja -teenistujad sõltumata naistöötaja töötamise kestusest enne puhkusele minekut (NSV Liidu Ministrite Nõukogu 6. detsembri 1956. a. määrus) ⁴. See kehtib kõigi naiste suhtes — tööliste ja teenistujate suhtes nende töökohast sõltumata, sealhulgas ka hooajaliste ja ajutiste naistöolistele ja -teenistujate suhtes, samuti ka naiste suhtes, kes töötavad üksikute kodanike koduses majapidamises.

Rasedus- ja sünnituspuhkust arvestatakse kalendripäevade (mitte aga tööpäevade) järgi. Järelikult puhkusepäe-

¹ Ametiühingutöötaja käsiraamat, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1963, lk. 381.

² Vt. Sotsiaalkindlustuse toetuste määramise ja väljamaksmise korra põhimääruse p. 5, mis on kinnitatud ÜAUKN-i poolt 5. veebruaril 1955. a. (7. aprilli 1956. a. redaktsioon), «Бюллетень ВЦСПС» 1956 r. № 7.

³ Vt. selle kohta täpsemalt lk. 64 jj.

⁴ ЦП СССР 1957 r. № 2, стр. 9.

vade hulka loetakse kõiki kalendripäevi, sealhulgas ka igapäevase puhkepäevi ja pidupäevi.

Töötajale antavaid haigus- ja sünnituspuhkusi ei arvata korraliste ja lisapuhkuste hulka (vt. Töök § 119).

Kui naistöötajal tekib õigus rasedus- või sünnituspuhkusele, tuleb korraline või lisapuhkus üle viia teisele ajale või pikendada. Kui selline õigus tekkis enne puhkuse algust, siis puhkuse uus tähtaeg määratakse kindlaks ettevõtte või asutuse administratsiooni ja naistöötaja kokkuleppel.

Kui selline õigus tekkis naistöötaja puhkusele viibimise ajal, siis puhkusele tagasituleku tähtaeg automaatselt pikeneb vastava arvu päevade võrra.

Kui raseduspuhkuse tähtaeg saabub korralisel puhkusele viibimise ajal, siis makstakse toetust üldistel alustel, korralist puhkust pikendatakse aga pärast sünnituspuhkuse lõppu (vt. «Põhimäärus» § 67).

Naisisiku korraline puhkus tuleb liita rasedus- ja sünnituspuhkusele (vt. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadluse § 6) ¹.

Praktikas korraline puhkus antakse kas vahetult pärast rasedus- ja sünnituspuhkuse lõppu või vahetult enne selle algust.

Kui rasedus- ja sünnituspuhkuse alguseks naisisikul ei ole veel õigust korralisele puhkusele täies ulatuses (kuna ta antud ettevõttes või asutuses ei ole veel töötanud üks teist kuud), siis sellisel juhul administratsioon on töötaja soovil kohustatud võimaldama talle korralise puhkuse täies ulatuses, liites selle rasedus- ja sünnituspuhkusele (ÜAÜKN-i juriidilise osakonna 22. oktoobri 1945. a. kiri Nr. 55/21842) ².

Mõnikord rasedad naistöötajad paluvad rasedus- ja sünnituspuhkusele liita korraline puhkus kahe aasta eest. Neil juhtudel, kui naiskodanikul on kasutamata korraline puhkus eelmise tööaasta eest ning rasedus- ja sünnituspuhkuse hõlmab osa järgmisest tööaastast, on naistöötaja palve kahe puhkuse liitmise kohta seaduslik ja kuulub rahuldamisele.

¹ ENSV T 1945, nr. 4, art. 45.

² Охрана здоровья и права женщин в СССР, 1947, стр. 34.

Lisapuhkus pärast rasedus- ja sünnituspuhkuse ning korralise puhkuse lõppu

Ettevõttele ja asutuse juhtkond on kohustatud võimaldama naistöötajale tema palvel pärast rasedus- ja sünnituspuhkust kolm kuu lisapuhkust töötasu säilitamiseta (NSV Liidu Ministrite Nõukogu 13. oktoobri 1956. a. määruse p. 8) ¹.

Lisapuhkus töötasu säilitamiseta, mis võimaldatakse naistöötajale tema palvel pärast sünnituspuhkust tähtajaga kuni kolm kuu, arvestatakse nii üldise kui ka katkestamatu tööstaaži hulka; selline puhkus tööraamatusse sisse ei kanta (ÜAÜKN-i 2. novembri 1956. a. määrus) ².

Keskmise töötasu arvutamisel korralise puhkuse eest tasu maksmiseks üldtähendatud lisapuhkust töötasu säilitamiseta väljakujunenud praktika kohaselt ei arvata nende kuude hulka, milledele jagatakse aasta töötasu, ja järelikult ei vähene kuu keskmise töötasu suurus, mis tasutakse korralise puhkuse aja eest. Seejuures üldtähendatud lisapuhkust ei tule arvata tööstaaži hulka, mis annab õiguse korralise puhkuse saamiseks, kuna puhkuse üldiste eeskirjade kohaselt aeg, mille vältel töötaja teelikult ei töötanud, arvatakse sellise staaži hulka ainult tingimusel, kui töötajale kas täielikult või osaliselt säilitati töötasu (vt. «Korralise ja lisapuhkuse eeskirjad», kinnitatud NSV Liidu Töö RK poolt 30. aprillil 1930. a., p. 4) ³.

Lisapuhkus töötasu säilitamiseta antakse pärast rasedus- ja sünnituspuhkuse ning korralise puhkuse lõppu.

Mõnikord tuleb naistöötaja pärast rasedus- ja sünnituspuhkust tööle, mõne aja möödumisel aga palub ettevõtte või asutuse administratsioonilt võimaldada puhkust töötasu säilitamiseta. Kas administratsioon on kohustatud sellise palve rahuldama? Praktikas lahendatakse see küsimus positiivselt, lähtudes 3-kuulise lisapuhkuse eesmärgist — tagada 3—5 kuu vanuse lapse eest hoolitsemine.

Seoses lapse sündimisega võib ettevõtte või asutuse administratsioon naistöötaja palvel võimaldada talle puhkust töötasu säilitamiseta tähtajaga üle kolme kuu.

¹ Ametiühingutöötaja käsiraamat, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1963, lk. 384.

² «Бюллетень ВЦСПС» 1956 г. № 21.

³ Ametiühingutöötaja käsiraamat, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1963, lk. 308.

Haigestumise korral, mis algas rasedus- ja sünnituspuhkuse ajal ja kestab pärast selle lõppu, säilitatakse naistöötajale töökoht kahe kuu vältel pärast rasedus- ja sünnituspuhkuse lõppu (TööK § 47)¹. Selle kahekuulise tähtaja möödumisel administratsioonil on küll õigus naistöötaja vallandamiseks, kuid ta ei ole selleks kohustatud. Järelikult võib administratsioon haigestunud naistöötajale töökohta säilitada ka pikema aja jooksul, kui see ei ole vastuolus tootmise huvidega.

Nii näiteks puudus kaks kuud ja kolm päeva töölt masinaehitustehase tööline Kaverina, kes koos raskesti haigestunud rinnalapsega oli paigutatud haiglasse. Kaverina vallandati töölt TööK § 47 p. «g» alusel, kuna ta puudus töölt üle kahe kuu. VNFSV rahvakohus ja Ülemkohus ei leidnud alust tema tööle ennistamiseks.

NSV Liidu Ülemkohtu tsiviilasjade kohtukollegium asus seisukohale, et Kaverina asi oli lahendatud erakordselt formaalselt: kohus ei olnud arvesse võtnud asja konkreetseid tehioolusid ja seda, et seadus ei pane administratsioonile kohustust vallandada töötaja igal juhul, kui ajutine töövõimetus on kestnud üle kahe kuu. Kuivõrd Kaverina vallandamine ei olnud tingitud tootmise paratamatutest vajadustest, ennistas NSV Liidu Ülemkohus tema endisele tööle².

Rasedus- ja sünnituspuhkuse ning sellele järgneva haigusest tingitud puhkuse ajal ei ole lubatud naistöötaja üleviimine teisele tööle või järgu alandamine.

Järelikult tuleb naistöötajale tööle tagasituleku korral anda sama töö, mida ta tegi enne haigusest tingitud või rasedus- ja sünnituspuhkust ning enne arsti otsuse alusel kergemale tööle üleviimist.

Rasedaid naisi, kes soovivad üle minna teisele tööle elukohta järgi, peab ettevõtte või asutuse juhtkond töölt vallandama katkestamata tööstaaži säilitamisega³.

Seejures säilitatakse rasedale naistöötajale katkesta-

¹ Ametiühingutöötaja käsiraamat, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1963, lk. 293.

² «Судебная практика Верховного Суда СССР» 1953 г. № 6, стр. 27

³ Paljudel juhtudel säilib katkestamata tööstaaž ühelt töölt teisele ülemineku korral teatavatel tingimustel; üldisi eeskirju katkestamata tööstaaži säilimise kohta käesolevas brošüüris ei käsitleta. Perekondlikel põhjustel ühelt töölt teisele ülemineku korral naisisikule katkestamata tööstaaži säilimise kohta vt. täpsemalt lk. 73.

mata tööstaaž sõltumata töös olnud vaheaja kestusest ning selle vaheaja arvamisetä tööstaaži hulka.

Naistöötaja vallandamise korral omal soovil seoses lapse sündimisega tehakse tema tööraamatu kolmandasse laht- risse sissekanne: «Vallandatud omal soovil seoses lapse sündimisega» (vt. Juhend tööraamatute pidamise korra kohta ettevõtetes, asutustes ja organisatsioonides, kinni- tatud NSV Liidu Ministrite Nõukogu Riikliku Töö ja Töö- tasu Komitee 9. juuli 1958. a. määrusega kooskõlas UAÜKN-iga, p. 16)¹.

RINNALAST TOITVATE EMADE TÖÖKAITSE

Tagatised tööle võtmisel ja töölt vallandamisel

Naisisiku tööle võtmisest keeldumine või tema töötasu vähendamine motiivil, et tal on rinnalaps, ei ole lubatud.

Last rinnaga toitva ema tööle võtmisest keeldumise või vallandamise eest tähendatud motiivil karistatakse parandusliku tööga kuni ühe aastani või töölt vallandamisega (vt. VNFSV KrK § 139)².

Noortele spetsialistidele — naistele, kellel on kuni ühe aasta vanune laps, võimaldatakse töökoht perekonna (mees, vanemad) alalise elukoha järgi³.

Vallandamise eri kord on kehtestatud üksikutele emadele, kellel on kuni ühe aasta vanuseid lapsi. Neid võib töölt vallandada ainult erandjuhtudel töökaitse inspektori nõusolekul (VNFSV Töö RK 16. juuli 1925. a. määrus⁴ ja teiste liiduvabariikide Töö RK-de analoogilised määrused). Pärast tööinspeksioonide likvideerimist kujunenud praktika kohaselt annavad selliseid lubasid ametiühingute oblastikomiteed⁵. VNFSV Töö RK 16. juuli 1925. a. määrust ei tühistatud ka pärast «Ametiühingu käitis- ja koha-

¹ Ametiühingutöötaja käsiraamat, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1963, lk. 273.

² Eesti NSV-s kohaldatakse sellistel juhtudel ühiskondliku mõju- tamise vahendeid. (Tõlk.)

³ «Бюллетень Государственного комитета Совета Министров СССР по вопросам труда и заработной платы» 1961 г. № 6, стр. 17.

⁴ «Известия НКТ СССР» 1952 г. № 33; vt. ka Ametiühingutöo- taja käsiraamat, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1963, lk. 295.

⁵ Meie vabariigis ametiühingute vabariiklikud komiteed. (Tõlk.)

liku komitee õiguste põhimääruse» kinnitamist 15. juulil 1958. aastal, mille kohaselt tööliste ja teenistujate vallandamine administratsiooni algatusel on lubatud ainult käitis- või kohaliku komitee nõusolekul¹. Seepärast ka käesoleval ajal peab üksiku ema, kellel on kuni ühe aasta vanune laps, vallandamiseks olema peale käitis- või kohaliku komitee nõusoleku veel teine nõusolek kõrgemalseisvalt ametiühinguorganilt². Siinjuures tuleb lugeda üksikuks emaks mitte ainult tegelikult üksi elavaid naisi, vaid ka neid, kelle sissetulek on väikelapse ülalpidamise ainus allikas³.

Ettevõtte või asutuse administratsioon ning ametiühingu käitis- või kohalik komitee peavad igal konkreetsel üksiku naise vallandamise juhtumil võtma tarvitusele abinõud talle viivitamatult töö võimaldamiseks.

Töölt vallandamise korral koosseisude koondamise tõttu antakse eesõigus üksikemadele, kes omavad kuni ühe aasta vanuseid lapsi, muude tööliste ja teenistujate suhtes, kellel on samasugune töötootlikkus ja tööalane kvalifikatsioon⁴.

Vaheajad lapse toitmiseks

Rinnalapsi omavaile emadele tuleb peale üldiste vaheaegade määrata veel lisavaheajad lapse imetamiseks⁵. Vaheaegade täpne aeg määratakse sisekorra eeskirjades, kusjuures imetamisvaheajad ei või aset leida harvemini kui iga kolme ja poole tunni järel ja nende kestus ei või olla alla poolt tundi.

Nimetatud vaheajad arvatakse tööaja hulka (Töök § 134).

Kuivõrd Töök §-s 134 on ette nähtud, et vaheajad ei

¹ Ametiühingutöötaja käsiraamat, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1963, lk. 103.

² Selles küsimuses on avaldatud ka seisukohta, et käesoleval ajal on kuni ühe aastast last omava vallasema vallandamiseks küllaldane käitis- või kohaliku komitee nõusolek.

³ Vt. näiteks VNFSV Ülemkohtu tsiviilasjade kassatsioonikolleegiumi 28. septembri 1928. a. otsus («Судебная практика РСФСР» 1929 г. № 3).

⁴ СУ РСФСР 1922 г. № 18, ст. 203.

⁵ Väljakujunenud praktika kohaselt kasutavad nimetatud vaheaegu ka rinnalastega emad kunstliku toitmise puhul. Vt. Ametiühingutöötaja käsiraamat, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1963, lk. 381. (Tõlk.)

tohi olla harvemini kui kolme ja poole tunni järel, siis järelikult üksikutel juhtudel nad võivad olla ka sagedamini, kui seda tingib lapse tervislik seisund, s. o. kas kahe ja poole või kolme tunni järel jne.

Seoses üleminekuga seitsmetunnisele tööpäevale ei muutunud lapse toitmiseks ettenähtud vaheaegade arv. Naistele võimaldatakse lapse toitmiseks kaks vaheaega.

Kuivõrd vaheaegu lapse toitmiseks antakse mitte harvemini kui kolme ja poole tunni järel, siis kuuetunnise tööpäeva korral võimaldatakse üks vaheaeg.

Puhke- ja pidupäevade eelsetel päevadel (tööpäeva lühendamise korral kuni kuue tunnini) antakse toitmiseks üks pooletunnine vaheaeg, mis ema soovil võidakse üle viia tööpäeva lõppu.

Vastavalt TööK § 134 eeskirjadele vaheaeg lapse toitmiseks arvestatakse tööaja hulka (erinevalt vaheajast puhkuseks ja söömiseks) ja selle eest tuleb tasuda samuti kui tegelikult töötatud aja eest.

Lapse toitmiseks antud vaheaegade eest tasutakse naistöötajale keskmise töötasu, mitte aga tariifimäär järgi.

Need vaheajad ei tohi põhjustada naistöötaja töötasu vähenemist (vt. näiteks ÜAÜKN-i töötasu osakonna 5. juuni 1934. a. kiri nr. 10/18/162) ¹.

Naistöötajale võimaldatakse vaheaegu rinnalapse toitmiseks seni, kuni ta tegelikult last rinnaga toidab, mille kohta tal peab olema arstitõend (lapse rinnaga toitmise vajaduse kohta).

Kindlalt väljakujunenud praktika kohaselt, mis on kooskõlastatud NSV Liidu Tervishoiu Ministeeriumiga, võimaldatakse ka naistöölistele ja -teenistujatele, kelle lapsi toidetakse kunstlikult, täiendavad vaheajad lapse toitmiseks kuni lapse üheksakuuseks saamiseni ².

Iga vaheaeg lapse toitmiseks peab vältama vähemalt pool tundi (TööK § 134). Järelikult võib administratsioon kooskõlastatult käitis- või kohaliku komiteega võimaldada vaheaja üle 30 minuti, kui seda tingib lapse tervislik seisund, mida peab kinnitama vastava tervishoiuasutuse tõend.

Kui on sündinud kaks või enam last, määratakse prak-

¹ Vt Охрана здоровья и права женщин в СССР, 1947, стр. 33.

² Vt. «Социалистический труд» 1959 г. № 8, стр. 139.

tikas toitmise vaheaja kestus vastavalt nõuandla seisukohale (tõendile).

Kui naine ei saa kasutada vaheaga lapse toitmiseks töökoha kauguse tõttu elukohast, viiakse lapse rinnaga toitmiseks ettenähtud vaheaeg üle tööpäeva lõppu, mistõttu ema lahkub töölt enne ettenähtud tavalise tööpäeva lõppu (selle tulemusel tööpäev lüheneb 1 tunni võrra).

Kuna vaheaja üleviimine tööpäeva lõppu on lubatud vaid tingimusel, et see ei kahjusta lapse ja ema tervist, siis vaheaja selline üleviimine tuleb kooskõlastada lastenõuandlaga.

Emadele laste rinnaga toitmiseks ettenähtud spetsiaal-seid vaheaegu ei või asendada rahalise kompensatsiooniga.

Ettevõtetes ja asutustes, kus töötab palju naisi, tuleb nende ettevõtete või asutuste arvel organiseerida toad laste rinnaga toitmiseks eesmärgil luua hügieenilised mugavused ja normaalsed tingimused lapse toitmiseks. Peab olema ka eraldi tuba isikute jaoks, kes toovad rinnalapsi emade juurde toitmiseks.

Sanitaarkontrolli selliste tubade üle teostavad rajooni lastenõuandlad või ettevõtete ja asutuste medpunktid (vt. selle kohta käesoleva brošüüri II ptk.).

Töötingimuste kergendamine

Last rinnaga toitvate emade ületunni- ja öötöö on keelatud (vt. TööK § 131).

Nagu eespool märkisime, ööajaks loetakse aeg kella kümnest õhtul kuni kella kuueni hommikul (TööK § 96). Kuivõrd seadus keelab rakendada rinnalast toitvat naisisikut ületunni- ja öötöödel, ei tule neid kasutada töödel ka iganädalastel puhkepäevadel, pidupäevadel ja öises valves.

Rinnalast toityat naisisikut ei tohi saata teenistusala-sesse komanderingusse.

Kõiki tähendatud soodustusi tuleb kohaldada lapse faktilise toitmise kogu perioodi kestel, piiramata seda mingi kalendaarse tähtajaga. Nii ei ole lubatud mehaaniliselt määrata sellise perioodi kestuseks 9 kuud, mille vältel makstakse toetust lapse toitmiseks¹.

¹ Vt. selle kohta täpsemalt lk. 62.

Tagatised teisele tööle üleviimise korral

Kui naistöötajat seoses lapse rinnaga toitmisega ei ole võimalik jätta endisele tööle ja ei ole võimalik anda talle muud tööd, mis oleks kvalifikatsiooni ja töötasu poolest vastav, siis viiakse ta samas ettevõttes või asutuses üle teisele tööle, säilitades talle endise töötasu viimase kuue kuu töötasust lähtudes. Rasedus- ja sünnituspuhkusel viibimise aega seejuures arvesse ei võeta (ÜAÜKN-i 22. detsembri 1950. a. seletus) ¹. Selliseks juhuks on näiteks olukord, kui endine töökoht tingis osavõtu öövahe-tustest või ei võimaldanud vaheaegasid lapse toitmiseks.

Metsatööstuses ja -majanduses lubatakse last rinnaga toitvaid emasid rakendada ainult kerge tel töödel (NSV Liidu KTK ja RKN-i 7. märtsi 1933. a. määruse p. 8) ²

4. KINDLUSTAMINE RIIKLIKU SOTSIAALKINDLUSTUSE TOETUSTEGA

NSV Liidu kodanikel on õigus ainelisele kindlustusele nii vanaduses kui ka haiguse ja töövõime kaotamise korral.

Seda õigust kindlustavad tööliste ja teenistujate sotsiaalkindlustuse laialdane arendamine riigi kulul, töörahvale tasuta arstiabi võimaldamine, laialdase kuurortide võrgu töörahva kasutusse andmine (NSV Liidu Konstitutsiooni § 120) ³.

NSV Liidus on naistöölilistele ja -teenistujatele ajutise töövõimetuse korral antud meestega võrdsed õigused toetusele riikliku sotsiaalkindlustuse vahendite arvel.

Hoolitsus laste ja emade eest on alati olnud Nõukogude riigi üheks tähtsamaks ülesandeks. Muuhulgas kulutatakse emade ja laste materiaalseks kindlustamiseks suuri summasid riikliku sotsiaalkindlustuse arvel. Naistöölilistele ja -teenistujatele, kes on rasedus- ja sünnituspuhkusel, makstakse toetust seoses rasedusega ja sünnitusega. Sellest sõltumata on kehtestatud ka lapse sünnitoetus vast-sündinud hooldamiseks vajalike esemete muretsemise ja

¹ «Бюллетень ВЦСПС» 1951 г. № 1.

² СЗ СССР 1933 г. № 18, § 100.

³ Eesti NSV Konstitutsiooni § 91. (Tõlk.)

lapse toitmise jaoks. Palju riikliku sotsiaalkindlustuse vahendeid kulutatakse ka pioneerilaagritele ja laste koolivälisele teenindamisele. Isa või ema surma korral määratakse kuni 16 aasta vanustele lastele (õpilastele — kuni 18 aasta vanuseni) toitja kaotuse puhul pension¹.

Töölisele, teenistujatele ja samuti ka nende perekonnaliikmetele on tagatud tervishoiuorganite poolt tasuta arstiabi. Sotsiaalkindlustuse eelarves on igal aastal ette nähtud summad tööliste ja teenistujate teenindamiseks sanatooriumides ja kuurortides.

a) Rasedus- ja sünnitustoetus

Naistöölistel ja -teenistujatel, kes ei ole ametiühingu liikmed, on õigus rasedus- ja sünnitustoetusele («Riikliku sotsiaalkindlustuse toetuste määramise ja väljamaksmise korra põhimääruse», mis on kinnitatud ÜAÜKN-i presiidiumi 5. veebruari 1955. a. otsusega, p. 65 1956. a. 27. detsembri redaktsioonis)².

Õigus rasedus- ja sünnitustoetusele ei sõltu naistöötaja tööstaažist enne raseduspuhkust (NSV Liidu MN 6. detsembri 1956. a. määrus)³. See kehtib kõigi naistööliste ja -teenistujate suhtes nende töökohast sõltumata, sealhulgas ka hooajalised ja ajutised naistöölised ja -teenistujad ning majaabilised.

Noortele spetsialistidele, kes on suunatud tööle ministriumide või keskasutuste lähetuskirjadega pärast kõrgema või keskeriõppeasutuse või aspirantuuri lõpetamist, makstakse enne tööleasumist rasedus- või sünnituspuhkuse andmise korral toetust tööle ilmumise päevast alates.

Rasedus- ja sünnitustoetuse suurus arvutatakse antud juhul selle ametikoha ametipalgast või tariifimäärast, millele noor spetsialist oli suunatud («Põhimääruse» p. 102).

Kui raseduse tõttu töölt vabastamise päevast kuni sünnitamise päevani tegelikult puhkusel oldud päevade arv osutub suuremaks või väiksemaks ettenähtust, siis maks-

¹ Toitja kaotuse puhul makstavate pensionide kohta vt. täpsemalt lk. 80 jj.

² Ametiühingutöötaja käsiraamat, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1963, lk. 139. Edaspidi tekstis lühendatult «Põhimäärus».

³ ЦП СССР 1957, № 2, ст. 9.

takse toetust kõigi tegelikult sünnituseelisel puhkusel oldud päevade eest. Sünnitusjärgset puhkust arvestatakse sünnitamise päevast alates, kaasa arvatud ka sünnitamise päev («Põhimääruse» p. 66).

Sünnituse eeldatava aja ja järelikult ka raseduspuhkuse kestuse kindlaksmääramisel võivad arstid eksida. Sellistel juhtudel raseduspuhkuse pikenedamine või lühenemine ei mõjosta sünnituspuhkuse kestust, mis on igal juhul 56 kalendripäeva sünnituse päevast arvates, ebanormaalse sünnituse või kahe ning enama lapse sündimise juhtudel aga 70 kalendripäeva, lugedes sünnituspuhkuse esimeseks päevaks sünnituse päeva.

Järelikult on keelatud vea või ebatäpsuse parandamine sünnituspuhkuse pikendamise või lühendamise teel.

Kui naine rasedus- või sünnituspuhkuse ajal haigestub, siis puhkust haiguspäevade võrra ei pikendata, kuna töövõimetus nii haigestumise kui ka raseduse või sünnitamise tagajärjel on ajutise töövõimetus eriliigid.

Haigestumise korral, mis algas rasedus- ja sünnituspuhkuse ajal, kuid jätkub ka pärast puhkuse lõppu, võimaldatakse naistöölisele või -teenistujale tavalist ajutise töövõimetus puhkust toetuse maksimisega haiguslehe alusel. Sellisel juhul säilitatakse talle töökoht veel kahe kuu vältel rasedus- ja sünnituspuhkuse lõppemisest alates (TööK §-d 47 p. «f» ja 92) ¹.

Kui raseduspuhkuse algus langeb korralise puhkuse ajale, siis antakse rasedus- ja sünnitustoetust üldistel alustel, korraline puhkus aga jätkub sünnituspuhkuse lõppemisel.

Kui raseduspuhkus algab palgata puhkuse ajal, siis palgata puhkusel olemise päevade eest rasedustoetust ei anta. Kui rasedus- ja sünnituspuhkus jätkub ka pärast palgata puhkuse lõppemist, siis antakse rasedus- ja sünnitustoetust palgata puhkuse lõppemise päevast alates («Põhimääruse» p. 67).

Järelikult, kui naisisik sünnituseelse puhkuse alguse päeval oli korralisel või mõnel muul tasulisel lisapuhkusel, siis sünnituseelse puhkuse algpäevast arvates katkevad kõik teised tasulised puhkused. Seejuures korraline ja lisapuhkus kuulub pikendamisele pärast sünnitusjärgse puhkuse lõppemist. Teisiti lahendatakse küsimus sel juhul,

¹ Vt. selle kohta täpsemalt lk. 59.

kui raseduspuhkuse alguse tähtaeg saabub ajal, kui naisisik on puhkusel töötasu säilitamiseta. Töötasu säilitamiseta puhkuse jooks ei peatu. Rasedus- ja sünnitustoetust antakse alates päevast, millal lõppes puhkus töötasu säilitamiseta.

Pärast raseduse 196. päeva toimunud nurisünnituse puhul antakse sünnitustoetust üldistel alustel (vt. «Põhimääruse» § 68). Nurisünnituse all mõeldakse isetekkelist raseduse katkemist. «Põhimääruse» punktis 68 peetakse silmas raseduse katkemist pärast 196. raseduspäeva surnud lapse sünnitamise korral.

Pärast raseduse 196. päeva aset leidnud nurisünnituse korral võimaldatakse tavalist sünnituspuhkust 56 kalendripäeva (või ettenähtud juhtudel 70 päeva) ja antakse toetust rasedus- ja sünnitustoetuse suhtes kehtestatud eeskirjade ja normide alusel.

Isetekkelise abordi korral, mis leidis aset enne raseduse 196. päeva, sünnitusjärgset puhkust ei võimaldata. Sel juhul tasutakse haiguslehe alusel eeskirjade ja normide järgi, mis kehtivad toetuse kohta üldhaigestumise korral.

Rasedus- ja sünnitustoetuse suurus

Õigus toetusele raseduse ja sünnituse korral tööstaažist ei sõltu, küll aga sõltub tööstaažist selle toetuse suurus.

Rasedus- ja sünnitustoetust antakse ametiühingu liikmetele — naistööliste ja -teenistujatele — järgmises ulatuses.

Täie töötasu ulatuses kogu puhkuse jooksul:

a) kui neil on vähemalt 3 aastat üldist tööstaaži, sellest vähemalt 2 aastat pidevat tööd antud ettevõttes või asutuses;

b) kui nad on alla 18 aasta vanad ja on antud ettevõttes või asutuses töötanud vähemalt ühe aasta;

c) endistele partisanidele ja Isamaasõja invaliididele;

d) ordenikandjatele;

e) novaatoritele ja tootmisesrindlastele, kelle üldine tööstaaž on vähemalt üks aasta.

$\frac{3}{4}$ töötasu ulatuses puhkuse esimese 20 kalendripäeva eest ning täies ulatuses ülejäänud päevade eest:

a) kui nad on antud ettevõttes või asutuses pidevalt

töötanud vähemalt 2 aastat, kuid ei oma 3-aastast üldist tööstaaži;

b) kui nad on alla 18 aasta vanad ega oma aastast tööstaaži.

$\frac{2}{3}$ ulatuses puhkuse esimese 20 kalendripäeva eest ning täies ulatuses ülejäänud päevade eest:

kui nad on antud ettevõttes või asutuses pidevalt töötanud 1 kuni 2 aastat.

$\frac{2}{3}$ töötasu ulatuses kogu puhkuse jooksul:

kui nad on antud ettevõttes või asutuses töötanud vähem kui aasta. («Põhimääruse» p. 70 27. detsembri 1956. a. redaktsioonis.)

Naistöölistele ja -teenistujatele, kes ei ole ametiühingu liikmed, makstakse toetust $\frac{2}{3}$ palga ulatuses («Põhimääruse» p. 71 27. detsembri 1956. a. redaktsioonis).

Neile naisisikuile makstakse toetust $\frac{2}{3}$ ulatuses palgast kogu rasedus- ja sünnituspuhkuse aja eest sõltumata üldisest ja katkestamatust tööstaažist.

Rasedus- ja sünnitustoetust arvutatakse kogu töötasust ilma töötasu piiramiseta ametipalgaga või kahekordse tariifimääraga (tükitöötasu) ¹ (vt. «Põhimääruse» p. 72).

Rasedus- ja sünnitustoetuse suurus ei ole piiratud: see võib olla suurem kui 10 rubla päevas ².

Tegeliku töötasu hulka, millest arvutatakse rasedus- ja sünnitustoetus, arvatakse kõik töötasuliigid (milledelt kehtivate eeskirjade kohaselt võetakse sotsiaalkindlustusmaksed), välja arvatud ületunnitöö eest saadud tasu ja igasugused ühekordse iseloomuga väljamaksed (vt. «Põhimääruse» punktid 72, 74 ja 25).

Juhul kui naistöötaja raseduse ajal enne puhkusele minekut viidi üle kergemale tööle, arvutatakse rasedus- ja sünnitustoetust keskmisest töötasust, mis talle säilitati seoses kergemale tööle üleviimisega.

Töölised ja teenistujad, kes töötavad Kaug-Põhja rajoonides või kaugetes maakohtades, mis on soodustuste suhtes võrdsustatud Kaug-Põhja rajoonidega, saavad lisatasu seoses tööga nendes rajoonides või maakohtades. Naistele,

¹ Selline piirmäär kehtib toetuse arvutamisel töövõime ajutise kaotuse korral (välja arvatud töövigastuse või kutsehaiguse juhud) vastavalt «Põhimääruse» p. 24.

² Toetuse arvutamisel ajutise töövõimetuse korral (välja arvatud töövigastuse või kutsehaiguse juhud) toetuse summa päevas ei tohi ületada 10 rubla («Põhimääruse» p. 20).

kes töötavad Kaug-Põhja rajoonides või kaugetes maakohtades, makstakse rasedus- ja sünnitustoetust nende täielikust töötasust lähtudes, kuhu arvatakse ka lisatasu, samuti ka aja eest, kui nad viibivad väljaspool tähendatud rajooni või maakohti; muude haiguslehtede (mis ei ole välja antud rasedusega ja sünnitusega seoses) eest tasumisel neid lisatasusid arvesse ei võeta (vt. «Põhimääruse» punktid 44 ja 74). Naistele, kes töötavad Kaug-Põhja rajoonides ja kaugetes maakohtades, tasub rasedus- ja sünnituspuhkuse aja eest ettevõtte või asutus vahe ettenähtud toetuse suuruse ja täieliku tegeliku töötasu (sealhulgas ka lisatasu) vahel.

Rasedus- ja sünnituspuhkuse ajal väljaspool Kaug-Põhja rajooni või nendega võrdsustatud maakohti viibivatele naistöölistele ja -teenistujatele tasub asutus või ettevõtte ettenähtud toetuse ja täieliku tegeliku töötasu (sealhulgas ka lisatasu) vahe siis, kui neile anti välja haigusleht raseduse ja sünnitusega seoses Kaug-Põhja rajoonides või nendega võrdsustatud maakohtades töötamise ajal; muude haiguslehtede alusel makstavatele toetustele (mis ei ole seoses raseduse ja sünnitusega) juurdemaksmist väljaspool Kaug-Põhja rajooni ja nendega võrdsustatud maakohti viibimise aja eest ei teostata (välja arvatud juhud, kui ärasõit toimus seoses meditsiini-asutuse poolt ravile suunamisega) ¹.

Rasedus- ja sünnitustoetust antakse puhkuse iga kalendriperioodi tööpäevade eest (vt. «Põhimääruse» p. 72 7. aprilli 1956. a. redaktsioonis). Näiteks töötas naisisik antud ettevõttes poolteist aastat ja läks rasedus- ja sünnituspuhkusele 1. veebruaril 1961. a. Talle on ette nähtud toetus $\frac{2}{3}$ ulatuses töötasust puhkuse esimese 20 kalendripäeva eest, edasi aga täieliku töötasu ulatuses. Järelikult toetust $\frac{2}{3}$ ulatuses töötasust tuli maksta ajavahemikul 1. kuni 20. veebruarini. Selles 20-kalendripäevases perioodis oli 17 tööpäeva ja kolm puhkepäeva. Päevane toetus $\frac{2}{3}$ ulatuses töötasust, arvutatud tööpäevade kohta, tuli välja maksta 17 tööpäeva eest. Aja eest alates 21. veebruarist (mitte aga 18. veebruarist) kuni rasedus- ja sünnituspuhkuse lõpuni tuleb toetust maksta täieliku töötasu ulatuses (tööpäevade eest).

Rasedustoetus makstakse välja kogu raseduspuhkuse

¹ Vt. «Справочник профсоюзного работника, 1960, стр. 204.

aja eest ette, sünnitustoetust aga makstakse palgamaksmise päevadel.

Kui raseduspuhkus, mille eest toetus on ette välja makstud, osutub tegelikult ettenähtust lühemaks, siis arvestatakse sellega seoses enamakstud summa sünnitusjärgse toetuse hulka. Kui raseduspuhkus osutub tegelikult ettenähtust pikemaks, siis tehakse vastav juurdemaks («Põhimääruse» p. 73).

b) Lapse sünnitoetus

Lapse sünnitoetus koosneb ühekordsest toetusest imikuvõrustus- ja lapse toitmise toetusest («Põhimääruse» p. 75).

Lapse sünnitoetus (toetus lapsele vajalike esemete muretsemiseks ja lapse toitmiseks) on täiendav toetus lisaks rasedus- ja sünnitustoetusele.

Lapse toitmise toetust makstakse sõltumata sellest, kas ema toidab last rinnaga.

Lapse sünnitoetust makstakse ühele vanematest (isale või emale), kui ta lapse sündimise päevaks on antud ettevõttes või asutuses pidevalt töötanud vähemalt kolm kuud ja kui tema kuutöötasu ei ületa 50 rubla («Põhimääruse» punktid 76 ja 77). Kui mõlemad vanemad vastavad nendele tingimustele, siis toetus antakse sellele vanematest, kes esitab toetuse määramiseks vajalikud dokumendid.

Lapse sünnitoetuse eesmärgiks on madalalpalgaliste vanemate materiaalne abistamine lapse sünni korral.

Lapse sünnitoetuse saamise õiguse kindlaksmääramisel võetakse arvesse ainult toetust taotlenud lapsevanema töötasu, sõltumata teise vanema ja muude perekonnaliikmete töötasust.

Lapse sünnitoetust makstakse sõltumata pidevast tööstaažist ja vanemate töötasust järgmistele sisetööstuse allmaatöödel töötajatele¹:

a) kõigile koristus- ja ettevalmistusetes, samuti kaevanduste ehitamisel maa-alustel töödel töötavatele tööliste ühingusel, et nad kahe kuu jooksul enne toetuse taotlemist täitsid tööjõudlusnormi.

¹ Allmaatöödel mäetööstuses ja maa-alustel ehitustel on naiste tööjõu kasutamine keelatud, välja arvatud üksikud erandid (vt. selle kohta täpsemalt lk. 45 jj.).

b) kõigile koristus- ja ettevalmistusosakondade mäe-
meistritele, jaoskondade ülematele ja mehaanikutele ning
nende abidele tingimusel, et kahe kuu jooksul enne toetuse
taotlemist nende poolt teenindatavad jaoskonnad või laa-
vad täitsid kindlaksmääratud tootmisplaani («Põhimää-
ruse» p. 78 22. veebruari 1957. a. redaktsioonis).

Vanemal on õigus lapse sünnitoetusele siis, kui laps
sündis vanema töötamise perioodil. Kui laps sündis pärast
lapsevanema töölt vallandamist, siis toetust ei maksta.

Kui lapsevanem lapse sündimise päeval töötas, siis võib
ta nõuda toetust ka pärast töölt vallandamist ja talle
tuleb toetus määrata.

Ühekordset toetust vajaliku imikuvarustuse muretsemi-
seks makstakse 12 rubla. Toetust lapse toitmiseks maks-
takse 18 rubla.

Kaksikute või kolmikute sünni puhul makstakse sünni-
toetust iga lapse kohta eraldi («Põhimääruse» p. 85).

Ühekordne toetus imikuvarustuse muretsemiseks maks-
takse välja pärast sünnitust vajalike dokumentide esita-
mise päeval.

Toetust lapse toitmiseks makstakse kahes osas. Toetuse
esimene osa 10 rubla suuruses makstakse välja koos imi-
kuvarustuse muretsemiseks määratud toetusega, kuna toe-
tuse teine osa 8 rubla suuruses summas makstakse välja
lapse 5-kuuliseks saamisel («Põhimääruse» p. 86).

Lapse sünnitoetust võib taotleda ükskõik millal, kuid
mitte hiljem kui kuue kuu jooksul pärast tema sündimist
(vt. «Põhimääruse» p. 122).

c) Ajutise töövõimetuse toetus haiges- tunud lapse põetamise korral

Vastavalt nõukogude seadusandluse sotsiaalkindlustuse
alastele üldistele eeskirjadele töölise või teenistuja hai-
gestunud perekonnaliikme põetamise vajaduse korral või-
maldatakse töölisele või teenistujale haiguslehe alusel
lühiajaline puhkus, mille eest makstakse ajutise töövõime-
tuse toetust. Seejuures makstakse toetust sel juhul, kui
mittepõetamine on ohtlik haigestunu elule või tervisele
ning kui seejuures pole võimalik haiget paigutada haig-
lasse ja perekonnas ei ole teist perekonnaliiget, kes võiks
haiget põetada, kusjuures majaabilist ei loeta perekonna-

liikmeks (vt. «Põhimääruse» p. 12 1. veebruari 1957. a. redaktsioonis).

Alla 2 aasta vanuse lapse haigestumise korral saab ema toetust sõltumata sellest, kas perekonnas on või ei ole teist isikut, kes haiget last võib põetada («Põhimääruse» p. 12 1. veebruari 1957. a. redaktsioonis). Puhkuse andmine nimelt emale ja mitte mõnele teisele töötavale perekonnaliikmele sõltub sel juhul ema soovist.

Kui koos haige lapsega viibib statsionaaris (haigla, kliinik vms.) tema põetamiseks ema, siis antakse haigusleht välja ainult tingimusel, kui ema viibimine statsionaaris on hädavajalik (vt. ÜAÜKN-i ja NSV Liidu Tervishoiu Rahvakomissariaadi juhend p. 22, mis on kinnitatud NSV Liidu RKN-i 14. augusti 1937. a. määrusega)¹.

Haige lapse statsionaarse raviga seoses töölt vabastatud emadele makstakse toetust kogu vabastatud aja eest (vt. «Põhimääruse» p. 12 1. veebruari 1957. a. redaktsioonis).

Haiguslehti välja ei anta:

- a) krooniliste haigete põetamiseks;
- b) haige põetamiseks, kes ise (või kelle perekond) loobus pakutud kohast statsionaaris;
- c) tervete laste eest hoolitsemiseks, näiteks ema haiguse korral, lastesõime, lasteaia või lapse enda karantiini määramisel jne. Neil juhtudel antakse kindlustatud perekonnaliikmele, kes lapse eest hoolitseb, tõend ema haiguse või karantiini kohta (vt. ÜAÜKN-i ja NSV Liidu Tervishoiu Rahvakomissariaadi juhend p. 22, mis on kinnitatud NSV Liidu RKN-i 14. augusti 1937. a. määrusega).

5. PIDEVA TÖÖSTAAZI SÄILITAMINE

Pidev tööstaaž on töölise või teenistuja ühes ja samas ettevõttes või asutuses katkestamatult töötamise aeg.

Tööseadusandlusega on kehtestatud real juhtudel pideva tööstaaži säilitamine ülemineku korral ühelt töölt teisele, samuti ka vaheaegade korral töös. Naisisikutele, eriti emadele, on kehtestatud mõned täiendavad soodustused pideva tööstaaži arvutamiseks.

¹ Vt. Ametiühingutöötaja käsiraamat, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1963, lk. 175.

Pideva tööstaaži arvutamine toetustega või pensionidega kindlustamise korral

Kooskõlas pideva tööstaaži arvutamise üldiste eeskirjadega sotsiaalkindlustuse toetustega ja pensionidega kindlustamise korral säilitatakse pidev tööstaaž töölistele ja teenistujatele, kes vallandati nende soovil tingimusel, kui nad asusid tööle ühe kuu jooksul vallandamise päevast arvates. Kuid mõjuvatel põhjustel vallandamise korral säilitatakse pidev tööstaaž sõltumata teisele tööle asumise ajast juhtudel, mis on loetletud kehtivas seadusandluses.

Muuhulgas on sellisteks juhud:

a) kui naine vallandatakse seoses tema mehe üleviimisega teisele tööle teise maakohta (NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 25. jaanuari 1960. a. seadluse¹ p. «c»; vt. samuti «Põhimääruse» p. 128 alapunkt «1» 12. oktoobri 1956. a. redaktsioonis);

b) kui rase naine või ema, kellel on kuni ühe aasta vanuseid lapsi, läheb üle teisele tööle elukohta järgi (NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 25. jaanuari 1960. a. seadluse § 2 p. «d»; vt. samuti «Põhimääruse» p. 128 alapunkt «m» 2. novembri 1956. a. redaktsioonis).

Mõningatel juhtudel naisisikule, kes perekondlikel põhjustel läheb üle teisele tööle, säilitatakse pidev tööstaaž tingimusel, et vaheaeg töös ei ületa kindlaksmääratud tähtaega (mis on pikem kui üldine ühekuuline tähtaeg).

Nii näiteks naisisikule, kes läheb üle teisele tööle seoses elamaasumisega mehe elukohta, säilitatakse pidev tööstaaž ühe kuu vältel vallandamise päevast arvates, millele arvatakse juurde uude elukohta sõitmiseks vajalik aeg («Põhimääruse» p. 128 alapunkt «t»)². Siin peetakse silmas mitte eespool käsitletud juhtumeid, kui naine asub elama uude elukohta seoses mehe üleviimisega teise maakohta, vaid naise elamaasumist mehe elukohta, kes on

¹ NSVL ÜT 1960. a. Nr. 4, art. 36.

Hiljem kehtestati, et 25. jaanuari 1960. a. seadluse §-s 2 ettenähtud pideva tööstaaži säilitamise kord laieneb ka nendele omal soovil töölt vallandamise juhtudele, mis leidsid aset enne 1. jaanuari 1960. a. (NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 5. augusti 1960. a. seadlus, NSVL ÜT 1960, Nr. 13, art. 288).

² «Põhimääruse» p. 128 alapunktis «t» on öeldud, et selle alapunkti eeskirjad ei laiene nendele isikutele, kes peale vallandamist asusid uuele tööle enne 6. märtsi 1958. a.

jäänud endisele töökohale (näiteks kui naine abiellus teises linnas elava töötajaga).

Pidev tööstaaž säilitatakse naistele, kes lahkusid eelmisest töökohast seoses lapse sünniga, kui töövaheaeg ei ületa üht aastat lapse sünnist arvates («Põhimääruse» p. 128 alapunkt «m» 2. novembri 1956. a. redaktsioonis).

Erilised soodustused on kehtestatud naistele lubatud töövaheaja suhtes pideva tööstaaži säilitamisega teisele tööle ülemineku juhtudel, mis ei ole tingitud perekondlikest, vaid muudest põhjustest.

Nii näiteks säilitatakse pidev tööstaaž naistele, kes pärast maa-aluselt töölt vabastamist või pärast väljaõppe (ümbekvalifitseerimise) lõpetamist asuvad teisele tööle, kui vaheaeg töös ei ületa kuut kuud («Põhimääruse» p. 128 alapunkt «s» 21. septembri 1957. a. redaktsioonis).

Üleminek teisele tööle seoses vallandamisega evakueerimise tõttu Suure Isamaasõja perioodil ei katkesta tööstaaži, kui töövaheaeg töölisena või teenistujana ei ületa kuut kuud, naistel aga peale selle veel rasedus- ja sünnituspuhkuse aeg («Põhimääruse» p. 129).

Lõpuks tuleb naistele tööstaaži arvutamise juures pidada silmas, et lisapuhkus töötasu säilitamiseta, mis võimaldatakse naistele nende soovil tähtajaga kuni kolm kuud peale sünnituspuhkuse lõppemist¹, arvestatakse nii üldise kui ka pideva tööstaaži hulka².

Pideva tööstaaži säilitamine protsendiliste palgalisandite või väljateenitud aastate eest ühekordse hüvituse saamise korral

Tööliste ja teenistujatele pideva tööstaaži säilitamise juhud protsendiliste palgalisandite või väljateenitud aastate eest ühekordse hüvituse saamise korral on tähendatud UAÜKN-i ja NSV Liidu Rahandusministeeriumi juhendis, mis on kinnitatud NSV Liidu Ministrite Nõukogu 28. jaanuari 1949. a. määrusega³. Selle juhendi punktidega 2 ja 3 seoses arvestatud staaž säilib ainult pideva töötamise korral. Seejuures ei arvestata staaži

¹ Vt. lk. 58.

² Vt. UAÜKN-i 2. novembri 1956. a. määruse p. 7 alapunkt «a» («Бюллетень ВЛЦПС» 1956 г. № 21).

³ NSVL MK 1949, nr. 3, art. 24.

hulka, mis annab õiguse palgalisanditele ja ühekordsele hüvitusele, töövaheaga, kuid pideva tööstaaži jooks ei katke teatavatel juhtudel, mis on juhendis eriti õiendatud. Muuhulgas kuuluvad nende hulka juhud, kui naisisik läheb üle tööle ühe ja sama ministeeriumi või keskasutuse teises maakohas asuvasse ettevõttesse või asutusse seoses mehe üleviimisega, kui vaheaeg töös ei ületa ühte kuud sõiduks vajalikku aega arvestamata (juhend p. 7 alapunkt «ж»).

Pideva tööstaaži säilitamine Kaug-Põhja rajoonides ja nendega võrdsustatud maakohdades tööalaste soodustuste kasutamise korral

Tööstaaž, mis annab õiguse tööalastele soodustustele Kaug-Põhja rajoonides ja nendega võrdsustatud maakohdades, ei katke juhtudel, mis on loetletud juhendis «Soodustuste andmisest isikutele, kes töötavad Kaug-Põhja rajoonides ja Kaug-Põhja rajoonidega võrdsustatud maakohdades», mis on kinnitatud NSV Liidu Ministrite Nõukogu Töö- ja Palgakomitee ja UAÜKN-i poolt 11. märtsil 1960. aastal¹.

Tööstaaž, mis annab õiguse soodustustele, ei katke muuhulgas juhtudel:

a) kui tööle asutakse pärast vallandamist, mis oli tingitud mehe või naise üleviimisest teisele tööle Kaug-Põhja rajoonides või Kaug-Põhja rajoonidega võrdsustatud maakohdades, kui töövaheaeg ei ületa kahte kuud (kohale-sõidu aega arvestamata). See staaži säilitamise kord laieneb soodustuste kasutamiseks ka teisele tööle üleviidud töötaja perekonnaliikmetele, kes elavad temaga koos (juhendi p. 10 alapunkt «g»);

b) kui naisisik lahkus töölt seoses lapse sündimisega tingimusel, et ta asub tööle mitte hiljem kui üks aasta pärast lapse sündimist, samuti ka raseda naise ja ema, kellel on kuni 1 aasta vanuseid lapsi, ülemineku korral teisele tööle elukoha järgi (juhendi p. 10 alapunkt «n»).

Vaheaega töös ei arvestata tööstaaži hulka, mis annab õiguse soodustustele.

¹ Vt. Справочник профсоюзного работника, Профиздат, 1960, стр. 204.

Ametiühingu liikmeksoleku ja staaži säilitamine

Ametiühinguliikmed — naised, kes laste kasvatamise tõttu on ajutiselt katkestanud töö, säilitavad õiguse kuuluda ametiühingu ridadesse ühe aasta jooksul ning neil on kultuurilise ja elutarbelise teenindamise alal võrdsed õigused kõigi ametiühinguliikmetega. Juhul kui nad uuesti tööle asuvad, säilib nende endine ametiühingustaaž olenemata töö vaheaja kestusest (NSV Liidu ametiühingute XII kongressi poolt 27. märtsil 1959. a. kinnitatud «NSV Liidu ametiühingute põhikirja»¹ p. 8).

6. PENSIONILINE KINDLUSTAMINE²

Vastavalt NSV Liidu Konstitutsiooni §-le 122 antakse naistöötajatele ja -teenistujatele NSV Liidus mehega võrdsed õigused pensionilise kindlustamise alal riikliku sotsiaalkindlustuse vahenditest vanaduse, invaliidsuse, toitja kaotuse puhul ja väljateenitud aastate eest. Seejuures vanaduse, invaliidsuse ja toitja kaotuse puhul on NSV Liidus naised pensionidega kindlustatud soodsamatel tingimustel kui mehed. Need soodustused väljenduvad peamiselt pensioni saamiseks vajaliku vanusepiiri alandamises ja tööstaaži lühendamises.

NSV Liidus on viimasel ajal rakendatud olulisi abinõusid pensionilise kindlustamise parandamise alal. Vanaduspensionide keskmine suurus tõusis rohkem kui kahekordseks; suurenesid invaliidsuspensionid ja toitja kaotuse pensionid. Riigi kulutused pensionide väljamaksmisel suurenesid 3 miljardilt rublalt 1955. aastal 7,6 miljardi rublani 1961. aastal. Kolhoosimajanduse kasvades üha laiemalt viiakse läbi kolhoosiliikmete pensioniline kindlustamine. Kommunistliku Partei programmis on tähendatud, et vanaduspensionid laiendatakse kõikidele kolhoosiliikmetele ja vanadus- ning invaliidsuspensioone suurendatakse. Linnas ja maal arendatakse mugavate

¹ Ametiühingutöötaja käsiraamat, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1963, lk. 86.

² Vt. selle kohta täpsemalt Л. Д. Вайсфельд, В. В. Караев, Законодательство о государственных пенсиях (комментарий), Госюриздат, 1959.

internaatkodude võrku elatanud isikute ja invaliidide jaoks, kuhu võidakse tasuta vastu võtta kõiki, kes selleks soovi avaldavad.

Vanaduspensionid

Õigus vanaduspensionile on töelistel ja teenistujatel: meestel — 60-aastaseks saamisel ja vähemalt 25-aastase tööstaažiga;

naistel — 55-aastaseks saamisel ja vähemalt 20-aastase tööstaažiga (NSV Liidu Ülemnõukogu 14. juuli 1956. a. seaduse «Riiklike pensionide seadus» § 8) ¹.

Soodustatud tingimustel on vanaduspensionid õigus:

a) töelistel ja teenistujatel allmaatöödel, tervist kahjustavatel töödel või kuumades tsehhides töötamisel — NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt kinnitatava tootmisalade, tsehhide, kutsealade ja ametikohtade nimekirja järgi:

meestel — 50-aastaseks saamisel ja vähemalt 20-aastase tööstaažiga;

naistel — 45-aastaseks saamisel ja vähemalt 15-aastase tööstaažiga;

b) töelistel ja teenistujatel teistel raskete töötingimustega töödel — NSV Liidu Ministrite Nõukogu poolt kinnitatava tootmisalade, tsehhide, kutsealade ja ametikohtade nimekirja järgi:

meestel — 55-aastaseks saamisel ja vähemalt 25-aastase tööstaažiga;

naistel — 50-aastaseks saamisel ja vähemalt 20-aastase tööstaažiga.

Töölisel või teenistujal on õigus saada soodustatud tingimustel vanaduspensionid, kui vähemalt pool temale selle pensioni määramiseks vajalikust staažist langeb vastavatele töödele, mis annavad õiguse saada pensionid soodustatud tingimustel (olenemata viimasest töökohast) («Riiklike pensionide seaduse» § 9).

Naistel, kes on sünnitanud viis või enam last ja kasvanud neid kaheksa aasia vanuseni, on õigus vanaduspensionile 50-aastaseks saamisel ja vähemalt 15-aastase tööstaažiga, kui neil pole õigust vanaduspensionile varajasemas eas («Riiklike pensionide seaduse» § 10).

¹ Riiklike pensionide seadus. Vastu võetud NSV Liidu Ülemnõukogu poolt, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1956.

Paljulapselised emad kasutavad tähendatud soodustust sõltumata sellest, kas lapsed elasid koos emaga või temast lahus (näiteks lastekodus, internaatkoolis, Suurovi-nimelises koolis jne.) (vt. VNFSV Sotsiaalkindlustuse Ministeeriumi 29. septembri 1956. a. instruktiivkirja Nr. 40-1826 p. 6) ¹.

Pensiooni määramise korral «Riiklike pensionide seaduse» § 10 alusel lapsendatud lapsed ei ole võrdsustatud lihaste lastega ja ei kuulu arvestamisele viie või enama lapse hulka, keda antud naine on kasvatanud kaheksa aasta vanuseni. Samuti ei oma õigust vanaduspensionile tähendatud soodustatud tingimustel naised, kui nende poolt kaheksa aasta vanuseni kasvatatud viie või enama lapse hulgas on võõraspojad või -tütred.

Pension määratakse lasterikkale emale soodustatud tingimusel siis, kui tema sünnitatud viiest või enamast lapsest vähemalt viis last elasid kuni kaheksa aasta vanuseni. Laste surma korral pärast nende kaheksa-aastaseks saamist (ehkki enne pensiooni taotlemist) seaduse §-s 10 ettenähtud soodustused kuuluvad rakendamisele.

Vanaduspension seaduse §-s 10 ettenähtud soodustatud tingimustel antakse sõltumata sellest, kas lapsed on sündinud registreeritud abielus või väljaspool abielu.

Töolistel ja teenistujatel — pimedatel, kes saavad invaliidsuspensiooni, on õigus saada selle pensiooni asemel vanaduspensiooni: meestel — 50-aastaseks saamisel ja vähemalt 15-aastase tööstaažiga; naistel — 40-aastaseks saamisel ja vähemalt 10-aastase tööstaažiga («Riiklike pensionide seaduse» § 11).

Vanaduspensionide suurused põhiliselt sõltuvad töötasu suurusest ja töötingimustest, millises pensionär varem töötas (vt. «Riiklike pensionide seaduse» § 13).

Kõrtestatakse järgmised pensionilisandid vanaduspensionidele (pensiooni ülemmäära piirides):

a) pideva tööstaaži eest üle 15 aasta või üldise tööstaaži eest — meestele, kes on töötanud vähemalt 35 aastat, ja naistele, kes on töötanud vähemalt 30 aastat, — 10 protsenti pensionist. Töolistele ja teenistujatele, kellel on õigus pensionile soodustatud tingimustel, vastavalt käesoleva seaduse paragrahvi 9 punktile «a» ning paragrahvidele

¹ Vt. Л. Д. Вайсфельд, В. В. Караваев, Законодательство о государственных пенсиях, Госюриздат, 1959, стр. 30.

10 ja 11, kehtestatakse nimetatud pensionilisand üldise tööstaaži eest, kui nende üldine tööstaaž ületab staaži, mis on nõutav pensioni määramiseks soodustatud tingimustel, vähemalt 10 aasta võrra;

b) mittetöötavatele pensionäridele, kelle ülalpidamisel on töövõimetuid perekonnaliikmeid: ühe töövõimetu perekonnaliikme puhul 10 protsenti pensionist; kahe või enama töövõimetu perekonnaliikme puhul 15 protsenti pensionist («Riiklike pensionide seaduse» § 14).

Invaliidsuspensionid

Töövigastuse või kutsehaiguse tagajärjel tekkinud invaliidsuse puhul määratakse pension töölistele ja teenistujatele sõltumata tööstaažist.

Üldhaigestumise tagajärjel tekkinud invaliidsuse puhul määratakse pension töölistele ja teenistujatele pensionitaotluse ajaks järgneva tööstaaži olemasolul:

Vanus	Tööstaaž (aastates)		
	meestel	naistel	töölistel ja teenistujatel allmaatöödel, tervist kahjustavatel töödel või töötamisel kuumades tsehhides
20 aastast kuni			
23-aastaseks saamiseni	2	1	1
23 aastast kuni			
26-aastaseks saamiseni	3	2	2
26 aastast kuni			
31-aastaseks saamiseni	5	3	3
31 aastast kuni			
36-aastaseks saamiseni	7	5	5
36 aastast kuni			
41-aastaseks saamiseni	10	7	6
41 aastast kuni			
46-aastaseks saamiseni	12	9	7
46 aastast kuni			
51-aastaseks saamiseni	14	11	8
51 aastast kuni			
56-aastaseks saamiseni	16	13	10
56 aastast kuni			
61-aastaseks saamiseni	18	14	12
61 aastast ja üle selle	20	15	14

Töölisele ja teenistujatele, kes on invaliidistunud üldhaigestumise tagajärjel enne 20-aastaseks saamist, määratakse pension:

a) kui invaliidsus on tekkinud töötamise ajal või pärast töötamise katkestamist — olenemata tööstaažist;

b) kui invaliidsus on tekkinud enne töötamise alustamist — vähemalt üheaastase tööstaaži olemasolu korral («Riiklike pensionide seaduse» § 21).

Seaduse §-st 21 järeldeb, et invaliidsuspensiooni õiguse küsimuse lahendamisel nõutakse naistöoliselt või -teenistujalt mehega võrdse vanuse juures väiksemat tööstaaži.

Allmaatöödel, tervist kahjustavatel töödel või kuuma-des tsehhides töötavatel töölistel ja teenistujatel on nõuded tööstaaži osas ühesugused nii meestele kui ka naistele, kuid iseenesest need nõuded vanuse juures 36 aastat ja enam on madalamad kui üldised nõuded tööstaaži suhtes naistele (näiteks 7 aasta asemel on nõutav 6 aastat, 13 aasta asemel — 10 aastat jne.). Vanuse juures kuni 36 aastat nõuded tähendatud töödel töötanud naiste tööstaaži suhtes langevad kokku üldiste nõuetega staaži kohta naistele.

Invaliidsuspensioonide suurused sõltuvad töövõime kaotuse põhjustest (töovigastus, kutsehaigus, üldhaigestumine või vigastus, mis ei olnud seotud tööga), töötasu suurusest, töötingimustest, millistes pensionär varem töötas, staažist ja ülalpeetavate töövõimetute perekonnaliikmete olemasolust («Riiklike pensionide seaduse» §-d 22—25).

Toitja kaotuse puhul perekondadele makstavad pensionid

Õigus pensionile toitja kaotuse puhul on neil surnud töölise, teenistuja või pensionäri töövõimetutel perekonnaliikmetel, kes olid tema ülalpidamisel.

Töövõimetuteks perekonnaliikmeteks loetakse:

a) lapsed, vennad, õed ja lapselapsed, kes ei ole saanud 16-aastaseks (õpilased — 18-aastaseks) või sellest vanemad, kui nad on muutunud invaliidideks enne 16-aastaseks (õpilased — 18-aastaseks) saamist; sealjuures vennad, õed ja lapselapsed tingimusel, kui neil ei ole töövõimelisi vanemaid;

b) isa, ema, naine, mees, kui nad on jõudnud elatanud

ikka: mehed — 60 aastat, naised — 55 aastat vanad, või kui nad on invaliidid;

c) üks vanematest või abikaasa, sõltumata vanusest ja töövõimest, kui ta ei tööta ja hooldab surnud toitja lapsi, vendi, õdesid või lapselapsi, kes ei ole saanud 8-aastaseks;

d) vanaisa ja vanaema, kui puuduvad isikud, kes on seaduse järgi kohustatud neid ülal pidama.

Surnu lastel ja töövõimetutel vanematel, kes ei olnud tema ülalpidamisel, on tema surma puhul õigus pensionile, kui nad hiljem on kaotanud elatusvahendite allika («Riiklike pensionide seaduse» § 28).

«Riiklike pensionide seaduse» § 28 punktis «b» tähendatud soodustus naistele avaldub selles, et neile määratakse pension (muude tingimuste olemasolu korral) vanuses 55 aastat ja enam, meestel aga — 60 aastat ja enam (invaliididele — nii meestele kui ka naistele — määratakse pension vanusest sõltumata).

Surnud isiku lastel, kes olid tema ülalpidamisel, on õigus pensionile toitja kaotuse puhul kuni 16 aasta vanuseni. Õpilastele määratakse pension kuni 18 aasta vanuseni. Õpilasteks loetakse isikuid, kes õpivad kesk- või kõrgemates koolides (välja arvatud kaugõppe teel õppijad), töölis- või maanoorte koolides, kutsekoolides¹, rahvahariduse õppekombinaatides ja mitmesugustel kaadrite ettevalmistamise kursustel (välja arvatud ühiskondlikus korras organiseeritud õpperingid).

Lastel, kes on sündinud pärast isa surma, on õigus pensionilisele kindlustusele juhul, kui surnu isadust kinnitab perekonnaseisuaktide registreerimise osakonna poolt väljaantud sünnitunnistus. Järelikult võrdsustatakse pärast isa surma sündinud lapsed tema ülalpidamisel olnud lastega.

Töövõimetud lapsed, kelle ülalpidamiseks surnu maksis alimente, loetakse surnud isiku ülalpeetavateks.

Võõraspoegadel ja -tütardel, kui nad ei saanud oma vanematelt alimente, on õigus pensionile võrdselt lihaste

¹ Vastavalt NSV Liidu 24. detsembri 1958. a. seaduse «Kooli ja elu sidemete tugevdamisest ning haridussüsteemi edasiarendamisest NSV Liidus» §-le 14 vabrikutehasekoolid, tööstuskoolid, mäetööstus- ja ehituskoolid ning tööjõureservide põllumajanduse mehhaniseerimise koolid, ohutustehnikakoolid ja muud rahvamajandusnõukogude ning ametkondade erialased õppeasutused 3—5 aasta jooksul reorganiseeritakse linna ja maa erialasteks ja tehnilisteks õppeasutusteks.

lastega («Riiklike pensionide määramise ja maksmise korra põhimääruse» p. 66, mis on kinnitatud NSV Liidu Ministrite Nõukogu 4. augusti 1956. a. määrusega) ¹.

Toitja kaotuse puhul määratakse pension töövõimelisele emale, kes hoolitseb kuni kaheksa aasta vanuse lapse eest. Kui selle aja jooksul ema invaliidistus või sai 55 aastat vanaks, siis jätkatakse talle pensioni maksmist kas kogu töövõimetuse perioodi jooksul või eluaegselt («Põhimääruse» p. 87).

Pensionid kuni kaheksa aasta vanuse lapse hooldamise eest makstakse emale ainult sel juhul, kui ta tegelikult lapse eest hoolitseb. Seepärast ei maksta seda pensioni emale, kes ei ela koos lapsega.

Mõlema vanema ülalpidamisel olnud lastel on isa või ema surma puhul õigus pensionile ka sel juhul, kui teine vanematest töötab («Riiklike pensionide seaduse» § 29).

Lapsi, kes olid mõlema vanema ühisel ülalpidamisel, loetakse alati kummagi vanema ülalpeetavateks, sõltumata isa ja ema töötasu suurusest. Näiteks ema surma korral, kelle töötasu oli 60 rubla kuus, määratakse tema tütrele pension sellest sõltumata, et isa, kelle ülalpidamisel tütar oli ja on, teenib kuus 95 rubla.

Õppivatele lastele, vendadele, õdedele ja lapselastele makstakse pensioni ka siis, kui nad saavad stipendiumi («Riiklike pensionide seaduse» § 30).

Lastele, vendadele, õdedele ja lapselastele, kes on täielikul riiklikul ülalpidamisel, pensioni ei määrata ja neile varem määratud pensioni väljamaksmine katkestatakse kogu aja jooksul, kui nad on täielikul riiklikul ülalpidamisel (vt. «Põhimääruse» p. 63).

Surnud isiku ülaltähendatud lastele, vendadele, õdedele ja lapselastele jätkatakse pensioni maksmist sellest momendist, kui nad ei ole enam täielikul riiklikul ülalpidamisel. Kui neile pension varem ei olnud määratud, määratakse see üleüldistel alustel.

Surnu naisel on õigus pensionile, kui ta on jõudnud elatanud ikka või muutunud invaliidiks enne toitja surma või mitte hiljem kui viie aasta jooksul pärast tema surma. Surnu naisele, kellel ei ole täisealisi töövõimelisi lapsi, määratakse pension sõltumata sellest, millal ta on jõud-

¹ NSVL MK 1957, nr. 1, art. 1. Edaspidi tekstis lühendatult «Põhimäärus».

nud elatanud ikka või muutunud invaliidiks (vt. «Riiklike pensionide seaduse» § 31).

Töövigastuse või kutsehaiguse tagajärjel surnud tööliste ja teenistujate perekondadele määratakse pensionid olenemata toitja tööstaažist (vt. «Riiklike pensionide seaduse» § 33).

Üldhaigestumise tagajärjel surnud tööliste ja teenistujate perekondadele määratakse pension, kui toitjal oli surma päevaks temale invaliidsuspensiooni määramiseks vajalik tööstaaž¹ (vt. «Riiklike pensionide seaduse» § 34 ja «Põhimääruse» p. 69).

Tööliste ja teenistujate perekonnaliikmetele, kelle toitja suri töötamise perioodil üldhaigestumise tagajärjel, omamata invaliidsuse täispensioni saamiseks nõutavat tööstaaži, määratakse pension proportsionaalselt toitja tööstaažile, kuid mitte vähem kui veerand täispensionist («Riiklike pensionide seaduse» § 35).

Toitja kaotuse puhul makstavate pensionide suurused sõltuvad toitja surma põhjustest (töövigastus, kutsehaigus, üldhaigestumine ja vigastus, mis ei olnud seotud tööga, pensioniõigust omavate perekonnaliikmete arvust, toitja töötasu suurusest, perekonna toitja töötingimustest ja tema tööstaažist («Riiklike pensionide seaduse» §-d 33—36).

Tööliste ja teenistujate perekondadele, kui perekonda kuuluvad lapsed, kes on kas või erineval ajal kaotanud mõlemad vanemad, või surnud üksikema lastele (kellel oli õigus riiklikule toetusele), määratakse pensionid suurustes, mis oleksid määratud juhul, kui toitja oleks surnud töövigastuse või kutsehaiguse tagajärjel, sõltumata vanemate surma tegelikest põhjustest («Põhimääruse» p. 79).

Surnud üksikema lastel on õigus pensionile samuti kui orbudel ka sellel juhul, kui ema omaski õiguse saada riiklikku toetust, kuid ei saanud seda.

7. NAISTE MATERIAALNE KINDLUSTAMINE KOLHOOSIDE ÜHISKONDLIKE VAHENDITE ARVEL

Kolhoosi naisliikmete materiaalne kindlustamine ajutise töövõimetuse, vanaduse, invaliidsuse ja muudel juhtudel toimub kolhooside ühiskondlike vahendite arvel. «Põllu-

¹ Invaliidsuspensiooni määramiseks vajaliku tööstaaži kohta vt. lk. 79.

majandusliku artelli tüüpõhikiri» näeb ette invaliidide ja ajutiselt töövõime kaotanud elatanud kolhoosiliikmete abistamise ja lastesõimede ülalpidamise fondi moodustamise.

Kolhoosi naisliikmete õigus materiaalsele kindlustatusele töövõime kaotuse korral konkretiseeritakse kolhooside põhikirjades või artellide üldkoosolekute poolt vastuvõetud spetsiaalsetes põhimäärustes¹.

Kolhoosiliikmetel — pensionäridel säilivad artelli liikme kõik õigused võrdselt kolhoosi kõigi teiste liikmetega. Neile jääb õigus kasutada õue-aiamaad, kolhoos on kohustatud abistama neid selle ülesharimisel ning nende materiaalse te ja elutarbeliste vajaduste rahuldamisel.

Toetus raseduse ja sünnituse korral

Kolhoosi naisliikmed kasutavad rasedus- ja sünnituspuhkust üks kuu enne sünnitust ning üks kuu peale sünnitust. Tähendatud kahe kuu eest säilitatakse nendele ülalpidamine nende keskmise tasu või tööpäevade pooles suuruses («Põllumajandusliku artelli tüüpõhikiri», § 14).

Kolhoosi üldkoosolekul on õigus määrata kolhoosi naisliikmetele pikem rasedus- ja sünnituspuhkus, kui see on ette nähtud «Põllumajandusliku artelli tüüpõhikirjas».

Nii näiteks nägi Hruštšovi-nimeline kolhoos (Sumski oblast, Ahtõrski rajoon) oma põhikirjas ette, et kolhoosi naisliikmetele antakse rasedus- ja sünnituspuhkust samaks tähtajaks kui rasedatele naistöölistele ja -teenistujatele ühes nende poolt väljatöötatud keskmise normipäevade arvu säilitamisega 100 protsendi ulatuses². Kolhoosi «Proletarskaja Volja» põhikirjas on säte, et kolhoosi naisliikmed vabastatakse tööst 56 päeva enne ja 56 päeva pärast sünnitust, säilitades nendele tähendatud 112 päeva jooksul töötasu pooles ulatuses viimase 12 kuu jooksul keskmiselt väljatöötatud normipäevadest³.

¹ Näiteks Kalinini-nimelise kolhoosi (Stavropoli krai Aleksandrovski rajoon) põhikirjas on peatükk «Elatanud kolhoosnike pensionilisest kindlustamisest». Sergo-nimelises artellis (Usbeki NSV Andžani oblasti Leninski rajoon) on vastu võetud spetsiaalne «Kolhoosiliikmetele pensionide määramise ja väljamaksmise korra põhimäärus» («Социальное обеспечение» 1957 г., № 7, стр. 53).

² Vt. «Сельское хозяйство» 3 августа 1956 г.

³ Vt. «Как мы изменили и дополнили устав сельхозартели», Сельхозгиз, 1960, стр. 193.

Põhimääruses «Baškiiri ANSV Kušnarenkovski rajooni kolhoosiliikmetele pensionide ja toetuste määramise ja väljamaksmise korrast»¹ on öeldud, et kolhoosi naisliikmetele võimaldatakse puhkust 56 kalendripäeva enne ja 56 kalendripäeva pärast sünnitust. Ebanormaalse sünnituse või kahe või enama lapse sündimise korral sünnitusjärgset puhkust antakse 70 kalendripäeva ulatuses («Põhimääruse» p. 85).

Kolhoosi naisliikmetel, sealhulgas ka nendel, kes ei ole kolhoosiliikmete vastastikuse abistamise kassa liikmed, on õigus rasedus- ja sünnitustoetusele siis, kui nende tööstaaž kolhoosis on mitte vähem kui üks aasta ja tingimusel, et nad viimase 12 kuu jooksul enne puhkusele minekut töötasid kolhoosis ettenähtud arv kordi («Põhimääruse» p. 86).

Kolhoosi naisliikmetele, kes on abistamiskassa liikmed, antakse rasedus- ja sünnituspuhkuse aja eest toetust:

1. Töötasu täies ulatuses kogu puhkuse aja eest:

a) kellel on üldine tööstaaž vähemalt 5 aastat, sellest 3 aastat pidevat tööd antud kolhoosis;

b) kes ei ole saanud 18-aastaseks ja on töötanud antud kolhoosis pidevalt vähemalt 2 aastat;

c) ordenikandjad;

d) naised — kolhoositootmise eesrindlased, kui nende üldine tööstaaž on vähemalt 1 aasta.

2. Töötasust 70 protsendi ulatuses kogu puhkuse aja eest:

a) kes on töötanud kolhoosis vähemalt 3 aastat, kuid ei oma viieaastast üldist tööstaaži;

b) kes ei ole saanud 18-aastaseks ja töötanud kolhoosis vähemalt üks aasta.

3. Töötasust 60 protsendi ulatuses kogu puhkuse aja eest nendele, kes on kolhoosis pidevalt töötanud 2 kuni 3 aastat.

4. Töötasust 50 protsendi ulatuses kogu puhkuse aja eest nendele, kes on töötanud kolhoosis alla kahe aasta.

Naistele, kes ei ole kolhoosiliikmete ühiskondliku vastastikuse abistamise kassa liikmed, makstakse toetust samuti 50 protsendi ulatuses töötasust («Põhimääruse» p. 87).

¹ Vt. «Социальное обеспечение» 1960 г. № 7, стр. 57.

Lapse sünnitoetus

Kui lapse ema koos lapsega elab maal ning kuulub kolhoosi koosseisu, isa on aga kas tööline või teenistuja, siis antakse toetust ainult riikliku sotsiaalkindlustuse vahenditest imikuvarustuse muretsemiseks (vt. 5. veebruar 1955. a. «Riikliku sotsiaalkindlustuse toetuse määramise ja väljamaksmise korra põhimääruse» p. 79).

Kui maal elav lapse ema ei ole kolhoosiliige, siis lapse sünnitoetust makstakse üldistel alusel (nii imikuvarustuse muretsemiseks kui ka lapse toitmiseks).

Näiteks elab lapse ema maal koos lapsega, töötab tehases ja ei ole kolhoosiliige. Lapse isa on kolhoosiliige. Emal on sel juhul õigus lapse sünnitoetusele üldistel alustel. Kui aga lapse isa töötab tehases, ema elab koos lapsega maal ja on kolhoosiliige, siis tuleb lapse isale maksta lapse sünnitoetust ainult imikuvarustuse muretsemiseks.

Kolhoosiliikmete suhtes küsimus lapse sünnitoetuse maksmisest ja selle toetuse suurusest lahendatakse põllumajanduslike artellide põhikirjadega või kolhoosiliikmetele pensionide ja toetuste määramise ning maksmise korra põhimäärustega.

Nii näiteks on Baškiiri ANSV «Kušnarenkovski rajooni kolhoosiliikmetele pensionide ja toetuste määramise ja väljamaksmise korra põhimääruses» öeldud, et ühekordset lapse sünnitoetust 10 rubla suuruses summas makstakse emale, kes on vastastikuse abistamise kassa liige, tingimusel, kui ema on välja töötanud normipäevade vajaliku miinimumi ja täitnud ettenähtud arvu tööle ilmumisi nii möödunud kui ka jooksva aasta kestel, kui ta esitas taotluse toetuse saamiseks kuue kuu jooksul pärast sünnitust («Põhimääruse» p. 90).

Kahe või enama lapse sünni korral makstakse toetust iga lapse kohta eraldi («Põhimääruse» p. 91).

Ajutise töövõimetuse toetus haige lapse põetamise korral

Ajutise töövõimetuse toetust haige lapse põetamise korral makstakse kolhoosiliikmele juhul, kui mittepõetamine on ohtlik lapse elule või tervisele ning kui seejuures pole võimalik teda paigutada haiglasse ega ole teist pere-

konnaliiget, kes võiks haiget põetada. Sellistel juhtudel toetuse suurus ja tähtaeg, mille kestel toetust makstakse, määratakse kindlaks põllumajandusliku artelli põhikirjaga või kolhoosiliikmetele pensionide ja toetuste määramise ja väljamaksmise korra põhimäärusega.

Nii näiteks Baškiiri ANSV «Kušnarenkovski rajooni kolhoosiliikmetele pensionide määramise ja väljamaksmise korra põhimääruses» on ette nähtud, et ajutise töövõimetususe toetust haigestunud perekonnaliikme põetamiseks makstakse mitte rohkem kui 10 päeva eest («Põhimääruse» p. 77).

Vanaduspensionid

Paljud kolhoosid oma põhikirjade või põhimäärustega kehtestasid kolhoosiliikmetele õiguse vanaduspensionile: meestele, kes on saanud 60-aastaseks, ja naistele, kes on saanud 50-aastaseks, kui seejuures meestel on tööstaaž vastavalt 25 aastat ja naistel — 20 aastat. Mõnedes kolhoosides tekib meestel pensioniõigus 65-aastaselt, naistel — 60-aastaselt¹. Osalise tööstaaži korral määratakse pension proportsionaalselt olemasolevale tööstaažile. Pensioni suuruse määrab kolhoosi juhatus sõltuvalt kolhoosiliikme individuaalsest töötasust enne pensionile minekut (vt. näiteks Moskva oblasti Uhtomski rajooni kolhoosi «Pamjat Lenina» põhikiri).

Mõnedes kolhoosides sõltub pensioni suurus ka pideva tööstaaži suurusest antud kolhoosis, töövõimetus ülalpeetavate arvust ja töönäitajatest.

Nii näiteks on tähendatud «Sergo-nimelise põllumajandusliku artelli liikmetele pensionide määramise ja väljamaksmise korra põhimääruses»² (Andižani oblasti Leninski rajoon):

Õigus vanaduspensionile on põllumajandusliku artelli liikmetel: meestel — 60-aastaseks saamisel tööstaaži juures mitte alla 25 aasta; naistel — 55-aastaseks saamisel tööstaaži juures mitte alla 20 aasta («Põhimääruse» p. 8).

Naistel, kes on sünnitanud kaheksa või enam last ja kasvatanud neid kuni kaheksa-aastaseks saamiseni, on

¹ Vt. «Социальное обеспечение» 1960 г. № 7, стр. 53.

² Sealsamas.

õigus vanaduspensionile 50-aastaseks saamisel tööstaaži juures mitte alla 15 aasta («Põhimääruse» p. 9).

Kolhoosi pimedatel mees- ja naisliikmetel on õigus vanaduspensionile: meestel — 50-aastaseks saamisel tööstaaži juures mitte alla 15 aasta; naistel — 40-aastaseks saamisel tööstaaži juures mitte alla 10 aasta («Põhimääruse» p. 10).

Invaliidsuspensionid

Invaliidsuspensionid määratakse põllumajandusliku artelli liikmetele invaliidsuse korral, s. o. alalise või pideva töövõime kaotuse korral.

Invaliidsus jagatakse kolme gruppi sõltuvalt töövõime kaotuse astmest. Esimese ja teise grupi invaliididele kindlustatakse pension, kolmanda grupi invaliididele — arsti soovitusel kergem töö.

Invaliidsuspension määratakse, kui töövõime kaotus oli tingitud:

a) töövigastusest või kutsehaigusest seoses kolhoositootmisega;

b) üldhaigestumisest.

Pensionid invaliidsuse korral töövigastuse või kutsehaiguse tõttu, mis on seoses kolhoositootmisega, määratakse kolhoosiliikmete tööstaažist sõltumata.

Üldhaigestumise tagajärjel tekkinud invaliidsuse korral määratakse kolhoosiliikmetele pensionid suurema osa kolhooside põhikirjade või põhimääruste järgi siis, kui pensioni taotlemise ajal on olemas järgmine tööstaaž:

Vanus	Tööstaaž (aastates)	
	mehed	naised
20 kuni 23 aastat	2	1
23 " 26 "	3	2
26 " 31 "	5	3
31 " 36 "	7	5
36 " 41 "	10	7
41 " 46 "	12	9
46 " 51 "	14	11
51 " 56 "	16	13
56 " 61 "	18	14
61 aastat ja vanemad	20	15

Pensionid toitja kaotuse korral

Toitja kaotuse korral omavad õiguse pensionile kolhoosi surnud mees- või naisliikme või pensionäri töövõimetud perekonnaliikmed, kes olid tema ülalpidamisel.

Nii näiteks «Budjonnõi-nimelise kolhoosi põhikirjas» (Krasnodari krai Plastunski rajoon) on ette nähtud, et õigus pensionile toitja kaotuse korral on kolhoosiliikmete lastel, kes on kaotanud mõlemad vanemad või ühe toitja (isa või ema), kui perekonnas ühe töövõimelise isiku kohta on kolm või enam töövõimetut. Samuti ka vanematel või mehel või naisel, kui nad on jõudnud pensioniikka.

Rostovi oblasti Remontnenski rajooni kolhoosides on õigus pensionile toitja kaotuse korral surnud artelli liikme perekonnaliikmetel, kes olid tema ülalpidamisel. Nende hulka loetakse: lapsed kuni 16 aasta vanuseni (õpilased kuni 18 aasta vanuseni), vanemad ja mees või naine, kui nad on jõudnud pensioniikka¹.

Surnud isiku perekonnaliikmed loetakse tema ülalpidamisel olnuteks siis, kui nad olid tema täielikul ülalpidamisel või said temalt abi, mis oli nende pidevaks ja põhiliseks elatusvahendite allikaks.

Surnud isiku ülalpeetavaks ei loeta tema abikaasat (meest või naist), kes on kolhoosi töövõimeline liige.

Pensioni suurus toitja kaotuse korral sõltub toitja surma põhjusest, perekonnaliikmete arvust ja toitja töötasu suurusest.

8. JÄRELEVALVE JA KONTROLL TÖÖSEADUSANDLUSEST KINNIPIDAMISE ÜLE

Järelevalve selle üle, et eranditult kõik asutused, ettevõtted ja ametiisikud täidaksid nii naiste kui ka kõikide töötajate töökaitsealast seadusandlust, pannakse töö-, tehnilisele ja sanitaarinspeksioonile (vt. TööK § 146). NSV Liidus pööratakse naistööliste ja -teenistujate töökaitsele suurt tähelepanu.

Tööseadusandluses juhitakse tähelepanu vajadusele tagada igapäevane kontroll nõukogude seadustest kinnipidamise üle, mis reguleerivad naiste töökaitset.

¹ Vt. «Социальное обеспечение» 1959 г. № 4, стр. 35.

NSV Liidus on kontrolli töökaitsealasest seadusandlusest kinnipidamise üle põhiliselt koondatud ametiühingute kätte. Sellel eesmärgil on ametiühingute alluvuses:

- a) tehnilised inspektorid;
- b) õigusala inspektorid (mõnede ametiühingunõukogude juures);
- c) käitis- ja kohaliku komitee ja tsehhikomitee töökaitse komisjonid;
- d) ühiskondlikud töökaitseinspektorid.

Põhimäärustes on nende inspektorite ja komisjonide kohta spetsiaalsed eeskirjad, mis käsitlevad nende orgaanite poolt kontrolli teostamist naistööliste ja -teenistujate töökaitse üle. Nii näiteks «Ametiühingu käitis-, kohaliku (tsehi-) komitee töökaitsekomisjoni põhimääruses»¹ on öeldud, et töökaitsekomisjon kontrollib seadusandlusest kinnipidamist ettevõtte või asutuse administratsiooni poolt naiste töökaitse alal («Põhimäärus» p. 5 alapunkt «a»).

«Ühiskondlike töökaitseinspektorite põhimäärus»² näeb ette, et ühiskondlikud töökaitseinspektorid on kohustatud kontrollima, kuidas peetakse kinni seadusandlusest naiste töö alal («Põhimääruse» p. 2 alapunkt «h»).

Järelevalve teostamisel seadusandlusest kinnipidamise üle naiste töökaitse alal ühiskondlikud töökaitseinspektorid võivad kasutada kõiki neile antud volitusi — näiteks anda administratsioonile kohustuslikke korraldusi töökaitsealasest seadusandluse rikkumiste kõrvaldamiseks, määrata kehtestatud korras rahatrahve jne. Kui ettevõtte või asutuse ametiisik ei täida või õigeaegselt ei täida inspektori ettekirjutusi, siis võidakse teda võtta vastutussele.

Käitis- ja kohalikel komiteedel on õigus tõsta vajaduse korral vastavate organisatsioonide ees üles küsimus nende juhtivate töötajate tagandamise või karistamise kohta, kes ei täida kollektiivlepingust tulenevaid kohustusi, on bürokratismi kammitsais, venitavad asjaajamisega või rikuvad tööseadusandlust (vt. «Ametiühingu käitis- ja kohaliku komitee õiguste põhimääruse» p. 14)³.

Peale selle on ametiühingutele (alates rajooniorgani-

¹ Ametiühingutöötaja käsiraamat, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1963, lk. 377.

² Sealsamas, lk. 378.

³ Sealsamas, lk. 104.

satsioonist) antud õigus nõuda iga töötaja, sealhulgas ka administratsiooni esindaja, kes bürokraatlikult suhtub töökaitseesse ja süstemaatiliselt rikub töökaitsealast seadusandlust, töölt vallandamist (vt. TööK § 49).

Riiklik järelevalve töökaitsealast seadusandlusest kinnipidamise üle lasub samuti prokuratuuriorganitel.

Teostades järelevalvet töökaitsealast seadusandlusest kinnipidamise üle, teevad prokurörid esildisi majandusjuhtidele töökaitsealase seadusandluse rikkumiste kõrvaldamise kohta, avaldavad proteste nende käskkirjadele kõrgemalseisvatele organitele, tõstatavad küsimusi administratsiooni hulgas süüdi olevate isikute distsiplinaarvõi administratiivvastutusele võtmisest, vajalikel juhtudel aga kohaldavad kriminaalvastutust.

IV peatükk

NAISE ÕIGUSLIK SEISUND PEREKONNAS

Naine ei oleks iialgi saavutanud ühiskondlikus elus ja tootmistöös mehega võrdset seisundit, kui mingil määral oleks säilinud tema ebavõrdne seisund perekonnas. Võrdse seisundi perekonnas võis naine saavutada ainult siis, kui ta sai otsustava koha ühiskondlikus tootmises, see tootmine aga lõi majandusliku aluse perekonna ja sugupoolte vahelise vahekorra kõrgemale vormile. Mitte juhuslikult ei olnud noore Nõukogude vabariigi esimeste dekreetide hulgas dekreedid, mis olid suunatud perekondlike suhete reguleerimisele¹. Nende dekreetidega kehtestati nõukogude perekonnaõiguse need põhiprintsiibid, mis kuni käesoleva ajani ei ole muutunud, ja nende hulgas — mõlemast soost isikute täielik võrdõiguslikkus kõikides perekondlikes suhetes.

Esimeseks nõukogude koodeksiks oli «Perekonnaseisukahtide, abielu, perekonna ja eestkoste õiguse seaduste koodeks»², mis võeti vastu 1918. aastal.

Perekondlike suhteid reguleeriv seadusandlus

Perekonna- ja abielu-seadusandluse põhialuste vastuvõtmine on antud NSV Liidu pädevusse (NSV Liidu Konstitutsiooni § 14 punkt «õ»). Üleliidulised abielu- ja perekonna-seadusandluse alused ei ole veel kehtestatud, kuid abielu- ja perekonna-seadusandluse põhiküsimused

¹ 18. detsembril 1917. a. dekreet «Kodanlikust abielust, lastest ja perekonnaseisukahtide sisseseadmisest» (CY PCΦCP 1917 r. № 11, ct. 160); 19. detsembril 1917. a. avaldatud dekreet abielulahutusest (CY PCΦCP 1917 r. № 10, ct. 152). Mõlemad dekreedid olid alla kirjutatud V. I. Lenini poolt.

² CY PCΦCP 1918 r. № 76—77, ct. 818.

on reguleeritud üleliidulise seadusandlusega. Tähtsamale üleliidulisele seadusandlikule aktile — NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadlusele me viitasime juba eespool (vt. II peatükk).

Üleliidulise perekonna-seadusandluse põhilised sätted on edasi arendatud ja kohaldatud iga vabariigi konkreetsetele tingimustele liiduvabariikide seadusandlusega, nimelt «Abielu, perekonna ja eestkoste seaduste koodeksi» näol, mis on kehtestatud kõikides liiduvabariikides, samuti ka muude liiduvabariikide seadusandlike aktidega¹.

Seaduses «VNFSV abielu, perekonna ja eestkoste seaduste koodeksi» kehtestamise kohta, mis võeti vastu VNFSV ÜKIK poolt 19. novembril 1926. aastal, on tähendatud, et koodeksi eesmärgiks on «*abielust, perekonnast ja eestkostest tulenevate õigussuhete reguleerimine uue revolutsioonilise elu-olu kohaselt, emade ja eriti laste huvide kindlustamine ning abikaasade õiguste võrdsustamine varalistes suhetes ja laste kasvatamise suhtes*».

Need kõikidele nõukogude sotsialistlikele vabariikidele ühtsed eesmärgid — meeste ja naiste õiguste täielik võrdsustamine, emade ja laste huvide igakülgne kaitse ja perekonna kindlustamine — kajastuvad kogu nõukogude perekonna- ja abieluseadusandluses ja nendest tuleb lähtuda seaduste ükskõik milliste normide tõlgendamisel.

Nõukogude perekonnaõigus on alati olnud suunatud perekonna tugevdamisele. Perekonna igakülgne tugevdamine jääb perekonnaõiguse ülesandeks ka kommunistliku ühiskonna ülesehitamise perioodil.

Ettekandes partei XXII kongressile «Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmist» ütles N. S. Hruštšov: «Täiesti ekslikul seisukohal on need, kes väidavad, et kommunismile üleminekul väheneb perekonna tähtsus ja kaob aja jooksul üldse. Tegelikult kommunismi ajal perekond tugevneb, perekondlikud suhted vabanevad täielikult materiaalistest kaalutlustest, saavutavad suure puhtuse ja kindluse.»²

NLKP programm näeb ette naise ebavõrdse seisundi

¹ Eesti NSV territooriumil kehtib «VNFSV abielu, perekonna ja eestkoste seaduste koodeks». (Tõlk.)

² N. S. Hruštšov, Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programmist. Ettekanne Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongressile, Eesti Riiklik Kirjastus, Tallinn 1961, lk. 73—74.

riismete täieliku likvideerimise igapäevases elus, kõikide sotsiaalsete ja elukondlike tingimuste loomise selleks, et naine saaks olla õnnelik ema ja samal ajal järjest aktiivsemalt ning loovamalt osa võtta ühiskondlikust tööst ja tegevusest, tegelda teaduse ja kunstiga. Laste kasvatamine jääb perekonna tähtsaimaks ühiskondlikuks funktsiooniks, laste ühiskondlik kasvatamine ei kõrvalda laste perekondlikku kasvatust, vaid toimub sellega kooskõlas.

Seepärast nõukogude perekonnaõiguse normid on suunatud perekonnaliikmete sellise käitumise tagamisele, mis looks tingimused laste kasvatamiseks kooskõlas kommunistmehitaja moraalkoodeksi normidega, tagaks lastele õnneliku lapsepõlve, võimaldaks vanematel olla õnnelik isa ja ema ning rahuldada kõrgeid ning õilsaid inimtundeid.

1. ABIKAASADE ÕIGUSED JA KOHUSTUSED

Kehtestada, et ainult registreeritud abielu tekitab abikaasade õigusi ja kohustusi, mis on ette nähtud liiduvabariikide abielu, perekonna ja eestkoste seaduste koodeksites (NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadluse § 19).

Abielu registreerimine kehtestatakse nii riiklikes ja ühiskondlikes huvides kui ka eesmärgil kaitsta abikaasade ja laste isiklikke ning varalisi õigusi.

Ainult registreeritud abielu tekitab abikaasade õigusi ja kohustusi, mis on ette nähtud käesolevas koodeksis (VNFSV APEK-i § 1 16. aprilli 1945. aasta redaktsioonis).

Abielu on perekonna kui ühiskondliku lüli, millel lasub laste kasvatamise funktsioon, aluseks. Seepärast pöörab Nõukogude riik erakordselt suurt tähelepanu abielu õiguslikule reguleerimisele, sealhulgas selle sõlmimise vormile. Abielu registreerimine tähendab, et riik tunnustab antud suhteid abieluna. Seepärast seadusega on reguleeritud mitte ainult abiellumise tingimused (vt. lk. 99 jj.) vaid ka abielu tekkimine ja abielust tulenevad abikaasade õigused ja kohustused on seatud sõltuvusse riiklikult kehtestatud abielu sõlmimise vormi järgimisest, s. o. abielu registreerimisest seadusega ettenähtud korras. Niisiis on abielu registreerimise faktiline antud õigustloov tähendus. Abielu mitteregistreerimise korral ei teki õigusi ega kohustusi isikute vahel, kes on küll lähedastes suhetes.

Juba esimese dekreediga 18. detsembrist 1917. aastast «Kodanlikust abielust, lastest ja perekonnaseisuaktide sisseseadmisest» tunnistati õiguslikuks ainult perekonnaseisuorganites registreeritud abielu. Sealjuures hiljem meie seadusandlus ajutiselt loobus sellest printsiibist eesmärgil tugevdada just naiste õiguste kaitset ja lubas lugeda õiguslikku jõudu omavateks ka mehe ja naise vahelised faktilised abielusuhted, mis ei olnud ettenähtud korras registreeritud.

Tuleb pidada silmas, et esimestel aastatel pärast Suurt Oktoobrirevolutsiooni naine faktiliselt ei olnud veel mehega võrdses seisundis, kuigi, nagu eespool märgitud, juba esimeste Nõukogude valitsuse dekreetidega oli naine seaduse ees oma õiguste poolest täielikult võrdsustatud mehega. Kõikide kodanike, nende soost sõltumata, võrdõiguslikkuse printsiip järjekindlalt avaldus kõikides Nõukogude riigi seadusandlikes aktides, kuid võrdsus seaduse järgi ei tähendanud veel võrdsust tegelikus elus. Sajandite vältel tekkinud mahajäämused ei olnud võimalik ületada ühekorraga. Naine ei olnud veel jõudnud omandada mehega võrdset haridust, kvalifikatsiooni ja kogemusi poliitilise ning majandusliku elu mitmesugustel aladel. Sel ajal ei olnud veel täielikult likvideeritud tööpuudus, naistel ei olnud alati võimalik leida tööd ja mõnikord olid nad sunnitud astuma abielulistesse suhetesse, omamata võimalust neid vormistada registreerimise teel. Tookordne madal kultuuritase, religioossed eelarvamused jne. soodustasid samuti seda, et real juhtudel abielu ei registreeritud perekonnaseisuorganites. Sealjuures abielu registreerimise puudumine võttis naiselt võimaluse kaitsta oma õigusi. Seepärast 1926. aasta «Abielu, perekonna ja eestkostete seaduste koodeks» esialgses redaktsioonis, erinevalt 8. juuli 1944. aasta seadlusest, laiendas abikaasade varalised õigused ja kohustused ka niinimetatud faktilistele abielulistele vahekordadele. Seadus määras kindlaks need tunnused, mille alusel kohus võis tunnistada, et antud isikud on faktiliselt abielulises vahekorras¹. Faktilistel abikaasadel ei olnud õigust endale võtta mehe (naise) perekonnanime.

¹ Faktilise abielulise kooselu tõenditeks olid: ühise kooselu fakt, selle juures ühine majapidamine, abieluliste suhete avaldumine kolmandatele isikutele, samuti sõltuvalt olukorrast materiaalne toetamine.

Faktiline abieluline vahekord

Isikud, kes on tegelikus abieluvahekorras enne käesoleva seadluse väljaandmist, võivad oma vahekorrad vormistada abielu registreerimise teel, ära näidates faktilise kooselu aja (8. juuli 1944. a. seadluse § 19 lg. 2).

Kehtestada, et neil juhtudel, kui faktilist abielulist vahekorda, mis esines enne NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 8. juuli 1944. a. seadluse väljaandmist, ei saa registreerida vastavalt seadluse §-le 19 põhjusel, et üks sellises vahekorras olnud isikutest on rindel surnud või jäänud teadmata kadunuks, on teisel poolel õigus pöörduda rahvakohtusse taotlusega tunnistada teda surnud või teadmata kadunud isiku abikaasaks varemkehtinud seadusandluse alusel (vt. NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 10. novembri 1944. a. seadlus)¹.

Niisiis abielu registreerimise kohustuslikuks tunnistamine ei võtnud võimalust kindlustada nende naiste õigusi, kes olid olnud faktilises abielus ja kelle mehed olid rindel surnud või jäänud teadmata kadunuks, mistõttu nad ei saanud abielu registreerida perekonnaseisuorganites. Kohtupraktika laiendab 10. novembri 1944. a. seadluse kehtivuse ka nendele faktilistele abikaasadele, kelle mees (naine) on surnud mitte sõjategevusega seoses või isegi pärast sõja lõppu.

Loomulikult mitte igal juhul ei olnud võimalik abielu registreerida viivitamatult pärast 8. juuli 1944. a. seadluse kehtestamist ja paljud abikaasad, kes jätkasid ühist kooselu, ei jõudnud enne ühe abikaasa surma oma vahekorda vormistada. Nendel juhtudel aga, kui abikaasa surm ei olnud seoses sõjasündmustega, võib faktilisi abielulisi vahekordi tunnustada tingimusel, kui tuvastatakse, et

ühine laste kasvatamine jms. (APEK-i § 12, mis on välja jäetud seoses 8. juuli 1944. a. seadluse kehtestamisega). Faktilistele abikaasadele oli antud õigus igal ajal vormistada oma vahekord registreerimise teel, ära näidates tegeliku kooselu tähtaja (APEK-i § 3 redaktsioonis, mis oli kehtiv kuni 8. juulini 1944. a.).

Selliste tunnuste puudumise korral isikutele, kes küll olid lähedastes suhetes (juhuslikud sidemed), mingeid vastastikuseid õigusi ei tunnistatud.

Kui faktiliselt abielulises vahekorras olevad isikud vastastikuselt tunnustasid teineteist abikaasadeks, siis ei olnud nõutav nende abielu tuvastamine kohtu korras (APEK-i § 11).

¹ NSVL ÜT 1944, nr. 60. See säte võeti ka liiduvabariikide APEK-itesse. Vt. näiteks VNFSV APEK-i § 1 märkus.

enne 8. juulit 1944. a. tekkinud faktiline abielu tegelikult jätkus kuni ühe abikaasa surmani ja selle registreerimine abikaasade elu ajal ei olnud võimalik objektiivsetel põhjustel (näiteks abikaasa raske haiguse, elatanud ea jms tõttu) ¹.

Usutalituslikus korras sõlmitud abielud

Enne 20. detsembrist 1917. a. usutalituslikus korras sõlmitud abielud, samuti vaenlase poolt vallutatud kohtades enne perekonnaseisuorganite kujundamist sõlmitud abielud loetakse võrdseiks registreeritud abieludega (APEK-i § 2 märkus) ².

Teistes liiduvabariikides on kehtestatud teistsugused tähtajad seoses sellega, et nende territooriumil kehtestati nõukogude võim hiljem (Ukraina NSV-s tunnustatakse enne 20. veebruari 1919. a. usutalituslikus korras sõlmitud abielusid). Printsip on aga kõikides vabariikides ühesugune: abielu loetakse kehtivaks, kui usutalituslikus korras abielu sõlmimise momendil ei olnud moodustatud kodanlikud organid abielu registreerimiseks. Seoses sellega meie kohtupraktika tunnistab kehtivaks samuti need usutalituslikus korras sõlmitud abielud, mis sõlmiti Suure Isamaasõja ajal vaenlase poolt ajutiselt okupeeritud territooriumil.

Välismaal sõlmitud abielud

Välisriikide territooriumil sõlmitud abielud loetakse Nõukogude Liidus kehtivateks, kui nad on sõlmitud vastavalt abielu sõlmimise kohas seadusega kehtestatud abielu vormistamise korrale. Kui antud riigis abielu sõlmimise momendil tunnustati usutalituslikus korras sõlmitud abielu, siis sellises korras sõlmitud abielu loetakse NSV Liidus kehtivaks.

¹ Vt. NSV Liidu Ülemkohtu pleenumi 7. mai 1954. a. määrus (Сборник действующих постановлений Пленума Верховного Суда СССР 1924—1927 гг., Госюриздат, 1958, стр. 206).

² Eesti NSV-s loetakse registreeritud abieludega võrdseks abielud, mis on sõlmitud vastavalt enne 1. jaanuari 1941. a. kehtinud seadusandlusele. (Tõlk.)

Välismaalaste abielud

Välismaalaste ja Nõukogude kodanikkude vahelised abielud, samuti NSV Liidu territooriumil välismaalaste vahel sõlmitud abielud registreeritakse üldistel alustel.

M ä r k u s. Vastastikkuse alusel lubatakse välismaalaste vahelisi abielusid registreerida NSV Liidu territooriumil tegutsevate vastavate riikide konsulaatides ja saatkondades käesoleva koodeksi I osa 2. peatükis ettenähtud tingimuste silmaspidamisel (APEK-i § 136).

Välismaalaste abielud, mis on sõlmitud väljaspool NSV Liidu territooriumi vastavate riikide seaduste kohaselt, tunnustatakse NSV Liidu territooriumil käesoleva koodeksi I osa 1. peatüki mõtte kohaselt nõutaval viisil vormistatuiks (APEK-i § 137).

Välismaalased kasutavad NSV Liidu territooriumil kõiki kodanikuõigusi võrdselt NSV Liidu kodanikega. Seepärast võivad nad Nõukogude territooriumil abielu sõlmida Nõukogude kodanikele kehtestatud korras, kõikidest nõukogude seaduste nõuetest kinni pidades. Seepärast ei või välismaalane Nõukogude Liidus abielluda teistkordselt, kui ta esimene abielu ei ole lahutatud, kuigi tema kodumaa seadused lubaksid mitmenaisapidamist. Kui abielu, mis on vastuolus meie seadusandlusega, vormistatakse konsulaadis või saatkonnas, loetakse see meil kehtetuks.

Samuti neil juhtudel, kui välismaalane sõlmis abielu oma kodumaal ja seal kehtivate seaduste järgi selline abielu on seaduslik, siis loetakse see kehtivaks ka NSV Liidus sõltumata sellest, kas see vastab meie seaduste nõuetele või mitte.

Eespool me märkisime, et Nõukogude kodanikud võivad abielluda ka välisriigi seaduste järgi, kui abielu sõlmatakse välismaal. Sealjuures aga on Nõukogude kodanik kohustatud kinni pidama nõukogude seaduste kõikidest nõuetest. Seepärast ei saa sõlmida abielu selliste asjaolude esinemise korral, millistel nõukogude seaduste kohaselt abielu sõlmimine ei ole lubatud. Kehtetuks loetakse välismaal sõlmitud abielu, millega on rikutud nõukogude seadustes ettenähtud abielu sõlmimise tingimusi. Välisriigi seadus antud juhul määrab kindlaks ainult abielu sõlmimise vormi, kuid mitte selle sisulisi tingimusi. Välismaal elavatel Nõukogude kodanikel on õigus registreerida oma abielu konsulaadis või saatkonnas.

Abielu sõlmimise tingimused

Abielu registreerimiseks on nõutav: a) vastastikune nõusolek abielu registreerimiseks, b) abieluealisus ja v) käesoleva koodeksi §-s 132 tähendatud dokumentide esitamine (APEK-i § 4).

Nõukogude seadused kehtestavad abielu sõlmimise küsimuse otsustamisel abikaasadele täieliku vabaduse. Naine otsustab selle küsimuse sama iseseisvalt kui mees. Abiellumiseks ei ole vajalik kellegi nõusolek (vanemate, teenistusalase ülemuse vms.). Käesoleval ajal, kus on kõrvaldatud majanduslikud motiivid abielu sõlmimiseks, on abielu kujunenud tõeliselt vabatahtlikuks ühenduseks, mis rajaneb sügavatel isikliku armastuse tunnetel, huvide ja eesmärkide ühtsusel.

Abielu sõlmimisel peavad abikaasad esitama ainult isikut tõendavad dokumendid. Peale selle annavad nad abielu registreerimisel allkirja selle kohta, et ei esine abielu sõlmimist takistavaid asjaolusid ja et nad on vastastikku teadlikud teineteise tervislikust seisundist; samuti nad märgivad ära, mitmendat korda nad abielluvad ja kās neil on lapsi.

Abieluealisus

Abieluealisus algab 18-aastaseks saamisega (APEK-i § 5).

Enamikus liiduvabariikides¹, samuti ka VNFSV-s, seadusandlus kehtestab nii meestele kui ka naistele ühesuguse abieluealisuse. See vanus langeb ühte tsiviilõigusliku täisealisusega. Ainult Ukraina, Moldaavia, Armeenia ja Aserbaidžaaani NSV-s on naistele kehtestatud abieluealisus 16-aastaselt.

Erandjuhtudel kohalike nõukogude täitevkomiteede loal abieluealisust võidakse alandada².

¹ Sealhulgas ka Eesti NSV-s. (Tõlk.)

² VNFSV-s ja reas teistes liiduvabariikides (sealhulgas ka Eesti NSV-s. — Tõlk.) on lubatud abieluealisuse vähendamine ainult naistele ja mitte üle ühe aasta. Ukraina NSV-s on võimalik selle vanuse alandamine mõlemal abikaasal, kuid mitte rohkem kui poole aasta võrra. Valgevene NSV-s on lubatud vanusepiiri alandamine nii meestele kui ka naistele kuni kahe aastani. Armeenia, Aserbaidžaaani ja Gruusia NSV-s seadus ei näe ette võimalust abieluealisuse alandamiseks.

Abiellumist takistavad asjaolud

Registreerimisele ei kuulu abielud: a) isikute vahel, kellest kas või üks on juba teises abielus, b) isikute vahel, kellest kas või üks on seadusega seatud korras tunnustatud nõrgamõistuseliseks või vaimuhaigeks, v) otsejoones alanevate või ülenevate sugulaste, samuti täisvenna ja täisõe ning poolvenna ja poolõe vahel. (APEK-i § 6).

Ainuabielu tunnustamine on nõukogude perekonna-seadusandluse üks põhiprintsiipe ja seepärast ei ole lubatud abielu sõlmimine isikuga, kes on teises abielus. Kehtestades ainuabielu, tegi nõukogude seadusandlus lõpu mõningatele kohalikest tavadest tingitud iganditele, mis olid legaliseeritud endise Venemaa seadusandlusega. Tsaari Venemaal oli muhamediusulistel lubatud abielus olemine kooskõlas islamiga üheaegselt nelja naisega.

Ei ole võimalik terve perekonna loomine, samuti perekonnas ei saa sündida terved lapsed, kui vanemad (kas või üks vanematest) on psüühiliselt haiged ja ei ole võimalised endale aru andma oma tegudest, samuti siis, kui nad on lähedases veresuguluses. Seepärast neil juhtudel seadus ei luba abielu sõlmimist.

Samal ajal seadus ei näe peate eespool loetletute ettemingeid muid takistusi abiellumiseks, mis kehtisid revolutsiooniajaks Venemaal religioossete uskumuste ja iganenud tavade tõttu (näiteks abiellumise keelustamine hõimlaste vahel, nn. «vaimse» suguluse tõttu vms.).

Igale nais- ja meesisikule on seega tagatud täielik vabadus inimese elus sellise tähtsa küsimuse otsustamisel, nagu seda on abiellumine.

Abikaasade perekonnanimi

Abielu registreerimisel võivad abikaasad teatada oma soovist võtta ühiseks perekonnanimeks mehe või naise perekonnanimi või jääda oma enneabieluliste perekonnanimedele juurde. (APEK-i § 7).

Ka perekonnanime õiguse küsimuses nõukogude seadusandlus rõhutab naise ja mehe võrdõiguslikkust. Perekon-

¹ Mõnedes liiduvabariikides on keelatud abielu lapsendaja ja lapsendatu ning hooldaja ja hooldatava vahel. Kuigi teiste liiduvabariikide seadusandlusega sellised abielud otseselt keelatud ei ole, praktikas neid ei esine.

nanime valiku kui isikliku õiguse teostab kumbki abikaasa omal soovil ja naist (samuti kui meest) ei saa sundida abiellumise korral muutma oma perekonnanime. Soovi korral võivad abikaasad kanda ühist perekonnanime, milleks võidakse valida nii mehe kui ka naise perekonnanimi.

Esimesena kehtestas selle sätte nõukogude õigus, kuid selle eeskujul ka mitmete rahvademokraatiamaade seadusandlus. Naisele kohustuslikus korras mehe kui perekonnapäe nime andmine oli ette nähtud tsaristlikus seadusandluses ja kehtib praegu kapitalistlikes maades.

Mõnede liiduvabariikide seadusandlus näeb ette õiguse abikaasadel kanda mehe ja naise ühendatud perekonnanime (Valgevene, Gruusia ja Aserbaidžaaani NSV-s). Seejuures ühendatud perekonnanime esimese osana võib esineda nii mehe kui ka naise perekonnanimi.

Abielulahutuse korral abikaasade perekonnanimed lahutuse fakti kui sellise tõttu iseenesest muutmisele ei kuulu. Abielueelne perekonnanimi võidakse taastada ainult omal soovil abikaasale, kes muutis abiellumisel oma perekonnanime. Niisiis ei ole mehel õigust nõuda, et naine pärast lahutust lakkaks kandmast tema perekonnanime, kui naine ise seda ei soovi; küsimus perekonnanimest otsustatakse aiuüksi naise soovi kohaselt, abielulahutuse motiivid ei oma seejuures mingit tähtsust.

Abikaasade isiklikud suhted

Mõlemal abikaasal on täielik tegevusala ja elukutse valiku vabadus. Ühise majapidamise korraldamine määratakse abikaasade vastastikusel kokkuleppel. Kui üks abikaasadest muudab oma elukohta, siis ei kohusta see teist temale järgnema (APEK-i § 9).

See koodeksi paragrahv, mis üldises vormis reguleerib abikaasade kooselu põhiküsimused, kehtestab abikaasade — mehe ja naise — täieliku võrdsuse nende perekonnaelu kõikides küsimustes.

Eriti suurt tähtsust naiste vabastamisel omas see säte, mis kehtestas õiguse elada eraldi ja vabastas naise kohustusest järgneda mehele, ükskõik kuhu viimane soovib elama asuda.

Teatavasti tsaristliku seadusandluse kohaselt naine oli kohustatud järgnema mehele ja keeldumise korral võidi

teda mehe nõudmisel saata sinna tapi korras. Ainult veidi aega enne revolutsiooni võeti vastu määrus, mis võimaldas abielunaisel erandjuhtudel saada loa iseseisvaks elamiseks.

Nõukogude seadusandlus andis naisele võimaluse ise määrata oma saatust, pöördumata selleks administratiiv- või kohtuvõimude poole ja isegi ilma kohustusliku abielulahutusega.

Selle paragrahvi sisust ei tule loomulikult järeldada, et nõukogude seadusandlus loeb abikaasade lahusele normaalseks nähtuseks. APEK-i § 9 esimene lõik määrab kindlaks just abikaasade vastastikused suhted kooselu korral.

Terve rida seadusandlikke norme on suunatud abikaasade kooselu soodustamisele. Näiteks abikaasa üleviimise korral teisele tööle teise maakotta antakse talle spetsiaalset toetust perekonna sõiduks uude elukohta. Kui nõukogude seadusandlus veel piiras töötajate õigusi töölepingu lõpetamisele, siis mehe üleviimine teise maakotta oli naise töökoha administratsioonile kohustuslikuks aluseks töölepingu lõpetamisel naise nõudmisel. Eluruumi üürileandjal ei ole õigust takistada üürnikku paigutamast oma abikaasat elama temale üürilepingu alusel kasutada antud ruumi; elama asunud abikaasal on elama asumise momendist alates oma abikaasaga võrdne õigus selle eluruumi kasutamiseks jne.

Nõukogude perekonna tingimustes toimub tegevuse ja elukutse valik tavaliselt vastastikusel kokkuleppel. Seejuures aga on seadusandlikus korras mõlemale abikaasale, sealhulgas ka naisele, tagatud õigus ise valida enesele tegevusala ja elukutse, ilma et selleks oleks kohustuslik mehe luba või nõusolek, mis täielikult välistab naise üksikõik millise diskrimineerimise perekonnas. Kohtupraktika tunnistab mehe käitumise, mis mingil määral piirab naise õigusi tegevusala ja elukutse vabal valikul, sotsialistliku moraali normide vastaseks ja rahuldab sellistel juhtudel naise nõudmise abielu lahutamise kohta.

Nii näiteks tuvastati abikaasade A. ja H. asjas, et abielunaine A. on lõpetanud pedagoogilise instituudi ja töötab õpetajana. Tema mees, kes on vähese haridusega ja igandlike tavade kammitsais (asi oli arutusel Tadžiki NSV-s), keelas naisel tegelemise pedagoogilise tööga. Kõik see viis selleni, et A. oli sunnitud elama eraldi. Asja

läbivaatamisel selgitas NSV Liidu Ülemkohtu tsiviilaljade kohtukolleegium, et sellistel asjaoludel kuulub naise taotlus abielulahutuse kohta rahuldamisele¹.

Abikaasadevahelised suhted on sügavalt isikliku iseloomuga. Seepärast ei saa neid õigusnormidega ammendavalt reguleerida. APEK-i § 9 seepärast räägibki ainult abikaasade kõige tähtsamatest isiklikest õigustest. Kuid kogu selle sätte mõtte, sealhulgas ka märke, et isegi ühise majapidamise küsimused lahendatakse mõlema võrdõigusliku abikaasa vastastikusel kokkuleppel, kaheldamatult rõhutab naise isiklike õiguste täielikku võrdsust nii perekonnas kui ka suhetes teiste isikutega väljaspool perekonda.

Abikaasade varalised suhted

Abikaasadele enne abiellumist kuulunud vara jääb nende lahusvaraks. Abikaasade poolt abielu kestel soetatud vara loetakse nende ühisvaraks. Kummalegi abikaasale kuuluva osa suuruse määrab vaidluse korral kohus (APEK-i § 10).

Nagu näeme, eraldab seadus selle vara, mida abikaasad omandasid enne abiellumist, kui kumbki elas ja töötas teisest sõltumata, varast, mis omandati abielu ajal, kui abikaasad moodustasid ühise perekonna ja kumbki abistas teist perekonna üldise heaolu loomisel. Esimene vara jääb ka pärast abielu lõppemist selle abikaasa omandusse, kellele ta enne kuulus. Abikaasad ei juhindu abiellumisel mingisugustest materiaalsetest huvidest ja abiellumise fakt iseenesest ei tohi tuua mingit varalist kasu. Teisiti on abielu kestel omandatud varaga. Abikaasad jagavad omavahel kogu töö ja hoole ning kui üks nendest, ja nimelt naine, võtab oma ülesandeks laste kasvatamise ja koduse majapidamise, kindlustades sellega mehele võimaluse anda kogu oma jõu tööle ühiskondlikus tootmises, siis ei tohi naise varalisi õigusi seetõttu mingil määral vähendada. Seepärast loetakse kogu abielu kestel soetatud vara abikaasade ühisvaraks sõltumata sellest, kelle (kas mehe või naise) nimel see omandati või kelle töötasu kulutati selle vara ostmiseks.

¹ Vt. «Судебная практика Верховного Суда СССР» 1950 г., № 6, стр. 18.

Tuleb silmas pidada, et seadus mainib «soetatud» vara, s. o. töö tulemusel muretsetud vara (näiteks Ukraina NSV koodeksis kasutatakse väljendit «abikaasade poolt tööga omandatud vara»). Seepärast tunnistatakse abikaasa lahusvaraks vara, mille abikaasad ei soetanud oma töise tegevuse tulemusel, vaid mille üks neist sai kingina või päranduseks.

Esimene nõukogude perekonnakoodeks 1918. aastast tunnistab kogu vara selle abikaasa lahusvaraks, kelle vahenditega see oli muretsetud. Esimesel pilgul küsimuse selline lahendus nagu rõhutaks abikaasade täielikku võrdsust ja materiaalselt sõltumatust. Kuid elu näitas sellise lahenduse ebaõigsust. Perekonnaelu nõuab, et osa aega ja tööd kuluks perekonna enda teenindamiseks. Abikaasade täieliku varalahususe korral materiaalsete küsimuste lahendamisel üldse ei tuleks arvesse ema raske ja õilis töö laste kasvatamisel ja koduses majapidamises. See oli eriti oluline nõukogude võimu esimestel aastatel, kuna siis naised veel küllaldaselt ei võtnud osa tootmistööst. Seepärast kohtupraktika juba neil aastail ei tõlgendanud seaduse teksti sõna-sõnalt. Pärast uue koodeksi projekti üldrahvalikku arutelu, mille käigus teravalt kritiseeriti abikaasade lahusvara käsitlevaid norme, võeti 1926. aasta koodeksisse uus, käesoleva ajani kehtiv säte, mille kohaselt abielu kestel soetatud vara loetakse ühisvaraks.

Abikaasadel on võrdsed õigused kogu ühisvara valdamisel, kasutamisel ja käsutamisel. Mehel ei ole võrreldes naisega mingeid eesõigusi. Kumbki abikaasadest võib ühisvara käsutada (müüa, vahetada, kinkida jne.). Elumaja müümise (või kinkimise) korral ostu-müügi- (või kinke-) lepingu sõlmimiseks on nõutav teise abikaasa notariaalselt kinnitatud nõusolek maja võõrandamise kohta. Muu vara müümise korral sellist nõusolekut eeldatakse ja ühe abikaasa poolt sõlmitud lepingut võib vaidlustada ainult sel juhul, kui tõendatakse, et ostja oli teadlik teise abikaasa vastuväidetest. Üldreeglina praktilises elus selliseid vaidlusi ei esine.

Ühisvara loetakse abikaasade ühiseks omandiks. See tähendab, et kumbki abikaasadest omab võrdsed õigusi kogu varale ja kuni selle ühisomandi lõppemiseni, s. o. kuni vara jagamiseni, kummagi abikaasa osa ühisvaras ei ole kindlaks määratud.

Ühisvaras abikaasade osa suuruse kindlaksmääramine

Abikaasade vara jagatakse üldreeglina abielu lõppemise (abielulahutuse) korral. Ühe abikaasa surma korral, kui peale üleelanud abikaasa on ka teisi pärijaid, jagatakse abikaasade ühisvara pärandvara suuruse kindlaksmääramiseks. Mõnedel juhtudel toimub vara jagamine ka abielu ajal (näiteks ühe abikaasa võlgade katteks varale sissenõude pööramise, ühe abikaasa vara konfiskeerimise jne. korral).

Tavaliselt lepivad abikaasad ühisvara jagamise osas kokku. Kui nad kokkulepet ei saavuta ja tekib vaidlus, lahendab selle kohus.

Seaduses ei ole ette nähtud, kuidas peab kohus abikaasade ühisvara jagama. Perekonnaõiguse üldisest abikaasade tegeliku võrdõiguslikkuse printsiibist lähtudes jagab kohus üldreeglina vara kaheks võrdseks osaks. Ühe abikaasa osa vähendatakse ainult mingite eriliste asjaolude korral.

Niisiis on naisel õigus poolele osale varast sõltumata sellest, kas ta andis selle vara soetamiseks enda poolt lööga teenitud vahendeid või väljendus tema osavõtt perekonna üldise heaolu loomisest tööna perekonnas, laste kasvatamise alal ja koduses majapidamises. Ukraina NSV APEK-is on vastavalt sellele otseselt tähendatud, et «naise töö koduses majapidamises ja laste kasvatamisel võrdsustatakse varalistes õigustes mehe tööga elatisvahendite muretsemisel».

Kuigi teiste liiduvabariikide koodeksites vahetult sellist normi ei ole, lähtub kohtupraktika sellistest alustest. NSV Liidu Ülemkohtu tsiviilasjade kohtukolleegiumi määruses abikaasade D. ja E. asjas on öeldud: «Asjas on selgunud, et E. tegeles koduse majapidamisega, kasvas kolme last ja hoolitses nende eest. Järelikult sellel põhjusel, et ta ei tegelnud tootva tööga, tema isiklikud varalised õigused piiramisele ei kuulu¹.»

Vaidluses abikaasade D. vahel elumaja jagamise üle mõistis rahvakohus kummalegi võrdse osa. Mehe kaebuse alusel see otsus tühistati ja uuel läbivaatamisel mõistis kohus mehele $\frac{4}{5}$ ühisvarast ja naisele ainult $\frac{1}{5}$. Kohus põhistas sellise jaotuse asjaoluga, et vaidlusalune maja

¹ «Бюллетень Верховного Суда СССР» 1958 г. № 3, стр. 7.

oli ehitatud mehele kui Isamaasõja invaliidile tasuta antud metsamaterjalist.

NSV Liidu Ülemkohtu tsiviilasjade kohtukolleegiumi määruses antud asjas on öeldud: «Seejuures nimetatud asjaolu ei saanud omada otsustavat tähendust ühisvarast kummagi poole osa kindlaksmääramisel, kuna maja ehitamine toimus poolte abielu ajal, mistõttu abi metsamaterjali eraldamisel ja selle vedamisel ehitusplatsile anti kogu perekonnale, mitte ainult mehele üksi.

Peale selle, kui kohus ülaltähendatud asjaolule omistas erilise tähtsuse poolte osade kindlaksmääramisel ühisvaras, siis oleks tulnud teiselt poolt arvesse võtta ka nende isiklikku osavõttu maja ehitamisest.

Asjast nähtub, et hageja (naine) isiklikult hoolitses kostja eest, kes oli esimese grupi invaliid, ja ühtlasi võttis vahetult osa maja ehitamisest, tehes kõiki ehitusega seoses olevaid töid, samal ajal kui kostja maja ehitamisest isiklikult osa ei võtnud ja ei saanudki osa võtta, kuna ta vajab enda eest hoolitsemisel kõrvalist abi¹.»

Seetõttu Moskva linnakohtu otsus tühistati ja jäeti jõusse rahvakohtu esimene otsus, millega vara oli jagatud võrdseteks osadeks. Sel moel kaitseb kõrvalekaldumalt kohtupraktika naiste õigusi.

Ülalkäsitletud määruses abikaasade D. asjas on öeldud: «... kui kohus jõuab veendumusele, et abikaasade osa ühisvaras ei ole võrdne, siis peavad kohtu kaalutlused olema motiveeritud viitega sellistele tõenditele, mis kinnitavad kohtu järelduste õigsust».

Ebavõrdsete osade määramine, nagu juba tähendasime, esineb harvadel juhtudel, näiteks kui kohus tuvastab, et üks abikaasadest tahtlikult hoidus kõrvale ühiskondlikult kasulikust tööst, kuigi samal ajal ei tegelnud ei laste kasvatamisega ega koduse majapidamisega, raiskas vara oma isiklike kapriiside rahuldamiseks jne.

Mõnede liiduvabariikide seadusandlusega on kehtestatud, et abikaasade ühisvara tuleb igal juhul jagada võrdseteks osadeks (Valgevene NSV ja Gruusia NSV).

Mõnikord tekib vara jagamisel vaidlus mitte osade suuruse, vaid konkreetsete esemete jaotamise üle. Neil juhtudel võtavad kohtud esmajoones arvesse laste huvid. Näi-

¹ «Судебная практика Верховного Суда СССР» 1952 г. № 8, стр. 31.

teks tekkis ühel juhul abikaasade vahel vaidlus selle üle, kellele jääb maja (tehniliste tingimuste tõttu oli võimatu jagada maja kaheks eraldi ruumiks) ja kes saab oma osa eest majast rahalise kompensatsiooni. Kohus andis maja selle abikaasa omandusse, kelle kasvatada jäid lapsed, kuna tema vajadus elamispinna järele oli suurem.

Isiklikud tarbeesemed (riided, jalanõud, kellad vms.) jäävad selle abikaasa omandusse, kes neid kasutas.

Kolhoosiliikmete — abikaasade varalised suhted

Abikaasade õigused maa kasutamisele ja ühiskasutuses olevale varale, kui viimane kuulub talundi koosseisu, määratakse Maakoodeksi § 66 ja 67 ning nende arendamiseks ja täiendamiseks antud eeskirjade alusel (APEK-i § 10 märkus).

NSV Liidu Konstitutsiooni §-s 7 on ette nähtud, et peale ühiskondlikust kolhoosimajapidamisest saadava põhisissetuleku on igal kolhoosiperel vastavalt põllumajandusliku artelli põhikirjale isiklikuks kasutamiseks väike õue-aiamaa ja isiklikuks omandiks abimajapidamine õue-aiamaal, elumaja, tootlikud kariloomad, kodulinnud ja põllumajanduslik väikeinventar.

Järelikul konstitutsiooni §-s 7 loetletud vara on tervikuna kolhoosipere omanduses, s. o. kolhoosiperesse kui perekondlik-tõisesse ühendusse kuuluvate kõigi isikute ühisomand. Kolhoosipere koosseisu ei kuulu mitte ainult abikaasad, vaid ka nende lapsed, vanemad, vennad, õed jne., kui nad koos peavad majapidamist. Kolhoosipere koosseisu võivad kuuluda ka isikud, kes ei ole sugulus-sidemetes selle pere teiste liikmetega (nn. primakid).

Kolhoosipere kõikidel liikmetel on võrdne õigus pere kogu varale. Kokkuleppe puudumise korral pere vara jagamisel või pere ühele liikmele tema osa eraldamiseks määrab selle kohus, kes võtab arvesse pere iga liikme poolt pere ühisvarasse paigutatud vahendite ja töö hulka.

Mõlemad abikaasad — mees ja naine — kasutavad koos pere kõigi teiste liikmetega võrdseid õigusi pere ühisvarale. Naise, samuti ka tema alaealiste laste õigused leiavad nõukogude kohtus pere jaotamisel või tema lahkumisel pere koosseisust alati vajalikku kaitset.

Abikaasa õigus ülalpidamisele

Puudustkannataval töövõimetus abikaasal on õigus saada ülalpidamist teiselt abikaasalt, kui viimane on kohtu poolt tunnustatud suuteliseks talle ülalpidamist andma (APEK-i § 14).

NSV Liidus on töö iga töövõimelise kodaniku kohuseks ja auasjaks. Saadav töötasu tagab igale töötajale vajalikud elatusvahendid. NSV Liidus ei ole tööpuudust ja seepärast võib töövõimeline kodanik alati teenida elamiseks vajalikud vahendid ning ei ole alust ette näha talle elatusvahendite saamine abikaasalt.

Esimestel aastatel peale APEK-i kehtestamist, kui tööpuudus meie maal ei olnud veel likvideeritud, APEK-i § 15 (tookord kehtivas redaktsioonis) andis töötule abikaasale õiguse saada oma abikaasalt toetust. Selliste asjade läbivaatamisel selgitasid kohtud välja, kas töötu abikaasa oli taotlenud tööorganitelt tööd, ja mõistsid välja alimendid ainult neil juhtudel, kui tuvastati, et naisele ei olnud võimaldatud tööd.

Käesoleval ajal omab õiguse ülalpidamisele ainult *töövõimetu* abikaasa. Töövõimetus tunnistatakse naine, kes on saanud 55-aastaseks ja mees — 60-aastaseks. Sellest vanusest nooremad isikud loetakse töövõimetuseteks, kui nad tervisliku seisundi tõttu on tunnistatud invaliidideks. Kohtupraktika käsitleb töövõimetusena kõigi kolme grupi invaliide, sealhulgas ka III grupi invaliide, kellel teatavasti osaline töövõime on säilinud.

Töövõimetus abikaasal on õigus ülalpidamisele ainult sel juhul, kui ta *kannatab puudust*.

Töövõime kaotanud kodanikud saavad riiklikku pensioni. Seejuures pensioni saamise fakt iseenesest ei ole aluseks abikaasalt ülalpidamisvahendite sissenõudmise taotluse rahuldamisest keeldumisele. Kui pension ei ole suur ning haiguse tõttu osutuvad vajalikuks erilised kulutused, võib kohus tunnistada puudustkannatavaks ka abikaasa, kes saab pensioni. Loomulikult tunnistatakse puudustkannatavaks abikaasa, kellel õigust pensionile ei ole.

Lõpuks viimane tingimus alimentide taotluse rahuldamiseks on, et teine abikaasa, kellelt nõutakse alimente, omaks *küllaldaselt vahendeid*. Näiteks võib teine abikaasa ise olla töövõimetu ja saada väikest pensioni, mis võimaldab vaid rahuldada ainult tema enese vajadusi.

Õigus alimentidele ei sõltu sellest, kas abikaasad elavad koos või eraldi. Nii näiteks naiskodanik S. esitas 1959. a. augustis hagi mehelt ülalpidamise saamiseks. Tema hagi ei rahuldatud motiivil, et pooled faktiliselt olid lõpetanud abielusuhted. Sellele otsusele esitas NSV Liidu Peaprokuröri asetäitja protesti. Rahuldades protesti, märkis Gruusia NSV Ülemkohus, et abikaasad on registreeritud abielus, naine on töövõimetu, kuna ta on III grupi invaliid, ja vajab materiaalselt abi. Vastavalt Gruusia NSV APEK-i §-le 22¹ on puudustkannataval töövõimetul abikaasal õigus nõuda ülalpidamist teiselt abikaasalt, kui kohus tunnistab, et viimane on suuteline materiaalselt abistama. Asjaolu, et pooled on abielusuhted faktiliselt lõpetanud ja ei ela koos, ei saa olla hagi rahuldamisest keeldumise aluseks, kuna nad on registreeritud abielus ja see abielu ei ole lahutatud².

Samasuguseid seletusi on andnud ka NSV Liidu Ülemkohus. Näiteks määruses K-de asjas märkis NSV Liidu Ülemkohtu tsiviillasjade kohtukolleegium: «Abielusuhete faktiline lõpetamine, kui abielu on registreeritud ja ei ole lahutatud, ei vabasta kohustusest osutada materiaalselt abi puudustkannatavale abikaasale³.» «Sellist toetust ei saa piirata kindlaksmääratud tähtajaga,» on öeldud ühes teises määruses⁴.

Ülalpidamistoetuse saamise õiguse säilimine pärast abielulahutust

Puudustkannatava töövõimetu abikaasa õigus saada ülalpidamist teiselt abikaasalt kestab ka pärast abielu lõppemist, kuni pole muutunud tingimused, mis vastavalt käesoleva koodeksi § 14 õigustavad ülalpidamise saamist, kuid mitte üle aasta arvates abielu lõppemisest (APEK-i § 15).

Kui ülalpidamise saamise aluseks olevad asjaolud ära

¹ Eesti NSV territooriumil kehtivas APEK-is vastavalt § 15. (Tõlk.)

² Vt. «Социалистическая законность» 1960 г. № 7, стр. 88.

³ «Судебная практика Верховного Суда СССР» 1951 г. № 8, стр. 30.

⁴ Sealsamas, № 3, стр. 37.

langevad, siis loomulikult lõpeb õigus ülalpidamisele tulevikus. Kui näiteks alimente saava abikaasa töövõime taastus või ta enam ei kannata puudust (talle näiteks määrati pension, mis küllaldaselt rahuldab tema vajadusi) või alimente maksev abikaasa ei oma enam küllaldaselt vahendeid (näiteks pidi tervisliku seisundi tõttu üleminema vähemtasuva tööle), ei ole tema abikaasal enam õigust alimentide saamiseks. Kuigi APEK-i § 15 tähendatud säte käsitleb alimentide maksmist pärast abielu lõppemist, kehtib ta võrdselt ka nendel juhtudel, kui abielu ei ole lõppenud. Ka lahutamata abielu korral alimentid ei kuulu väljamaksmisele, kui näiteks neid saanud abikaasa töövõime taastus ja ta on võimeline ise teenima enesele elatusvahendeid.

Õigus alimentidele pärast abielu lahutamist on piiratud suhteliselt lühikese tähtajaga — üks aasta. Tuleb pidada silmas, et antud küsimuses on liiduvabariikide seadusandluses tunduvaid erinevusi. Mõned nendest (Gruusia NSV, Tadžiki NSV ja Usbeki NSV APEK-id) säilitavad selle õiguse kolmeks aastaks pärast abielu lahutamist, Aserbaidžaaani NSV, Ukraina NSV ja Moldaavia NSV seadusandlus aga üldse ei piira tähtajaliselt õigust alimentide saamisele pärast abielulahutust.

Kui töövõimetu abikaasa abiellub uuesti, lõpeb õigus alimentide saamiseks endiselt abikaasalt.

Neil juhtudel, kui naise töövõimetus oli tingitud mehe mingisugusest tegevusest kooselu ajal (tekkis näiteks abordi tagajärjel, mille tegemisele naist sundis mees), siis mehe kohustus naist ülal pidada, kes tema tegevuse tõttu kaotas töövõime, tuleneb «VNFSV tsiviilkoodeksi» § 403 eeskirjadest¹. Tähendatud paragrahv ei piira teisele isikule kahju tekitanud isiku vastutust mingisuguse tähtajaga. Seejuures süüdlane (antud juhul mees) on kohustatud mitte ainult tagama naisele ülalpidamise, vaid maksma talle sellise summa, mida ta oleks teeninud, kui ta mehe süü läbi ei oleks kaotanud töövõime².

¹ Vastavalt ka «Eesti NSV territooriumil kehtiva tsiviilkoodeksi» § 403. (Tõlk.)

² Vt. näiteks VNFSV Ülemkohtu määrus («Судебная практика РСФСР» 1929 r. № 1).

Ülalpidamistoetuse suurus

Puudustkannatavale töövõimetule abikaasale antava ülalpidamistoetuse suuruse määrab kohus üldises hagi-korras (vt. APEK-i § 16).

Erinevalt alimentidest, mis nõutakse sisse vanematelt alaealiste laste ülalpidamiseks ja mille suurus on juba eelnevalt seadusega kindlaks määratud vastava osana vanemate töötasust, kehtestatakse alimentide suurus abikaasa ülalpidamiseks igal üksikul juhul kohtu poolt. Alimentide suuruse määramisel kohus lähtub nii antud abikaasa vajadustest kui ka mõlema abikaasa materiaalsest seisundist. Ühe või mõlema abikaasa materiaalse seisundi muutumise korral on neil mõlemal õigus paluda kohut vastavalt kas suurendada või vähendada alimentide määra.

Naise õigus ülalpidamisele raseduse ja rinnalapse toitmise perioodil

Üldreeglina rasedus ei põhjusta naise töövõime kaotust, kuid tulevane ema, samuti ka last rinnaga toitev ema vajab paremaid elutingimusi. Nii raseda või last toitva ema kui ka lapse tervise kaitse nõuab erilist toitu-lustust, täiendavat puhkust jne. Seepärast neil juhtudel kohustatakse meest toetama oma abikaasat sõltumata sel-lest, kas viimane on töövõimetu või mitte.

Vahetult sellist normi koodeks ei sisalda, kuid kohtu-praktika, lähtudes seaduse üldistest eeskirjadest, tingi-mata rahuldab taolistel juhtudel naise nõude. NSV Liidu Ülemkohtu pleenum spetsiaalselt selgitas, et «...neil juhtudel, kui lapse isa, kes lapse emaga on registreeritud abielus, ei abista viimast materiaalselt raseduse ja sünni-tuse perioodil, võib kohus ema hagi alusel teha otsuse lapse isalt tema ülalpidamiseks vahendite sissenõudmi-seks raseduse ja sünnituse perioodiks VNFSV APEK-i §-de 14 ja 15 ning teiste liiduvabariikide abielu, perekonna ja eestkoste seaduste koodeksite vastavate paragrahvide alusel»¹.

¹ Vt. NSV Liidu Ülemkohtu pleenumi 4. augusti 1950. a. määrus («Судебная практика Верховного Суда СССР» 1950 г. № 10, стр. 3).

Valgevene NSV APEK-is on otseselt ette nähtud, et naisel on õigus saada mehelt ülalpidamist lapse rinnaga toitmise perioodil (Valgevene NSV APEK-i § 25).

Neil juhtudel määrab kohus ülalpidamisvahendite suuruse sõltuvalt vajadusest ja mõlemate abikaasade materiaalsest seisundist.

Abikaasade õigus omavahel astuda varalis-lepingulistesse vahekordadesse

Abikaasad võivad omavahel astuda igasugustesse seadusega lubatud varalis-lepingulistesse vahekordadesse. Mehe või naise varaliste õiguste vähendamist taotlevad kokkulepped abikaasade vahel on tühised ja mittesiduvad nii kolmandaile isikuile kui ka abikaasadele, kellel on õigus igal ajal nende täitmisest keelduda (APEK-i § 13).

Nagu nägime, on abikaasadel peale ühisvara veel varasid, mis kuulub kummalegi eraldi. Selle vara suhtes võivad abikaasad astuda igasugustesse lepingulistesse vahekordadesse. Praktikast sellised lepingud ei ole kuigi laialt levinud ja põhiliselt avalduvad abikaasadevahelistes kinkulepingutes ning ühe abikaasa poolt teise abikaasa volitamises töötasu või muude summade vastuvõtmiseks, milliseid on ühel abikaasast õigus saada kolmandatelt isikutelt.

Mis puutub abielu kestel soetatud varasse, siis see on ühisvara, mille suhtes neil ei ole õigust kokku leppida, et see seaduse eeskirjade vastaselt kuuluks ainult ühele nendest. Kehtetu on kokkulepe, mille kohaselt abikaasad loeksid eraldi omandiks abielu kestel soetatud vara või näeksid eelnevalt ette, milline osa kuulub kummalegi neist vara jagamise korral. Sellised kokkulepped rikuksid esmajoones naise õigusi, kuna naine, kes tegeleb laste eest hoolitsemisega, paljudel juhtudel on sunnitud andma vähem jõudu ühiskondlikule tootmistööle ja seetõttu tema töötasu on sageli väiksem.

Praktikas selliseid ja muid naise õigusi vahetult piiravaid kokkuleppeid ei esine. Kui aga selline leping oleks sõlmitud, siis loeks kohus selle tühiseks, n.-õ. olematuks. Seadus ütleb sõnaselgelt, et sellised kokkulepped on «kehtetud ja mittekohustuslikud».

Nii abikaasad kui ka kolmandad isikud ei pruugi nendega arvestada ja neil ei ole õigust paluda kohut tunnis-

tada need kehtivateks. Seadus sätib sõnaselgelt, et abikaasadel on õigus «igal ajal nende täitmisest keelduda».

Vara jagamise korral (kas abielulahutuse või muude põhjuste tõttu) on abikaasadel õigus kokku leppida neile kuuluva vara jagamise kohta ükskõik mil viisil. Nad ei ole kohustatud jagama vara võrdseteks osadeks, vaid võivad jagada selle nii, et ühe osa oleks suurem ja isegi tunduvalt suurem kui teise osa. Kui selline kokkulepe jagamise kohta piiraks naise (või mehe) huve, siis on tal õigus paluda kohut tunnistada kokkulepe kehtetuks. Kuid sellise kokkuleppe peab kehtetuks tunnistama kohus, kuna vara ebavõrdseteks osadeks jagamise fakt iseenesest veel ei kinnita asjaolu, et ühe abikaasa õigusi on piiratud.

Abikaasadevaheliste vaidluste läbivaatamisel neile kuuluva ühisvara jagamise kohta võtab kohus abikaasade kokkulepet alati arvesse.

Nii näiteks leppisid abikaasad G. ja B. abiellumisel kokku, et nad hakkavad kasutama mehe sisustust ja naisele kuuluva sisustuse müüvad ära. Abikaasad kulutasid müügist saadud raha omavahelisel kokkuleppel perekonna vajadusteks. Pärast abielulahutust taotles mees endale kogu sisustust, kuivõrd ta luges selle enda omandiks põhjusel, et see kuulus talle enne abiellumist.

Kohus tuvastas, et naisele kuulunud esemete müügist saadud 945 rubla oli tervikuna kulutatud ühistele vajadustele. Mees oleks pidanud võrdset naisega andma vahendeid ühisteks kulutusteks. Kuivõrd aga kulutati raha, mis oli saadud naisele enne abiellumist kuulunud esemete müügist, siis tunnistati naise õigust mehele kuulunud vara vastavale osale. Selle osa määras kohus poole naise esemete müügist saadud raha (472 rbl. 50 kop.) väärtuses ja jättis naise omandusse osa mehe sisseseadest 472 rbl. 50 kop. väärtuses.

Abikaasad F. läksid lahku ja leppisid kokku, et Jugla asunduses asuv maja jääb mehe omandusse, naisele aga jääb Riias asuva korteri sisustus ja majapidamistarbhed.

Aasta pärast pöördus naine kohtusse taotlusega tunnistada kokkulepe tühisteks, kuna kostja ei olnud täitnud nende kokkulepet võtta kaasa Riias asuvast korterist oma esimesest abielust sündinud tütre ja kuna maja tegelik väärtus on tunduvalt suurem temale jäetud asjade väärtusest.

Rahvakohus rahuldab selle hagi, kuid NSV Liidu Ülemkohtu tsiviilasjade kohtukolleegium ei leidnud alust kokkuleppe tühiseks tunnistamiseks. Oma määruses kohtukolleegium märkis, et lepingut võiks tunnistada tühiseks siis, kui vara jagamise ajal mees oleks varjanud maja tegelikku väärtust. Kuid vara jagamise ajal oli maja väärtus hinnatud õigesti ja see suurenes juurdeehituste arvel, mis olid tehtud pärast abielulahutust ja vara jagamist. Andes asja teistkordseks arutamiseks, tegi kohtukolleegium ettepaneku välja selgitada, kas naine on andnud mingeid vahendeid täiendavateks juurdeehitusteks, ja soovitas ainult sellisel juhul uuesti läbi vaadata vara jagamise küsimus¹.

Abielulahutus

Määrata, et lahutus toimub avalikult kohtu kaudu. Abielupoole palvel võib abielulahutuse asja vajaduse korral kohtu määramisel, arutada kinnisel kohtuistungil (8. juuli 1944. a. seadluse § 23).

Vastavalt 8. juuli 1944. a. seadluse tähendatud paragrahvile tehti vajalikud muudatused liiduvabariikide koodeksitesse ja käesoleval ajal on kehtestatud kõigis liiduvabariikides ühtne abielulahutuse kord. Eesmärgil võidelda kergemeelse suhtumise vastu abielu sõlmimisse ja perekondlike kohustuste täitmisel, anti abielulahutused kohtu kontrolli alla.

Seadusega ei ole kehtestatud ammendavat ja isegi mitte näitlikku lahutuse aluste loetelu. Kohus lahutab abielu siis, kui ta konkreetsete asjaolude põhjal jõuab veendumusele, et abielulahutuse asja algatamine on rajatud sügavalt läbimõeldud ja põhjendatud motiividele ning et abielu jätkumine on vastuolus sotsialistliku moraali põhimõtetega ega või luua normaalseid tingimusi kooseluks ja laste kasvatamiseks².

¹ Vt. «Судебная практика Верховного Суда СССР» 1958 г. № 5, стр. 33. Naise teist põhjendust, mis puudutab mehe lubadust ümber paigutada oma lütred, ei võetud arvesse, kuna see küsimus ilmselt ei ole seotud abikaasade vara jagamisega.

² NSV Liidu Ülemkohtu pleenumi 16. septembri 1949. a. määrus (Сборник действующих постановлений Пленума Верховного Суда СССР, 1924—1927 гг., Госюриздат, 1958, стр. 164).

Uheaegselt abielulahutusega lahendab kohus laste säätuse, nende ülalpidamiseks alimentide ja abikaasade ühisvara jagamise küsimused, abiellumisel oma perekonnanimi muutnud abikaasa taotlusel aga ka küsimuse talle abielueelse nime tagasiandmise kohta.

Abielulahutuse korral on abikaasad võrdses seisundis. Kohtud suhtuvad alati erilise tähelepanuga naiste taotlustesse abielulahutuseks.

Jaroslavli oblastikohus keeldus rahuldamast naiskodanik T. hagi abielulahutuse asjas, asudes seisukohale, et ta ei esitanud tõendeid perekonna säilitamise võimatuse kohta. Tühistades selle otsuse, pööras NSV Liidu Ülemkohtu tsiviilasjade kohtukolleegium erilist tähelepanu T. avaldusele, kus oli öeldud, et mehe solvamised teevad kooselu võimatuks ja et abikaasade vahel puudub vastastikune kooskõla ning teineteise mõistmine ja mees ei tegele laste kasvatamisega. Tunnistades tähendatud motiivid abikaasadevaheliste suhete katkemise kaaluva teks põhjusteks, tühistas kohtukolleegium otsuse ja saatis asja teistkordseks läbivaatamiseks¹.

Erilist tähelepanu pööratakse abielulahutuse asjades laste küsimusele, kelle huvides võtab kohus tarvitusele kõik abinõud perekonna säilitamiseks. Näiteks taotles kohtult abielulahutust oma naisega kod. A. ja kohus rahuldab tema nõude naise vastuväidetele vaatamata. Vaadatud asja läbi naise kassatsioonikaebuse alusel, tühistas VNFSV Ülemkohtu tsiviilasjade kohtukolleegium selle otsuse. Määruses öeldi, et abikaasade seletustest ei ilmne, et nende perekond on tõepoolest purunenud².

2. VANEMATE JA LASTE ÕIGUSED NING KOHUSTUSED

Vanemlikke õigusi teostatakse üksnes laste huvides. Nende õiguste ebaseadusliku teostamise korral on kohtul õigus vanemali neid õigusi ära võtta (APEK-i § 33)³.

¹ Vt. «Судебная практика Верховного Суда СССР» 1955 г. № 6, стр. 32.

² Vt. «Сборник постановлений Президиума и определений Судебной коллегии по гражданским делам Верховного Суда РСФСР, 1957—1958 гг., Госюриздат, 1960, стр. 106.

³ Kässoleval ajal toimub meie vabariigis vanemlike õiguste äravõtmine ENSV KrK § 35 eeskirjade alusel. (Tõlk.)

See paragrahv kehtestab nõukogude perekonnaõiguse ühe põhilisema printsiibi — vanemlike õiguste andmise üksnes laste huvides. Mõlemal vanemal — isal ja emal — on võrdsed õigused oma alaealiste laste suhtes ja nad vastutavad võrdselt riigi ees laste vajaliku kasvatamise eest.

Laste perekonnanimi

Kui vanemal on ühine perekonnanimi, siis see nimi määratakse ka lastele. Kui vanemal on eri perekonnanimed, siis laste perekonnanimed määratakse vanemate kokkuleppel. Vanemate kokkuleppe puudumise korral laste perekonnanime küsimuses määrab laste perekonnanime eestkoste- ja hooldusorgan.

Abielu lõppemise korral säilitavad lapsed perekonnanime, mille nad said sündimisel.

Kui vanem, kelle kasvatada laps jäi pärast abielu lahutust, soovib anda lapsele oma perekonnanime, siis eestkoste- ja hooldusorgan lahendab küsimuse olenevalt lapse huvidest (APEK-i § 34).

Lapsele perekonnanime valiku küsimuses lähtub nõukogude seadusandlus samuti mõlema vanema täielikust võrdõiguslikkusest, jättes vanematele õiguse kokkuleppel anda lapsele võrdsetel alustel nii isa kui ka ema perekonnanime. Vaidluse korral lahendatakse küsimus eestkoste- ja hooldusorganite poolt eranditult lapse huvidest lähtudes.

Eriti oluline on see säte, mis annab abikaasale, kelle kasvatada jäävad lapsed pärast abielulahutust, õiguse nendele lastele anda oma perekonnanime, kui nad kandisid teise abikaasa perekonnanime. Enamikel juhtudel jäävad lapsed ema, mitte aga isa kasvatada ja ema õigus nõuda, et lapsed kannaksid tema perekonnanime, rõhutab veelkord naise võrdõiguslikkust kõikides laste kasvatamise küsimustes.

Laste kodakondsus

Kui vanemad on eri kodakondsusest, kusjuures kas õi üks neist lapse sündimise ajal kuulus VNFSV kodakondsusse, siis tunnustatakse laps juhul, kui ükski vanemaist tema sündimise ajal elas NSVL territooriumil, VNFSV

kodanikuks. Kui aga üks vanemaist kuulus VNFSV kodakondsusse lapse sündimise ajal, kuid mõlemad vanemad elasid sel ajal väljaspool NSVL territooriumi, siis lapse kodakondsus määratakse vanemate kokkuleppel (APEK-i § 35) ¹.

NSV Liidus abiellumise korral naise kodakondsus ei muutu. Lähtudes mõlema abikaasa täielikust võrdõigusslikkusest, säilitab seadusandlus mõlemale selle kodakondsuse, mis neil oli abiellumise momendil. Kodakondsuse muutmine on võimalik ainult üldistel alustel välismaalase-abikaasa omal soovil.

Kui vanemad on erinevate maade kodakondsusest, antakse lapsele nõukogude kodakondsus siis, kui üks vanematest on nõukogude kodanik, sõltumata sellest, kas nõukogude kodakondsuses on isa või ema. Nõukogude kodakondsus antakse lapsele tingimusel, kui üks vanematest lapse sündimise ajal elas NSV Liidus. Kui mõlemad vanemad elasid välismaal, siis võtab nõukogude seadus arvesse vanemate kokkulepet lapse kodakondsuse kohta. Nõukogude seadusandlus ei määra kohustuslikult lapse kodakondsuse isa kodakondsuse järgi, kuigi ehk selle maa seadusandluse järgi, kus laps sündis, peaks lapsel olema isa kodakondsus.

Laste kasvatamine

Igasugune abinõude tarvituselevõtmine laste suhtes toimub vanemate poolt ühiselt (APEK-i § 38).

Vanemate lahkarvamuse korral lahendavad vaidluse eestkoste- ja hooldusorganid vanemate osavõtul (APEK-i § 39).

Nõukogude seadusandlus ei anna isale laste kasvatamise alal mingeid eelisõigusi. Ema seisukohad ja soovid omavad samasugust kaalu kui isa omad. Hooldusorganite praktikas üldreeglina ei esine vaidlusi laste kasvatamise küsimustes kooselavate abikaasade vahel. Neil juhtudel lahendavad lahkarvamused abikaasad omavahel. Vaidlusi tuleb ette siis, kui vanemad elavad lahus ja üks neist millegipärast peab teise vanema kasvatust ebaõigeks. Muuhulgas esineb vaidlusi selle lapsega kokkusaamise küsimuses, kes elab ühe lapsevanema juures.

¹ «VNFSV» asemel lugeda vastavalt «ENSV». (Tõlk.)

Laste elukoht

Kui vanemad ei ela koos, siis oleneb nende kokkuleppest, kumma juures peavad alaealised lapsed elama; kokkuleppe puudumisel vanemate vahel lahendab küsimuse rahvakohus üldises hagikorras (APEK-i § 40).

Nagu juba nägime, lahendatakse kõik vanematevahelised lahkarvamused, mis puudutavad laste kasvatamise üht või teist külge, hooldus- ja eestkosteoranite poolt vanemate osavõtul nii vanemate koos- kui ka lahuselu juhtudel. Kui aga vaidlus on nii olulises küsimuses, kelle juures lahuselavatest vanematest peab laps elama ja kes vanematest põhiliselt hakkab last kasvatama, siis tunnistatakse selle lahendamiseks kompetentseks organiks ainuüksi kohus.

Kohus lahendab vaidluse iga kord konkreetsetest asjaoludest ja lapse huvidest lähtudes. Laps antakse sellele vanematele, kes paremini saab tagada tema kasvatuse. Esmajoones võetakse arvesse selle lapsevanema isiklikke omadusi, lapse kiindumust temasse, võimalust tagada paremat järelevalvet lapse üle jne. Materiaalsed tingimused iseenesest ei saa olla aluseks lapse sellele vanemale andmisele, kellel on näiteks suurem sissetulek. Lahendades lapse ühele vanematest kasvatada andmise küsimuse, lähtub kohus alati vanemate — isa ja ema — võrdõiguslikkuse põhimõttest. Ema huvid leiavad nõukogude kohtus alati vajalikku kaitset.

Nii näiteks läksid perekondlike lahkkelide tõttu lahku abikaasad I. Üheaastane laps jäi isa perekonda, kuna ema sellel ajal õppis ülikooli viimasel kursusel ja momendil ei saanud tagada poja kasvatust. Kui naine lõpetas ülikooli, suunati ta arstina tööle teise linna ja ta sõitis uude elukohta koos pojaga. Kuid kahe kuu pärast sõitis mees sinna ja vastu ema tahtmist viis poja ära. Rahvakohus, kuhu ema pöördus hagiga lapse tagastamiseks, keeldus ema nõudmist rahuldama ainult sellel motiivil, et lahkumineku ajal jättis ema lapse isa juurde. NSV Liidu Ülemkohtu tsiviilasjade kohtukolleegium tunnistas need järeldused ebaõigeteks.

Määruses on öeldud: «Toimikus on haridusosakonna arvamus selle kohta, et emal on olemas kõik tingimused poja kasvatamiseks ja et poiss väga armastab oma ema,

mistõttu haridusosakond asub seisukohal, et laps tuleks anda ema kasvatada.

Tuleb tunnistada, et kohus formaalselt ja küllaldaste alusteta tuli järeldusele, et ema suhtus halvasti oma pojasse, ning seetõttu keeldus tema hagi rahuldamast.

Asja teistkordsel läbivaatamisel peab kohus hoolikamalt kontrollima hagi põhjendatust ja võtma sejuures arvesse, et laps oma vanuse tõttu vajab ema hoolt¹.»

Tühistades Aserbaidžaaani NSV Ülemkohtu otsuse kaheaastase tütarlapse Mahnara isa kasvatada andmise kohta motiivil, et isa on majanduslikult paremini kindlustatud kui ema, märkis NSV Liidu Ülemkohtu tsiviilasjade kohtukolleegium: «Hageja B. materiaalse kindlustatuse fakt isenesest ei ole küllaldane, et rahuldada tema hagi lapse kasvatada andmise kohta, kuna lapse huvisid ei kindlustata mitte ainult tema kasvatamise materiaalsete tingimustega.

Antud asjas kohus ei võtnud arvesse, et tütarlaps Mahnara on sellises eas, kus laps eriti vajab ema hoolt².»

Huvitavaks näiteks on antud küsimuses NSV Liidu Ülemkohtu pleenumi määrus vanemate I. ja M. asjas. Selle määrusega jäeti rahuldamata Peaprokuröri protest kohtuotsusele, millega laps oli antud ema kasvatada. «Asjas on tuvastatud, et kuni kuuekuuse vanuseni laps kasvas Leningradis ema juures. Pärast seda, põhjusel, et emal ei olnud võimalik üheaegselt kasvatada last ja õppida ülikoolis, viis ta lapse oma vanemate juurde Tbilisi linna, kus laps viibis kuni 1954. aastani, kui ta kohtuotsuse alusel võeti ära vanaemalt ja vanaisalt ning anti isale. Asjas olemasolevatest tõenditest ilmneb, et vanaema ja vanaisa juures oli laps heades materiaalsetes tingimustes ning teda kasvatati hästi. Õppevaheaegadel sõitis lapse ema Tbilisi ja veetis need koos lapsega. Kogu aja jooksul, kui laps oli vanaisa ja -ema juures, omas lapse isa piiramatut võimalust ükskõik mis ajal lapsega kohtuda ja võtta osa tema kasvatamisest.

Niisiis ei vasta asja tehjuludele protestis tähendatud motiivid, et ema ei ole lapse sündimise momendist peale tegelnud lapse kasvatamisega ja last kasvas isä üksi.

¹ «Судебная практика Верховного Суда СССР» 1954 г. № 4, стр. 29.

² «Судебная практика Верховного Суда СССР» 1951 г. № 11, стр. 39.

Asjas ei ole mingeid materjale ema käitumise kohta, mis viitaksid sellele, et talle ei või edaspidi usaldada lapse kasvatamist. See asjaolu, et I. pärast mehest lahkuminekut abiellus Rumeenia Rahvademokraatliku Vabariigi kodanikuga ja käesoleval ajal on lahkunud Rumeeniasse, ei või olla aluseks otsuse tühistamisele lapse üleandmise kohta emale¹»

Vanemate kohustused laste ülalpidamise alal

Vanemad on kohustatud andma ülalpidamist alaealistele lastele, samuti puudustkannatavaile tööõimetuile lastele (APEK-i § 42).

Laste ülalpidamise kohused lasuvad mõlemal vanemal (vt. APEK-i § 48).

Kohustused laste ülalpidamise alal lasuvad võrdsel määral mõlemal vanemal — isal ja emal. Seda rõhutavad eriti APEK-i § 48 eeskirjad. Nagu varem märkisime, NSV Liidus töötab naine mehega võrdselt ühiskondliku elu kõikidel aladel, saab oma töö eest mehega võrdset tasu ja omab temaga võrdse võimaluse kanda materiaalseid kulutusi laste kasvatamisel. Juhtudei, kui vanemad ei ela koos, jäävad lapsed sagedamini ema kasvatada, kuid mõnikord kasvatab lapsi ka isa. Viimastel juhtudei nõutakse emalt, kes vabatahtlikult ei anna lapse ülalpidamiseks vajalikke vahendeid, alimentide maksmist samas korras ja suuruses, nagu neid nõutakse isalt. Kui mõnesugustel põhjustel vanemad ise lapsi ei kasvata ja lapsed on teiste isikute kasvatada, siis peavad nii isa kui ka ema tasuma laste ülalpidamise kulud².

Vanematelt laste ülalpidamiseks sissenõutavate alimentide suurus

Alimentide oäljamõistmisel ühe lapse ülalpidamiseks nõutakse sisse üks neljandik kostja töötasust, kahe lapse ülalpidamiseks — üks kolmandik ja kolme või rohkema lapse ülalpidamiseks — pool kostja töötasust.

¹ «Судебная практика Верховного Суда СССР» 1956 г. № 3, стр. 6—7.

² Kui lapse vanemad omavahel ei olnud abielus, siis määratakse lapse emale riiklik toetus, nagu me tähendasime eespool (vt. lk. 26 jj.), lapse isalt alimentide nõudeõigust ema ei oma.

Alimentide väljamõistmisel kolhoosnikutelt teostatakse arvutus normipäevade alusel samade määrade järgi (APEK-i § 51-a).

Alimentide suuruse kehtestamine teatavas osas vanemate töötasust omab suurt tähtsust laste huvide vajalikul tagamisel. Alimentide väljamaksmine laste ülalpidamiseks lapsevanema töötasu teatava osa suuruses võimaldab säilitada samasugused materiaalsed tingimused, milistes laps elaks vanemate normaalse kooselu korral. Maksete suuruse kindlaksmääramise selline kord kergendab tunduvalt alimente saava ema seisundit, kuna isa töötasu suurenemise korral ema ei pea pöörduma kohtusse nõudega väljamõistetud maksete suurendamiseks. Kui suureneb töötasu, siis suureneb ka lapse ülalpidamiseks ettenähtud osa.

Vanematelt nende täiskasvanud töövõimetutele ja puuduskannatavatele lastele sissenõutavate alimentide suurus määratakse kindlaks kohtu poolt igal üksikul juhul sõltuvalt vanemate ja laste materiaalsest seisundist.

Laste kohustused vanemate ülalpidamise alal

Lapsed on kohustatud andma ülalpidamist oma puuduskannatavaile töövõimetuile vanemaile (APEK-i § 49).

Kõik lapsed, nii tütreid kui ka pojad, on võrdsel määral kohustatud ülal pidama vanemaid, nii ema kui ka isa, kui viimased tervisliku seisundi või oma ea tõttu on töövõimetud ja ei oma küllaldaselt elatusvahendeid¹.

Kui vanemate kokkuleppel kasvatab lapsi üks nendest, teine aga ei võta materiaalselt osa lapse ülalpidamisest, siis see asjaolu ei ole põhjuseks, et see vanematest hiljem ei omaks õigust nõuda oma pojalt või tütrelt ülalpidamisvahendeid.

Nii näiteks läksid lahku abikaasad V. Pärast abielulahutust võttis isa enda kasvatada ühe poja, teine poeg ja tütar jäid ema kasvatada. Kahe lapse ülalpidamiseks andis isa emale raha; ema aga isa juurde jäänud poja kasvatamiseks vahendeid ei andnud.

Suures Isamaasõjas sai rindel surma ema kasvatatud poeg. Kaotanud töövõime, palus ema toetust isa kasvatatud pojalt. Kohus keeldus tema nõude rahuldamisest, moti-

¹ Selle kohta, millistel juhtudel kodanikud loetakse töövõimetuks ja puuduskannatavateks, vt. täpsemalt lk. 124 jj.

veerides keeldumist asjaoluga, et ema seda poega ei kasvatanud. Tühistanud selle otsuse, märkis NSV Liidu Ülemkohtu tsiviilasjade kohtukolleegium, et laste ülalpidamisega ja kasvatamisega seoses olevad küsimused puudutavad vanematevahelisi suhteid, kuid antud juhul kõik vaieldavad küsimused olid lahendatud vanemate poolt kokkuleppel ja need asjaolud ei saa olla aluseks ema hagi rahuldamata jätmisel poja vastu alimentide nõudes.

Andes asja uueks läbivaatamiseks, soovitas kohtukolleegium kohtul kontrollida, kas ema vajab laste abi ja kui see leiab tõendamist, võtta arvesse laste materiaalses seisundit ning kindlaks määrata, kes lastest ja millises summas peab maksma ema ülalpidamise eest¹.

Lastelt vanemate ülalpidamiseks nõutavate alimentide suurus

Lastelt vanemate ülalpidamiseks nõutavate vahendite suurus määratakse sõltuvalt vanemate ja laste materiaalsest seisundist.

Maksete suurus määratakse kindlaks ühesugustena, sõltumata sellest, kas alimentid nõutakse pojalt või tütrelt. Mõlemal juhul võetakse arvesse nende töötasu suurus, ülalpeetavate arv, nende vanus ning vajadused jms.

Alimentide sissenõudmise kord

Kui vanemad ei soovi anda lastele ülalpidamist, samuti ka lapsed ei soovi anda ülalpidamist vanemaile käesoleva koodeksi § 42 ja 49 ettenähtud juhtudel, siis võivad ülalpidamise saamiseks õigustatud isikud nõuda seda kohtu korras (APEK-i § 50 lg. 1).

Seadusandlusega on kehtestatud rida eeskirju, mis kergendavad ema seisundit, kes taotleb alimente oma laste ülalpidamiseks. Emal on õigus pöörduda kas oma või kostja elukoha järgse rahvakohtu poole (TsPK § 25 märkus). Sellelt hagilt ei arvestata riigilõivu ega menetluse kulusid (TsPK § 43). Kohtutel lasub kohustus abistada naisi, kes taotlevad alimente laste ülalpidamiseks, nii kostja leidmisel kui ka asja läbivaatamiseks vajalike doku-

¹ Vt. «Судебная практика Верховного Суда СССР» 1951 г. № 12, стр. 24–25.

mentide saamisel (vt. NSV Liidu Ülemkohtu pleenumi 4. augusti 1950. a. määrus). Kui kohus mõistab kostjalt välja alimendid laste ülalpidamiseks, siis need summad nõutakse sisse esimeses järjekorras võrreldes muude nõuetega sama võlgniku vastu (TsPK § 266).

Samasuguseid protsessuaalseid soodustusi kasutavad vanemad alimendide nõude esitamisel oma laste vastu.

Vanematelt laste ülalpidamise (alimentide) nõudmise asjad võetakse kohtutes menetlusele vanemate või eestkostjate avaldusel või perekonnaseisuaktide osakonna teadaandel, samuti ka kohtu algatusel, prokuröri, emade- ja lastekaitseorgani, eestkosteorgani või ametiühingu hagemisel.

Prokurör, kes on saanud avalduse või andmed alimentide mittemaksmise kohta, on kohustatud asja algatama ja juhtudel, mis nõuavad uurimist, hoolitsema asja üleandmise eest kohtule hiljemalt §-s 53-b ettenähtud tähtaegade jooksul (TsPK § 2-a).

Selleks, et ema õigeaegselt võiks kätte saada laste ülalpidamiseks määratud summad, annab seadus õiguse algatada laste ülalpidamiseks alimentide sissenõude asja riiklikele ja ühiskondlikele organitele, kelle ülesannete hulka kuulub laste õiguste kaitsmine.

Tunnistades oluliseks ühiskondliku mõjutamise vahendite kohaldamise isikute suhtes, kes hoiduvad kõrvale vanemlike kohustuste täitmisest, kohtud neil juhtudel, kui asjas ilmneb mõne lapsevanema pahatahtlik suhtumine oma kohustuste täitmisse, teevad selle erimäärusega teatavaks perekondlike kohustuste täitmisest kõrvalehoiduva lapsevanema töökoha ühiskondlikele organisatsioonidele.

Kriminaalvastutus alimentide maksmisest kuritahtliku kõrvalehoidumise eest

Vanema kuritahtliku kõrvalehoidumise eest lapsele kohtu poolt väljamõistetud alimentide maksmisest karistatakse vabadusekaotusega kuni ühe aastani või asumisele saatmisega kuni kolme aastani või parandusliku tööga kuni ühe aastani (VNFSV KrK § 122)¹.

¹ ENSV KrK § 121 näeb samasuguse kuriteo eest ette vabadusekaotuse kuni ühe aasta ja kuue kuuni või parandusliku töö kuni ühe aastani. (Tõlk.)

Lapse kuritahtliku kõrvalehoidumise eest elatanud või töövõimetule vanemale kohtu poolt väljamõistetud alimentide maksmisest karistatakse parandusliku tööga kuni ühe aastani või ühiskondliku laitusega või kohaldatakse süüdlase suhtes ühiskondliku mõjutamise vahendeid (VNFSV KrK § 123) ¹.

Alimentide sissenõudmine laste ja teiste perekonnaliikmete jaoks

Puudustkannatavail alaealistel vendadel ja õdedel on õigus saada ülalpidamist oma õdedelt ja vendadelt, kellel on küllaldasi ainelisi võimalusi, neil juhtudel, kui tähendatud vendadel ja õdedel ei ole võimalik saada ülalpidamist oma vanemait kas viimaste puudumise või maksuvõimetuse tõttu (APEK-i § 54).

Samuti on alaealistel puudustkannatavail või töövõime- tuil lastelastel õigus saada ülalpidamist küllaldasi aine- lisi võimalusi omavalt vanaisalt või vanaemalt, kui neil pole seda võimalik saada oma vanemait (vt. APEK-i § 55).

Niisiis paneb seadus lapse ülalpidamise kohustuse teiste lähematele sugulastele siis, kui vanemad ei ole võimelised last ülal pidama vajalike vahendite puudumise tõttu või kui vanemad on surnud.

Seejärel juhul, kui ema ei saa nõuda alimente lapse isalt ja ta ise ei oma lapse ülalpidamiseks vajalikke vahendeid, on tal õigus pöörduda alimentide nõudega lapse vanaisa ja vanaema ning tema täiskasvanud õdede ja vendade poole. Alimente lapse ülalpidamiseks on nendel tingimustel võrdsel määral kohustatud maksma nii lapse isa- kui ka emapoolne vanaisa ja vanaema. Vennad ja õed on kohustatud oma alaealisi vendi ning õdesid toetama sõltumata sellest, kas nad on täis- või poolvennad (-õed) ².

Seejuures on loetletud sugulased kohustatud last ülal pidama ainult siis, kui neil on selleks küllaldaselt vahendeid. Lapse vabatahtlikust abistamisest keeldumise korral võidakse alimentid sisse nõuda kohtu korras. Kui kohus

¹ ENSV KrK § 122 näeb samasuguse kuriteo eest ette vabadusekaotuse kuni ühe aasta ja kuue kuuni või parandusliku töö kuni ühe aastani. (Tõlk.)

² Täisvennad (-õed) on need, kellel on ühised isa ja ema; poolvennad (-õed) — ühine kas isa või ema.

tuvastab, et lapse ema tõepoolest vajab abi ja lapse lähematel sugulastel on selleks küllaldaselt vahendeid, nõuab ta sisse alimendid poolte materiaalsest seisundist lähtudes.

Alaealiste ja puudustkannatavate töövõimetute laste ülalpidamise kohus pannakse ka võõrasisale või -emale:

a) kui nende laste vanemad on surnud;

b) kui vanemal ei ole küllaldaselt ainelisi võimalusi laste ülalpidamiseks.

Need kohused pannakse võõrasisale või -emale sel juhul, kui laps oli ühe või teise ülalpidamisel või kasvatamisel enne isa või ema surma või enne käesoleva paragrahvi p. «b» tähendatud tingimuse saabumist (vt. APEK-i § 42).

Kui emal puuduvad vajalikud vahendid, lasub lapse ülalpidamise kohustus ka tema võõrasisal (vastavatel juhtudel ka lapse võõrasemal). Seejuures võõrasisa kohustus ülal pidada võõraspoega või -tütart ei teki mitte igal juhul, kui mees abiellub naisega, kellel on lapsed, vaid ainult siis, kui võõrasisa võttis osa oma võõraspoja või -tütre kasvatamisest enne seda, kui lapse vanemad surid või nad lakkasid omamast selleks vajalikke vahendeid. Seepärast juhul, kui laps elas oma isa või teiste sugulaste juures ja võõrasisa ei andnud tema ülalpidamiseks mingeid vahendeid, ei ole õigust nõuda võõrasisalt alimentide maksmist. Kuid kui laps elas koos ema ja võõrasisaga ning võõrasisa koos emaga pidas ülal või kasvas last, siis emal on õigus nõuda võõrasisalt alimentide maksmist lapse ülalpidamiseks, kui tal endal puuduvad selleks vajalikud vahendid¹.

Isikud, kes võtsid endi juurde lapsi alalisele kasvatamisele ühes ülalpidamise andmisega, on loobumise korral kohustatud maksma alimente alaealistele ja puudustkannatavaile töövõimetele lastele: a) kui nende laste vanemad on surnud või b) kui vanemal pole küllaldaselt aineelisi võimalusi laste ülalpidamiseks (vt. APEK-i § 423).

See koodeksi paragrahv paneb laste ülalpidamise kohustuse isikutele, kes tegelikult võtsid endale nende kasvatamise ja ülalpidamise kohustuse. Kui lapse kas-

¹ Valgevene NSV-s tekib võõrasisal (-emal) kohustus ainult täielike orbude ülalpidamiseks. Armeenia NSV ja Tadžiki NSV seadusandlus üldse ei näe ette sellist võõrasisa kohustust.

vataja last mitte ainult tegelikult ei kasvata, vaid ka lapsendab, siis antakse talle kõik need õigused ja panakse talle need kohustused, mis on seaduses ette nähtud vanemate ja laste suhtes¹. Neil juhtudel, kui lapsendamist ei toimunud, vaid leidis aset ainult lapse tegelik kasvatamine, kasvataja ei omanda lapse suhtes mingeid õigusi; tema kohustused piirduvad alimentide maksimisega lapse ülalpidamiseks juhul, kui ta keeldub lapse edasisest ülalpidamisest.

Nõukogude seadus ei kohusta kedagi võõrast last ülalpidama, kuid samal ajal ei luba alusetult keelduda endale vabatahtlikult võetud kohustusest.

Nii näiteks E. elas koos A-ga 1949. aastast kuni 1958. aastani. Kuigi E. ja A. ei olnud registreeritud abielus, olid E. ülalpidamisel neli A. last, keda ta kasvas koos emaga. 1958. aastal E. lahkus A. juurest ja lakkas abistamast laste kasvatamisel. Rahvakohus rahuldab nõudmise E-lt alimentide sissenõudmise kohta, kuid Kasahhi NSV Ülemkohus tühistas otsuse ja lõpetas asja menetluse põhjusel, et A. ei olnud E-ga abielus ning seetõttu ei oma õigust nõuda temalt alimente laste ülalpidamiseks.

Tühistanud selle määruse, NSV Liidu Ülemkohtu pleenum selgitas: «Pannes kostjale kohustuse maksta alimente hageja alaealistele lastele, kellel ei ole nende ülalpidamiseks küllaldasi vahendeid, rahvakohus ei lähtunud sellest, et kostja on hageja laste faktiline isa, vaid faktist, et kostja hageja juures elades pidevalt hoolitses laste eest, kasvas ja pidas neid ülal.

Seejuures tuleb silmas pidada, et võtta endale laste pideva kasvatamise ja ülalpidamise kohustuse võib iga isik ja ükskõik milliseid piiramisi Kasahhi NSV territooriumil kehtiva APEK-i § 42³ selles osas ette ei näe. Järelikult see asjaolu, et pooled ei olnud registreeritud abielus, ei võta hagejalt õigust nõuda seaduses ettenähtud alustel alimentide maksmist².»

Nagu märgitud, nõutakse kasvatajalt alimentide maksmist ainult sel tingimusel, kui lapse ülalpidamiseks vajalikke vahendeid lapse vanematel ei ole.

¹ Lapsendamine toimub lapsendaja palvel Tööraha Saadikute Nõukogu kohaliku täitevkomitee määrusega ja on lubatud ainult lapse huvides. Lapsendamiseks on nõutav lapse vanemate ja kui laps on saanud 10-aastaseks, siis ka lapse enda nõusolek.

² «Бюллетень Верховного Суда СССР» 1961 г. № 1, стр. 8.

Alimentide suuruse määrab kohus kindlaks igakuuliste kindlate maksetena. Maksete suuruse kindlaksmääramisel võetakse arvesse poolte materiaalne seisund¹.

3. VÕITLUS KOHALIKE TAVADE IGANDITEGA ABIELU ALAL

Pruudi eest lunahinna võtmise eest vanemate, sugulaste või hõimlaste poolt rahas, kariloomade või muu vara näol —

karistatakse vabadusekaotusega kuni ühe aastani ühes lunatasu konfiskeerimisega või parandusliku tööga samaks tähtajaks ühes lunatasu konfiskeerimisega.

Pruudi eest lunahinna maksmise eest peigmehe, tema vanemate, sugulaste või hõimlaste poolt —

karistatakse parandusliku tööga kuni ühe aastani või ühiskondliku laitusega (VNFSV KrK § 232).

Naisisiku sundimise eest abielluma või jätkama abielulist kooselu või naisisiku abiellumise takistamise eest, samuti ka tema riisumise eest abiellumiseks —

karistatakse vabadusekaotusega kuni kahe aastani (VNFSV KrK § 233)².

Kohalike tavade järgi kokkuleppe sõlmimise eest abiellumise kohta isikuga, kes ei ole abieluealine, —

karistatakse vabadusekaotusega kuni kahe aastani või parandusliku tööga kuni aastani.

Seejuures vägistamise toimepanemise eest või suguühendusse astumise eest isikuga, kes ei ole suguküps, karistatakse käesoleva koodeksi vastavate paragrahvide järgi (VNFSV KrK § 234)³.

Kahe või mitme naise pidamise eest, s. o. kooselu kahe või mitme naisega ühise majapidamise pidamisega, —

karistatakse vabadusekaotusega kuni ühe aastani või

¹ VNFSV APEK-i §-s 42³ ettenähtud faktilise kasvataja kohustustele analoogilised kohustused on kehtestatud ka teistes liiduvabariikides, välja arvatud Armeenia NSV-s ja Tadžiki NSV-s.

² ENSV KrK-s analoogilisi paragrahve ei ole. (Tõlk.)

³ Kriminaalvastutus vägistamise eest on ette nähtud VNFSV KrK §-s 117. Süüdlasi alaealise vägistamises karistatakse vabadusekaotusega seitsmest kuni 15 aastani ühes asumisele saatmisega või ilma selleta.

Suguühenduse eest isikuga, kes ei ole suguküps, karistatakse vabadusekaotusega kuni kolme aastani, raskendavatel asjaoludel aga kuni kuue aastani (VNFSV KrK § 119).

parandusliku tööga samaks tähtjaks (VNFSV KrK § 235) ¹.

Eespool me käsitlesime neid üldisi tingimusi, millistes olid enne revolutsiooni naised idavabariikides. Nendes maakohtades üksikjuhtudel veel säilinud igandid nõuavad ka käesoleval ajal abielusuhete alal naiste õiguste erilist kaitset. Eelkõige tuleb kaitsta naiste õigusi vabatahtlikult sõlmida abielu, võidelda alaealiste abiellumise vastu, samuti ka kahe või mitme naise pidamise vastu.

Sellised tavad olid levinud mitte ainult Kesk-Aasia vabariikides, vaid ka VNFSV mõnedes idapoolsetes autonoomsetes vabariikides ja oblastites. Seepärast on VNFSV KrK-s tähendatud paragrahvid koondatud koodeksi eri peatükki. Selle peatüki kehtivus laieneb ainult nendele autonoomsetele vabariikidele, autonoomsetele oblastitele ja muudele VNFSV maakohtadele, kus loetletud ühiskonnaohtlikud teod kujutavad enesest kohalike tavade igandeid.

Kesk-Aasia liiduvabariikide kriminaalkodeksites on analoogilised paragrahvid ².

Pruudi eest lunahinnana antud vara kuulub konfiskeerimisele.

1957. aastal Faizulajev leppis kokku Halimovaga oma tütre M. abiellumise kohta Halimova vennaga. Vastavalt kokkuleppele andis Halimov Faizulajevile vara, mis hinnati 1058 rbl. 80 kop., ja peale selle võlakohustuse rbl. 280 kohta. Kuid vaatamata sellele kokkuleppele keeldus Faizulajevi tütar abiellumast Halimova vennaga. Siis nõudis Halimov Faizulajevilt temale antu tagastamist. Kohus rahuldask tema nõude osaliselt. NSV Liidu Peaprokuröri protesti alusel vaatas asja läbi NSV Liidu Ülemkohtu pleenum. Pleenum märkis oma määruses: «Antud tsiviilasja läbivaatamisel Tadžiki NSV kohtuorganid ei hinnanud õigesti asjas tuvastatud fakte, millel on printsiipiaalne iseloom.

«Tadžiki NSV territooriumil kehtiva abielu-, perekonna

ENSV KrK-s on vastavad kuriteod ette nähtud §-des 115—117.

NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi 20. veebruari 1962. a. seadlusega on alaealise vägistamise eest karistusena alternatiivselt ette nähtud ka surmanuhtlus. (Tõlk.)

¹ ENSV KrK-s vastavat paragrahvi ei ole. (Tõlk.)

² Vt. Kasahhi NSV KrK §-d 105—107; Usbeki NSV KrK §-d 98—99 ja teiste Kesk-Aasia vabariikide KrK-de vastavad paragrahvid.

ja eestkoste seaduste koodeksi» § 4 kohaselt on abielu registreerimise üheks tingimuseks abiellu astuvate isikute vastastikune nõusolek. Antud juhul rikuti jämedalt seda seaduse nõuet. Asjas selgus, et hageja ja kostja, ignoreerides M. Faizulajeva taht, leppisid kokku panna tema mehele hageja vennale, seades abielu tingimuseks teatava vara üleandmise M. Faizulajeva vanematele, mis kujutab enesest sisuliselt lunahinna maksmist pruudi eest. Selline tehing kujutab enesest ohtlikku igandit, mis on vastuolus seaduse ja sotsialistliku moraaliga.» Edasi öeldakse määruses: «Kuivõrd kostjale vara üleandmise tehing sõlmiti seadusevastasel eesmärgil, peab kohus selle tunnistama kehtetuks («Tadžiki NSV tsiviilkoodeksi» § 30). Seetõttu «Tadžiki NSV tsiviilkoodeksi» § 147 alusel kumbki pool ei oma õigust nõuda teiselt poolelt ebaseadusliku tehingu täitmisega saadu tagastamist ning alusetu rikastumise teel saadu nõutakse sisse riigi tuldesse¹.»

On huvitav märkida, et abielu ei teostunud «müüdud» mõrsja enda tahtel. See näitab, milliseks on kujunenud sotsialistliku riigi naise teadlikkus. Isegi seal, kus enne revolutsiooni naine ei saanud mõeldagi oma tahtest, ei karda ta nüüd võidelda oma õiguste eest, teades, et ta leiab kaitset.

4. NAISTE TSIVIILÕIGUSED

Naiste tsiviilõigusvõime

Võimet omada tsiviilõigusi ja -kohustusi (tsiviilõigusvõime) tunnustatakse võrdselt kõigile NSV Liidu kodanikele (vt. «NSV Liidu ja liiduvabariikide tsiviilseadusandluse aluste»² § 8).

Maa tootmisjõudude arendamise eesmärgil omistab VNFSV tsiviilõigusvõime (võime omada tsiviilõigusi ja -kohustusi) kõigile kodanikele, kelle õigusi pole kohtu poolt kitsendatud.

Tsiviilõigusvõime ulatust ei mõjusta mingil viisil sugu, rass, rahvus, usutunnistus ega päritolu (VNFSV TsK § 4).

¹ «Бюллетень Верховного Суда СССР» 1961 г. № 1, стр. 10.

² Edaspidi tekstis lühendatult «Alused». (Tõlk.)

Nõukogude tsiviilseadusandlus ei tee mingit vahet kodanike vahel suguliste tunnuste järgi. Kõik need õigused, mida Nõukogude kodanikud võivad omada, kuuluvad võrdselt nii meestele kui naistele. Tsiteeritud VNFSV TsK säte, samuti ka teiste liiduvabariikide tsiviilkoodeksite vastavad paragrahvid rõhutavad spetsiaalselt, et sugu ei oma mingit tähtsust tsiviilõigusvõime ulatusele.

Naine võib samuti kui meeski vabalt valida elukoha, tegevusala ja elukutse, omandada ja võõrandada vara, sõlmida lepinguid, teha testamendi jne. (vt. «Aluste» § 9).

Mitte kellegi õigus- või teovõimet ei või piirata teisiti kui seaduses ettenähtud juhtudel ja korras (vt. «Aluste» § 8).

Nõukogude kriminaalseadusandluses on ette nähtud mõnede tsiviilõiguste piiramise võimalus (teatavatel ametikohtadel töötamise või teataval tegevusalal tegutsemise õiguse äravõtmine) karistusena teatavate kuritegude toimepanemise eest (näiteks riikliku või ühiskondliku vara riisumine).

Seejuures NSV Liidus ei saa olla selliseid seadusi, mis mingil määral piiraksid naiste õigusi sugulise tunnuse järgi. Nagu nägime, on naise mehega võrdõiguslikkus meie riigis konstitutsiooniline printsiip.

Naiste teovõime

Kodaniku võime oma tegudega omandada tsiviilõigusi ja võtta endale tsiviilkohustusi (tsiviilteovõime) tekib täies ulatuses täisealisuse saabumisega, s. o. kaheksateistkümneaastaseks saamisega (vt. «Aluste» § 8).

Esmakordselt kaotati NSV Liidus abielunaise teovõime igasugused piiramised, mis ühel või teisel määral kapitalistlike maade seadusandluses on säilinud. NSV Liidus ei avalda abiellumine mingil määral mõju naise õiguste ja teovõime mahule.

Naiste täisealisus algab samas vanuses kui meestelgi.

Seadus näeb ette, et igasugused tehingud, mis on suunatud õigus- või teovõime piiramisele, on kehtetud (vt. «Aluste» § 8).

Aila 14 aasta vanuste alaealiste (lapsealised) eest sõlmivad tsiviiltähingud nende eestkostjad. Eestkostjateks loetakse ilma spetsiaalse määramiseta lapsealise vanemad (lapsendajad) — ema ja isa võrdsel määral. Kui

vanemaid ei ole, siis võidakse määrata eestkostjateks ka naisisik võrdsetel alustel meesisikuga. Üle 14 aasta vanused alaealised teostavad ise oma tsiviilõigusi, kuid nende poolt sõlmitud tehingute kehtivuseks on nõutav alaealise vanemate või hooldaja nõusolek. Oma töötasu käsutavad alaealised iseseisvalt (tööalane täisealisus saabub NSV Liidus 15—16-aastaselt).

Naiste pärimisõigus

Lähtudes kõigi kodanike täieliku võrdõiguslikkuse printsiibist sõltumata nende soost, antakse naisele NSV Liidus võrdsed õigused ka pärandile. Naine, tütre, ema, õed pärivad samas korras ja mahus kui mees, pojad, isa, vennad.

Esimeses järjekorras kutsutakse pärimisele: üleelanud abikaasa, lapsed, vanemad, samuti ka pärandaja (s. o. isik, kelle vara läheb üle pärimise korras) ülalpidamisel olnud töövõimetud isikud, kes olid pärandaja ülalpidamisel vähemalt üks aasta enne tema surma. Vara jagatakse tähendatud isikute vahel võrdsetes osades.

Kui mõni pärandaja lastest suri enne teda, siis selle poja või tütre osa läheb üle surnud poja või tütre lastele, s. o. pärandaja lapselastele. Kui lapselaste vanemad on elus, siis neid pärijate hulka ei kutsuta.

Esimese ringi pärijate puudumise korral jagatakse pärand teise ringi pärijate vahel, kelle ring määratakse kindlaks liiduvabariikliku seadusandlusega. Pärandaja ülalpidamisel olnud töövõimetud isikud võrdsustatakse sel juhul teise ringi pärijatega.

Igal kodanikul on õigus kas kogu oma vara või selle osa testamendi järgi pärandada kas ühele või mitmele nii seadusjärgsete pärijate ringi kuulvale või mittekuulvale isikule, samuti ka riigile või riiklikule, kooperatiivsele või ühiskondlikule organisatsioonile. Seejuures alaealisi ja töövõimetut abikaasat, vanemaid ning ülalpeetavaid ei saa pärandist täielikult ilma jätta. Need isikud peavad igal juhul pärima mitte vähem kui $\frac{2}{3}$ sellest osast, mida nad oleksid saanud seadusjärgse pärimise korral.

Õigus koostada testamenti ja käsutada oma vara surma korraks kuulub võrdselt nii meestele kui ka naistele (vt. «Aluste» § 117 jj.).

KASUTATUD LÜHENDEID

- APEK — Abielu, perekonna ja eestkoste seaduste koodeks.
- ENSV MKK — Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi Ministrite Nõukogu Määruste ja Korralduste Kogu.
- ENSV T — Eesti NSV Teataja.
- ENSV ÜT — ENSV Ülemnõukogu Teataja.
- KrK — Kriminaalkoodeks.
- KrPK — Kriminaalprotsessi koodeks.
- KTK — Kesktäitevkomitee.
- MN — Ministrite Nõukogu.
- NSVL MK — Собрание Постановлений Правительства Союза Советских Социалистических Республик.
- NSVL ÜT — Ведомости Верховного Совета СССР.
- RKN — Rahvakomissaride Nõukogu.
- TsK — Tsiviilkoodeks.
- TsPK — Tsiviilprotsessi koodeks.
- TööK — Tööseaduste koodeks.
- TööRK — Töö Rahvakomissariaat.
- SЗ СССР — Собрание Законов и Распоряжений Рабоче-Крестьянского Правительства Союза Советских Социалистических Республик.
- СП СССР — Собрание Постановлений Правительства Союза Советских Социалистических Республик.
- СУ РСФСР — Собрание Узаконений и Распоряжений Рабоче-Крестьянского Правительства РСФСР.

SISUKORD

Sissejuhatuseks	3
I peatükk. Naiste ja meeste võrdõiguslikkuse konstitutsiooni- line printsiip	7
Õigus valida ja olla valitav	10
Õigus haridusele	11
Naiste vabastamine Idas	15
II peatükk. Emade ja laste riiklik kaitse	18
1. Naiste ja laste tervise kaitse	19
Laste ja naiste nõuandlate töö	19
Sotsiaalõiguslikud kabinetid	20
Toad rinnalaste toitmiseks ja hügieenitoad	21
Piimaköögid	21
Sanatooriumid ja spetsiaalsed puhkekodud	22
Laste suvepuhkus	22
2. Riiklik abi lasterikastele ja vallasema- dele	23
Abirahad lasterikastele emadele	23
Abiraha väljamaksmise tähtajad ja kord	24
Abiraha määramise ja väljamaksmise kord	25
Abirahad vallasemadele	26
Muud soodustused vallasemadele	28
Vallasema õigus anda laps riigi kasvatada	28
Naisele võimaluse andmine ise otsustada emakssaamise küsi- mus	29
3. Riigi abi ja osavõtt laste kasvatamisest	31
Eelkooliasutused	31
Lapse lasteasutustes ülalpidamise tasu	34
Kinnised riiklikud lasteasutused	35
Pikapäevakoolid ja -rühmad	36
Internaatkoolid	36
Lapse internaatkoolis ülalpidamise tasu	37
4. Naiste abistamine elukondlikes küsimus- tes	37
Õhiskondlikud sööklad, pesumajad ja muud elukondliku teenin- damise ettevõtted	37

III peatükk. Naiste tööalaste õiguste kaitse	41
1. Naiste töökaitse NSV Liidus	41
Õigus tööle	41
Õigus töötasule vastavalt tehtud töö hulga ja kvaliteedile	43
Seadusandlus naiste töökaitsest (üldiseloomustus)	44
Eriti rasketel ja tervistkahjustavatel töödel naistööjõu kasutamise keeld	45
Allmaatöödel naistööjõu kasutamise keeld	46
Raskuste kandmise ja teisaldamise piirnormid naistele	47
Naiste öötöödel kasutamise piiramine	49
Naistraktoristide ja veoautodel töötavate naisautojuhtide töökaitse	51
2. Rasedate naiste töökaitse	51
Tagatised tööle võtmisel ja töölt vallandamisel	51
Töotingimuste kergendamine	53
Tagatised kergemale tööle üleviimise kohta	54
Rasedus- ja sünnituspuhkus	56
Lisapuhkus pärast rasedus- ja sünnituspuhkuse ning korralise puhkuse lõppu	58
3. Rinnalast toitvate emade töökaitse	60
Tagatised tööle võtmisel ja töölt vallandamisel	60
Vaneajad lapse toitmiseks	61
Töotingimuste kergendamine	63
Tagatised teisele tööle üleviimise korral	64
4. Kindlustamine riikliku sotsiaalkindlustuse toetustega	64
a) Rasedus- ja sünnitustoetus	65
Rasedus- ja sünnitustoetuse suurus	67
b) Lapse sünnitoetus	70
c) Ajutise töövõimetuse toetus haigestunud lapse põetamise korral	71
5. Pideva tööstaaži säilitamine	72
Pideva tööstaaži arvutamine toetustega või pensionidega kindlustamise korral	73
Pideva tööstaaži säilitamine protsendiliste palgalisandite või väljateenitud aastate eest ühekordse hüvituse saamise korral	74
Pideva tööstaaži säilitamine Kaug-Põnja rajoonides ja nendega võrdsustatud maakohtades tööalaste soodustuste kasutamise korral	75
Ametiühingu liikmeksoleku ja staaži säilitamine	76
6. Pensioniline kindlustamine	76
Vanaduspensionid	77
Invaliiduspensionid	79
Toitja kaotuse puhul perekondadele makstavad pensionid	80

7. Naiste materiaalne kindlustamine kolhooside ühiskondlike vahendite arvel	83
Toetus raseduse ja sünnituse korral	84
Lapse sünnitoetus	86
Ajutise töövõimetuse toetus lapse sünni korral	86
Vanaduspensionid	87
Invaliidsuspensionid	88
Pensionid toitja kaotuse korral	89
8. Järelevalve ja kontroll tööseadusandlusest kinnipidamise üle	89
IV peatükk. Naiste õiguslik seisund perekonnas	92
Perekondlike suhteid reguleeriv seadusandlus	92
1. Abikaasade õigused ja kohustused	94
Faktiline abieluline vahekord	96
Usutalituslikus korras sõlmitud abielud	97
Välismaal sõlmitud abielud	97
Välismaalaste abielud	98
Abielu sõlmimise tingimused	99
Abieluealisus	99
Abiellumist takistavad asjaolud	100
Abikaasade perekonnanimi	100
Abikaasade isiklikud suhted	101
Abikaasade varalised suhted	103
Ühisvaras abikaasade osa suuruse kindlaksmääramine	105
Kolhoosiliikmete-abikaasade varalised suhted	107
Abikaasa õigus ülalpidamisele	108
Ülalpidamistoetuse saamise õiguse säilimine pärast abielulahutust	109
Ülalpidamistoetuse suurus	111
Naise õigus ülalpidamisele raseduse ja rinnalapse toitmise perioodil	111
Abikaasade õigus omavahel astuda varalis-lepingulistesse vahekordadesse	112
Abielulahutus	114
2. Vanemate ja laste õigused ning kohustused	115
Laste perekonnanimi	116
Laste kodakondsus	116
Laste kasvatamine	117
Laste elukoht	118
Vanemate kohustused lapse ülalpidamise alal	120
Vanematelt laste ülalpidamiseks sissenõutavate alimentide suurus	120
Laste kohustused vanemate ülalpidamise alal	121
Lastelt vanemate ülalpidamiseks nõutavate alimentide suurus	122
Alimentide sissenõudmise kord	122
Kriminaalvastutus alimentide maksmisest kuritahtliku kõrvalehoidumise eest	123
Alimentide sissenõudmine laste ja teiste perekonnaliikmete jaoks	124

3. Võitlus kohalike tavade iganditega abielu alal	127
4. Naiste tsiviilõigused	129
Naiste tsiviilõigusvõime	129
Naiste teovõime	130
Naiste pärimisõigus	131
Kasutatud lühendeid	132

Пергамент Александра Иосифовна.
 Ставцева Антонина Ильинична
 СОВЕТСКОЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО О ПРАВАХ ЖЕНЩИН
 На эстонском языке
 Обложка Э. Талк
 Эстонское Государственное Издательство
 Таллин, Пярнуское шоссе, 10

Toimetaja I. Juhanõ
 Kunstiline toimetaja H. Keigo
 Tehniline toimetaja I. Vahtre
 Korrektorid H. Peel ja S. Ridala

Ladumisele antud 26. XII 1963. Trükkimisele antud 14. III 1964. Paber 54×84, 1/16.
 Trükipoognaid 8,5. Tingtrükipoognaid 6,97. Arvestuspoognaid 7,8. Trükiarv 6000.
 Tellimise nr. 9991.

Hans Heidemanni nim. trükikoda, Tartu, Ülikooli 17/19. III

Hind 18 kop.

18 kop.

A-25907

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00360233 3